

BETEKINTŐ

2008/4. szám

TARTALOMJEGYZÉK

Müller Rolf: 19-esek 45-ben

Tanácsköztársasági veterán-szövetség feloszlata az első szabad választások előtt

Baráth Magdolna: Szovjet tanácsadó feljegyzése Magyarországról, 1950

Krahulcsán Zsolt: Egy ipari kém az állambiztonság hálójában
Aradi István ügye (1959-1960)

Tabajdi Gábor: „A szakmai munka segítése pártpolitikai eszközökkel”
Az állambiztonsági szervek pártiratai 1956–1990

Nagy-Csere Áron: Történész a szövegek, a jelentések és az olvasók hálójában
Rainer M. János: Jelentések hálójában. Antall József és az állambiztonság emberei 1957–1989. 1956-os Intézet, Budapest, 2008.

19-esek 45-ben

Tanácsköztársasági veterán-szövetség feloszlata az első szabad választások előtt

1945-ben Magyarországon a front elvonulását követően a városokban és a falvakban újra beindult az élet, azonnal megkezdték működésüket pártok is. Gomba módra szaporodtak helyi szervezeteik, gyors ütemben nőtt taglétszámuk. A leglátványosabb növekedés az illegitimitásból előlépő és a szovjet hadsereg és katonai hatóságok támogatását élvező Magyar Kommunista Párt (MKP) soraiban volt. Májusban a párttagok száma megközelítette a 150 ezret, amely három hónappal korábban még csak 30 ezer volt.¹ A pártvezetés örömmel vette a fiatal és ígéretes káderek belépését, azonban aggasztónak tartotta, hogy a pártsejtek vezetésében nagyon sok az öreg, egykori 19-es veterán. Rákosi Mátyás április 7-én egy bizalmas levelében panaszkolt el a Moszkvában tartózkodó Georgi Dimitrovnak, hogy az idősebb párttagok kevés kivétellel a Tanácsköztársaság ideológiájával „terheltek”, a párt irányvonalát nem értik, tevékenységük jórészt kimerül hajdani hőstetteik elbeszélésében és a mai generáció lebecsülésében, sejtelmük sincs a fegyelemről és a pártszerű magatartásról. Komoly veszélyforrásnak ítélte meg a párt számára ezt az összetartó és diktatórikus allűrökre hajlamos társaságot.² Nem sokkal később a főtitkár, aki a Tanácsköztársaság idején kereskedelmi népbiztos-helyettes, majd a szociális termelés népbiztosa, s végül a Vörös Őrség országos parancsnoka volt, az MKP május 20–21-én tartott első országos értekezletén, az ún. pünkösdi konferencián már nyíltan és élesen kelt ki 19-es elvtársaival szemben. A Tanácsköztársaság bukása után üldözöttség szenvedő, negyedszázadig visszavonultan élő, s most hirtelen előbukkanó kommunisták fejére olvasta, hogy 1919 óta nem sokat tanultak, munkásmozgalmi tapasztalatuk nincs, majd pedig legsúlyosabb bűnökként felróta, hogy erőszakosságukkal elrettentik a többi pártot. Az ekkor még a demokratikus erők összefogásának fontosságát hangoztató pártvezér „hajlékony” politikát várt el kommunistáktól, amivel összeegyeztethetetlen volt az 1919-es veteránok számlájára írt baloldali „szektás” vonal merevsége.³ Ennek elméleti hátterét Révai József már egy, 1945. február 8-án tartott pártszemináriumon részletesen kifejtette. A párt ideológusa tudatta a tagsággal, hogy nem hozakodnak elő, nem lépnek fel nyíltan az 1919-es eszmével, mivel egyrészt a kommunista pártok nem tehetik meg azt, hogy figyelmen kívül hagyják a Szovjetunió nemzetközi politikai érdekeit, a proletárdiktatúra követelését pedig a jelen helyzetben provokációnak tekintenék a Szovjetunió szövetségesei, Anglia és az Egyesült Államok. Másrészt a „szűk nacionalista politikának” minősített proletárdiktatúra elutasításának belpolitikai indokai is voltak. Révai a magyar társadalmat még nem tartotta elég érettnek a szocializmusért folytatott harcra, a jelszó épp ezért – álláspontja szerint – csak a demokrácia és függetlenség lehetett.⁴

Mindezek ellenére a proletárdiktatúra egykori harcosai úgy érezték, hogy múltbeli áldozatvállalásuk okán az újjáéledő kommunista pártnak kötelessége számolni velük és politikai követeléseikkel. A harcok elmúltával létrejövő kedvező politikai légkörben, hasonlóan a különböző baloldali orientációkhoz ők is egy önálló szervezetben gondolkodtak. 1945. augusztus elején a kommunista párt VI. kerületi szervezete már felfigyelt a volt vörös katonák szerveződésére,⁵ de a veteránok hivatalosan augusztus 25-én a Vasas Székházban alakították meg az 1919. évi Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak Országos Szövetségét. A szervezet tagjainak szociális támogatást kívánt nyújtani, de leginkább megfelelő pozíciókhoz szeretne volna juttatni őket. A tagság az elnök, Sinkó Adorján budapesti VIII. kerületi Csokonai utca 10. szám alatti lakásán tartotta összejöveteleit, szeptember 5-én pedig levelet küldtek az MKP főtitkárának, amelyben tudatták, hogy ők készek újra csatasorba állni és közreműködni a demokrácia építésében, sőt ha kell, az ellenségek eltiprásában is. Ugyanakkor hangsúlyozták, hogy nem értenek egyet a párt velük kapcsolatos politikájával. Kikérték maguknak a májusi pártértekezleten elhangzott bírálatokat, a kommunista pártszervek felől jelentkező

elutasítást, s egyben Rákosihoz fordultak, hogy vonja vissza, vagy helyesbítse rájuk vonatkozó megállapításait és segítse a szövetség tagjainak elhelyezkedését.⁶

Azt nem tudjuk, hogy miként reagált a pártvezér „egykori harcostársai” panaszos soraira, az irományt ugyanis Farkas Mihálynak szignálták ki, aki július óta belügyi államtitkárként felelt a rendőrség újjászervezéséért. Farkas a levél kézhezvételét követően azonnal utasítást is adott a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztálya vezetőjének, az ugyancsak kommunista Péter Gábornak, hogy vizsgálódjon a szervezetről és tegyen jelentést róla.⁷

Szeptember 19-én újabb levél érkezett az MKP központjába, amelyben a 19-es szövetség vezetői megint csak felajánlkoztak, közölve, hogy készek aktívan támogatni a két munkáspártot a közelgő országgyűlési választások kampányában. Farkas azonban öt nappal később már egyértelműen a szervezet felosztatását kívánta.⁸ Megerősítették ebben az időközben hozzá befutott politikai rendőrségi információk is.

Mátrai Tamás, a politikai rendészeti osztály tisztje szeptember 24-i jelentésében közölte az államtitkárral, hogy a szervezetet már megalakulása óta figyelemmel kísérik és megfigyelőik beszámolóí alapján az egykori vörös katonákból álló társaság radikális politikai elképzelései nem egyeztethetők össze a kommunista párt aktuális irányvonalával. Ezen kívül jelentette, hogy utánanézték Sinkó Adorjának is. A nyomozás során kapcsolatba léptek az MKP VIII. kerületi szervezetének káder osztályával,⁹ ahonnan megtudták, hogy a szövetség vezetője a világháború előtt nem politikai nézetei miatt szenvedett üldöztetést, hanem múltját közönséges bűncselekmények terhelik.¹⁰

Ezek után Farkas – mint az a jelentésre került feljegyzéséből kiderül – szeptember 28-án utasította a Belügyminisztérium egyesületi alosztályát, hogy a bajtársi szövetséget oszlassa fel.¹¹ Farkas döntésének hátterében nem a szerveződés „társadalmi veszélyessége” állt, 1945-ben nem jelenthetett a demokráciára túlzottan nagy kockázatot egy csoport tanácsköztársasági veterán öntömjenézése, és nem tűnhettek túl irreálisnak sem a szociális helyzetükre (trafik-engedély!), vagy éppen rehabilitálásukra vonatkozó kéréseik. És minden bizonnyal nem Sinkó rovott múltja volt a kizáró ok. Nem a belügyi államtitkár, hanem a kommunista vezető szólt Farkasból, aki ekkor az MKP Központi Vezetőség Titkárságának és a Politikai Bizottságának is tagja, amikor úgy határozott, hogy egy ilyen szervezetnek nincs létjogosultsága az épülő népi demokráciában.

1945 szeptemberére, az időközben kitűzött budapesti, illetve országos választások előtt pár héttel, a Rákosi és Révai által felvázolt irányvonal még inkább követendő volt. Az első, valóban komoly megmérettetésére készülő MKP nem tűzhetette zászlajára a proletárdiktatúrát, nem vállalhatott közösséget azokkal, akik nyíltan ezt hangoztatták – főleg nem, ha ők ugyancsak a kommunisták hivatalos köszöntési formulájával: a „Szabadsággal!” üdvözölték egymást. Az akkori politikai versenyhelyzetben, a szervezettségben és létszámban előrébb járó kiscgazdákkal és szocdemekkel folytatott versengésben a sokak számára rossz emléké magyar Tanácsköztársaság felemlegetése taktikailag végzetes húzás lett volna. A szövetséget végül Erdei Ferenc belügyminiszter alapszabályuk hiányosságaira, illetve a Szövetséges Ellenőrző Bizottság kifogásaira hivatkozva október 24-én rendelettel oszlatta fel.¹²

Az 1919. évi Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak Országos Szövetségével kapcsolatban keletkezett dokumentumok nemcsak magáról a szervezetről informálnak. Az „ügy” mutatja, hogy a II. világháború után a magyar Tanácsköztársaság miért is nem jelentett élő hagyományt, s hivatalosan miért csak 1949, a kommunista egypárti diktatúra kialakulása után emlékeztek meg a forradalmi időszakról.¹³ De jegyezzük meg, hogy ezt követően sem jött létre a párt gyámkodásával egy 19-es veteránokat tömörítő szerveződés, nem így a II. világháború alatti partizánok és hadifoglyok esetében. Ugyanakkor az alábbi forrásokat olvasva, láthatjuk azt is, hogy a kommunista vezetés miként használta fel az első pillanattól kezdve a politikai rendőrséget a számára nem kívánatos szerveződésekkel szemben.

A dokumentumok az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTL), Magyar Országos Levéltárban (MOL) és a Politikatudományi Intézet Levéltárában (PIL) található.

Dokumentumok

1. Az MKP VI. kerületi szervezetének jelentése a szövetségről, 1945. augusztus 4.

Budapest, 1945. augusztus 4.

A Magyar Kommunista Párt
VI. ker. Szervezete, Káder Osztálya
Budapest

Mellékelten visszaszármaztatom [az] ideiglenesen a Révai utca 6. sz. alatt székelő „Magyar Vörös Hadsereg[ben] 1919-ben szolgáltak országos bajtársi szövetsége” átiratot, miután a nevezetteket többszöri keresés dacára sem tudtam megtalálni. A megadott címen sem tudtam megtalálni őket, állítólag hétfőnként szoktak összejöveleket tartani, de ebben az időpontban sem tartózkodtak ott.

Szabadság!

1. melléklet¹⁴

[ÁBTL 2.1. XI/9. Géppel írt tisztázat aláírás nélkül.]

2. A szövetség levele Rákosi Mátyáshoz, 1945. szeptember 5.

Az 1919. évi
Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak
Országos Szövetsége
Budapest, VIII. Csokonai utca 10.

Főtitkár Elvtárs!

Demokratikus hazánknak az a férfitömege, mely 1919. évben a Tanácsköztársaság idejében vérét is kész volt feláldozni a munkásság által annakidején elért eredmények megtartásáért, – vagyis a volt Vöröshadsereg és Vörösőrségekben szolgálatot teljesített bajtársak egyöntetű jogos kérelme és kívánsága alapján, f. évi augusztus hó 25-én a Vasas Székházban megalakult a „Az 1919. évi Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak Országos Szövetsége”. Az a szövetség, melynek tagjai tehát 1919. évben úgy az országot kívülről megtámadó ellenséggel, mint az ország határain belül is a rend, a megalapozni észlelt kommunista elvek alapján álló kormányzattal szemben fegyveresen is fellépő reakciók ellen vette fel a nehéz küzdelmet.

Szövetségünk célja, mint az alapszabályokban is kifejezésre jut: Bajtársaink demokratikus szellemének ápolása s a szövetség keretén belül szociális téren való kölcsönös támogatása.

Elvtársat, mint a Magyar Kommunista Párt országos Főtitkárát megalakulásunkról táviratilag örömmel értesítettük s kértük, hogy szövetségünket nehéz feladatában pártfogolni és támogatni szíveskedjék.

Szövetségünket különösképpen azért is meg kellett alakítunk, mert ma is, mint az elmúlt 26 éven keresztül, mondhatjuk folytatólagosan, csak üldöztetésben volt, s van részünk. Üldöztetésekben, melyeket meg nem érdemelünk, sőt keserves 26 év után, mikor azt hittük már: felvirradt a napunk, a dolgozók, az üldözöttek nagy napja, sok oldalról kell tapasztalunk, hogy bennünket nemcsak háttérbe szorítanak, de egyenesen mellőznek. Miért és miért?

Hiszen mi joggal mondhatjuk, hogy mi voltunk demokráciánknak előharcosai!

Vérrel, szenvedésekteli hosszú esztendeivel, az üldöztetések minden elképzelhető eszközeivel fordultak ellenünk a reakciók bitang hadai.

Fájlaljuk a tapasztaltakat, a velünk oly ridegen, a meg nem érdemelt bánásmódot, amit feltételezni sem mertünk volna, nem különösen akkor, mikor Demokráciánk népi uralmának sikerült végre is sokat szenvedő hazánk élére állania.

Főtitkár Elvtársnak teljesen igazat adunk a Magyar Kommunista Párt országos pártértekezletének f. évi május hó 20-án megtartott ülésén elmondott beszámolójában, midőn megállapítja, hogy fiainké, a fiatal magyar kommunista tagoké a jövő, nekik kell – úgymond – a Párt megerősödését tovább előkészíteniök demokratikus létünk fenntartása mellett. Szórol-szóra csak helyeselni tudjuk ezen megállapítást, felhívást. Ugyanekkor azonban ki kell térnünk Főtitkár Elvtársnak bennünket érintő azon súlyos és téves megállapítására is, hogy mi 19-esek csak fenyegetéssel, veszekedéssel élünk, csak gáncsolni tudunk s szó szerint idézve: „Megtörik a nemzeti erők összefogása azon a helyen, ahol egyetlen ilyen elvtárs működik.” És mindez reánk vonatkozhatva! Általánosítva! Nem, ezt mi meg nem érdemeljük!

Igaz, hogy 1919 óta nem sokat tanultunk, de tapasztalatunk annál bővebb. Melyet nemcsak saját bőrünkön, de családtagjaink és hozzátartozóink által elviselt szenvedéseiből is merítettünk. És merítettünk 1919 óta a reakciók gazember bandáinak a munkásság, a dolgozók rétegeinek további kiuzsorázásán, kínlódásain keresztül.

Sajnos, így vagyunk most már tudatában annak, hogy bennünket – csodálatosképpen – 19-es bajtársakat miért is nem engednek munkálkodni, érvényesülni a Párt keretén belül és pedig jól megérdemeltségünkben. Igenis érvényesülni, munkálkodni, éppen a mai ideológiának megfelelően, mikor is mi csak azt a célt akarjuk és tudjuk is szolgálni, mely szerint nehezen megszerzett emberi jogainkat, népi demokráciánkat fenntarthassuk s ezáltal létünket is biztosítsuk. De eltiporjuk demokráciánk ellen vétőket, vagy véteni szándékozókat s ha kell, újra fegyverrel a kézben, vérünket is áldozva védjük meg demokratikus létünket.

Nem és újra nem tudunk megnyugodni Főtitkár Elvtárs által bennünket ért súlyos és meg nem illető, meg nem érdemelt kitételért, melynek következményeként tehát érezzük a Magyar Kommunista Párt szervezeteiben, úgy vidéken, mint a fővárosban, bennünket minduntalan érő elutasításokat, inzultusokat.

Hiszen ma már saját fiaink előtt – kik a demokratikus pártok tagjai – kell magunkat szégyellnünk (?), kik tőlünk kérdezik, hogy mi az a véték, melyeket elkövettünk a Magyar Kommunista Párttal s általában a demokráciával szemben? Erre csak egy feleletünk lehet: mindvégig kitarítottunk, további börtönt, üldöztetések elviseltünk demokratikus elveinkért, jövőnkért! Ma már gyermekeinkben érlelődhetik az a tudat, hogy apáik semmire sem jók, de egyáltalán nem arra, hogy a demokratikus népi uralomban bárhol is helyet nyerjenek.

Ismételjük, tagadhatatlan, hogy igenis utódainknak, a jelenleg fiatal kommunistáknak kell a Párt megerősödésében az oroszánt vállalniok, de ez még nem vezethet arra, hogy bennünket, bőséges élettapasztalat után, 26 évig kínlódásban élt bajtársakat mindenütt háttérbe szorítani, mellőzni, akkor, amikor mint ismételjük: alapelveink mindenben egyezik [sic!] Főtitkár Elvtárs által meghirdetett ideológiával, annak irányvonalával.

Ma itt állunk tömegesen 19-es bajtársak, teljesen kilátástalan a jól megérdemelt munkánk után [a] megfelelő elhelyezkedésünk.

Főtitkár Elvtárs! Engedje meg, hogy felhívjuk figyelmét egyes bajtársaink által éppen Főtitkár Elvtársnak és más demokratikus párt vezetőségének megküldött különféle, demokráciánk érdekében a legnagyobb elismeréssel elkészített javaslataira, melyeknek kidolgozásaiból is csak az a tanulság meríthető, hogy a 19-es bajtársak igenis jól megállnák a helyüket, ha arra megfelelő beosztásokban a párt és demokráciánk érdekében fejthetnék ki munkásságukat.

És itt vannak számosan értelmiségi bajtársaink, kik szintén csak azon panasszal vannak telve, hogy éppen s egyedül a Magyar Kommunista Párt részéről semmiféle megbízatást nem kapnak s mindenütt csak elutasításban van részük.

Számosan önként kínálkoztunk fel teljes odaadással, bő tapasztalattal való munkálkodásokra, hogy aktív részt vehessünk a párt keretén belül is az újjáépítésben,

demokráciánk megerősödésében, [de] fáradozásaink mindenütt hiábavalónak bizonyultak.

Főtitkár Elvtárs! Őszintén kijelentjük, hogy mi is a demokratikus pártok egyöntetű szoros együttműködésében látjuk biztosítva hazánk demokratikus létét! Valamennyien magunkévá tettük a Magyar Kommunista Párt irányvonalát, mert éppen ez felel meg kitűzött céljaink elérésére, de meg azért is, mert éppen a felszabadulást követő időkben is csak azt tapasztalhattuk, hogy a MKP volt az első, mely minden igyekezetével a rend és újjáépítésen dolgozott.

Más elképzeléseink nincsenek, de nem is lehetnek, sőt éppen mi vagyunk azok, akik bármely csoport szektává válni akarását nemcsak hogy nyomban megakadályoznánk, de egyenesen csirájában elfojtanánk. Ez egyébként is valamennyiünk jól felfogott létérdeke is.

Főtitkár Elvtárs!

Az előadottak után kérésünk Főtitkár Elvtárshoz, hogy a f. évi május 20-án a Magyar Kommunista Párt országos pártértekezletén Főtitkár Elvtárs által tartott beszédének azt a részét, mely reánk, 19-esekre oly súlyos és téves megállapításokat tartalmaz, visszavonni, illetve helyesbíteni szíveskedjék, annál is inkább, hogy azok után módunkban álljon a most megalakult bajtársak szövetségének megfelelő léte biztosítani, azt jól megérdemeltségében mindenütt s mindenki által megbecsültnak tekinteni.

Végül kérjük Főtitkár Elvtársat arra is, hogy a szövetség már igazolt tagjainak megfelelő elhelyezkedését illetően a párt szervezeteinek meghatározott utasítást adni szíveskedjék.

Főtitkár Elvtársnak igaz bajtársi üdvözlünket.

Budapest, 1945. évi szeptember hó 5-én.

Sinkó Adorján
szövets. elnök

Schumy Ottó
szövets. főtitkár

[PIL 274. f. 11/25. ő. e. Géppel írt tisztázat Sinkó Adorján és Schumy Ottó saját kezű aláírásával, végén Az 1919. évi Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak Országos Szövetségének körpecsétjével. Fejlécén kézzel írt feljegyzés: „Farkas elvtársnak.”, illetve Farkas Mihály kézírásos megjegyzése: „Péternek! Megvizsgálni ezt a szervezetet és jelentést tenni. Farkas. 1945. IX. 5.”]

3. Az MKP VIII. kerületi szervezetének jelentése a szövetségről, 1945. szeptember 9. körül

Magyar Kommunista Párt
VIII. ker. Szervezete
Káder Osztály

Jelentés az 1919-es Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak Szövetségéről

Kb. 4 héttel ezelőtt kiküldtük egy elvtársunkat a szövetség helyiségébe (VIII., Csokonai u. 10.), aki a szövetség egyik vezetőjével, Sinkó Adorjánnal – aki egyébként [a] fenti lakás tulajdonosa – beszélt a szövetségről. Megkérdezte először, hogy miért használja a szövetség meghívójában a *Szabadság!* köszöntést. Azt válaszolta, hogy ezt ő is ellenezte, de már kész volt a meghívó, nem lehetett változtatni rajta.

Arra kérdésre, hogy mi a szövetség célja, azt a választ adta, hogy a szövetség célja a 19-es vörös hadsereg tagjainak gazdasági megsegítése lenne olyan alapon, hogy ezeket kulcspozíciókba helyezték be, – mint ő mondja – azzal a céllal, hogy azok ott a forradalmi szellemet továbbvigyék.

Azt állította egyébként, hogy alakulásokhoz Rákosi elvtársat kérték fel védnökségre, de akkor még nem jött erre válasz.

Kiküldött elvtársunk figyelmeztette Sinkót arra, hogy nem szabad a párt egységét megbontani ilyen egyesülésekkel és ha valóban pártunk érdekében akarnak dolgozni, tehetik ezt a párton belül is és ha eddigi munkájuk és magatartásuk érdemessé teszi őket arra, kulcspozícióba is kerülhetnek. Erre azonban azt válaszolta, hogy céljainkat így könnyebben elérhetőnek látja mint a párton belül.

1945. szeptember 8-án kiküldött elvtársunk beszámolója:

Felment Sinkóhoz, aki elmondta, hogy tulajdonképpen ők voltak az első harcosok s most megérdemelnek bizonyos előnyöket (trafik engedély, rehabilitálás stb.). Elmondta, hogy ott járt Vorosilov egyik ezredese, aki elmondta, hogy támogatja mozgalmukat. Politikai kijelentése az volt, hogy a választások után pedig így nem maradhat minden, diktatúra kell, ha Oroszországban jó volt a diktatúra, itt is jó kell legyen. Szeptember 15-én tartják alakuló ülésüket, 10-én összejövetelt. Meghívójukat most is *Szabadság!* köszöntéssel írják alá.

Megbízottunk utasítást vár arra, hogy tovább figyelje-e az ott történeteket, vagy olyan irányban dolgozzon, ami felozlatást idézhet elő.

A héten érkezett hozzánk egyébként a Központi Káderosztálytól Sinkó Adorjánra vonatkozólag egy bejelentés. 1942-ben nagyobb összeget sikkasztott, utána külföldre menekült. Azelőtt pár évvel a Margit-körúton ült különböző katonaságnál elkövetett szabálytalanságokért, amit most politikai büntetésnek igyekszik feltüntetni.

A jelentés állításával szemben a Magyar Kommunista Párt VIII. ker. Szervezetének nem tagja.

Szabadság!
Magyar Kommunista Párt
VIII. ker. Szervezete

Szántóné
kádermegbízott

[PIL 274. f. 11/25. ó. e. Géppel írt tisztázat Szántóné saját kezű aláírásával, végén a Magyar Kommunista Párt körpecsétjével. Hátdoldalán kézírással a következő nevek olvashatók: „Péter”, „Mátrai”, illetve egy nem azonosítható név.]

4. A szövetség levele az MKP Központi Vezetőségéhez, 1945. szeptember 19.

Az 1919. évi Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak
Országos Szövetsége
Budapest, VIII. Csokonai u. 10.

Budapest, 1945. szeptember 19.

A Magyar Kommunista Párt
Közp. Vezetőségének

Örömmel értesítjük a központot, hogy szövetségünk mai választmányülésének határozata alapján szövetségünk a most megtartandó választások előkészületeiben a két munkáspárt oldalán kíván aktív részt venni s tevékenységét minden tekintetben a két munkáspárt célkitűzéseinek érdekében kívánja kifejteni.

Ehhez képest szövetségünk az MKP Közp. Vezetőségének teljes egészében rendelkezésre áll.

Ajánlva!

Szabadság!

Sinkó Adorján
elnök

Schumy Ottó
titkár

[PIL 274. f. 11/25. ó. e. Géppel írt tisztázat Sinkó Adorján és Schumy Ottó saját kezű aláírásával, végén Az 1919. évi Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak Országos Szövetségének körpecsétjével. Fejlécén kézzel írt feljegyzés: „Farkas elvtársnak”, illetve

Farkas Mihály kéziratos megjegyzése olvasható: „Fel kell oszlatni ezt a szervezetet. Farkas 1945. IX. 24.” olvasható, ugyanitt Farkas titkárságának iktató bélyegzése.]

5. A politikai rendőrség jelentése a szövetségről, 1945. szeptember 21.

Tárgy: Az 1919-es Magyar
Vöröshadseregbeli
Bajtársak Szövetségének
ügyében a nyomozó jelentése

Jelentés
Budapest 1945. szeptember 21.

Jelentem, hogy a fenti ügyben a nyomozást lefolytattam és a következőket állapítottam meg:

A fenti szövetség elnöke Sinkó Adorján vármegyei irodai segédtsízt volt, majd adóvégrehajtó lett. Ebben a minőségében 1942-ben sikkasztást követett el, amiért büntetőjogi eljárás alá vonták. Sinkó, hogy a cselekmények következményeitől meneküljön külföldre távozott.

Ugyanez időben a Margit-körúti katonai büntető intézetnél is folyt egy ügye, amely szintén nem politikai jellegű volt. Sinkó ezeket a büntetéseket most, mint a politikai meggyőződéséért elszenvedett meghurcoltatást igyekszik feltűntetni.

Amennyiben szükségessé válik a fenti ügyekre vonatkozó ügyiratok a Járásbíróságon, ill. a Margit-körúton fellelhetők. Ha esetleg a Margit-körúti katonai fegyházban lévő periratok a felszabadító ostrom következtében elvesztek vagy használhatatlanná váltak volna, úgy Mihályi Pál őrnagy (lakik: Dunaharaszti), ki ebben az időben a jelzett helyen teljesített szolgálatot, tud felvilágosítást adni.

A fenti adatokat a jelentést beadó VIII. ker. Káder Osztálytól, ill. annak vezetőjétől, Szántónétól kaptam.¹⁵ Nevezett elmondta még, hogy ők a megalakulása pillanatától figyelemmel kísérték a fenti szövetség működését. Ez véleménye szerint nem jelent veszélyt a pártra tekintve, hogy gyűléseiken csak a régi szép időkről folyik a vita, valamint igyekeznek a szövetség súlyának latba vetésével a tagok számára kedvező anyagi pozíciókat megszerezni.

Mindezek dacára nem lehet kívánatos az, hogy közönséges bűncselekményekért elítélt emberek politikai jellegű szövetségeket hívjanak életre, veszélyeztetve ezáltal a párt egységét és félrevezetve a jóhiszemű idősebb elvtársakat.

D/26.
nyomozó

[PIL 274. f. 11/25. ő. e. Géppel írt tisztázat aláírás nélkül, a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának Politikai Rendészeti Osztálya fejlődéses papírján.]

6. Mátrai Tamásnak, a politikai rendőrség tisztjének jelentése a szövetségről, 1945. szeptember 24.

Tárgy: a 19-es Magyar Vöröshadseregbeli
Bajtársak Szövetsége

Jelentés
1945. szeptember 24.

Fenti elnevezésű szövetséget megalakulása óta figyelemmel kísérjük. Az alakuló gyűlésen már jelen voltak megfigyelőink és azok jelentéséből kitűnt, hogy a 19-es vöröshadseregbeli katonák főleg azért tömörültek most szövetségbe, mert mellőzve érzik

magukat és remélik, hogy ilyen módon különböző pozíciókat harcolhatnak ki maguknak. Az első gyűlés viharos lefolyású volt, nagyhangú közbeszólások és követelések hangoztatása jegyében zajlott le. Mint a közbeszólásokból és általában a felszólalásokból megállapítható, hogy a szövetség nem azonosítja magát a Magyar Kommunista Párt vezetősége által meghatározott és ma követendő irányvonallal, hanem a 19-es évek radikális, szélsőséges vonalát óhajtja felújítani.

Mint a mellékelt jelentésből kitűnik a szövetség elnöke Sinkó Adorján személye semmiképpen sem nyújthat biztosítékot arra nézve, hogy a szövetség működése a mai demokratikus szellemnek megfeleljen. Sinkó büntetett előéletű egyén, aki ma úgy akarja beállítani, mintha politikai bűnökért ítélték volna el a fasizmus idején, de a valóság az, hogy sikkasztás, majd más közönséges bűncselekmény miatt volt polgári, majd katonai büntetőintézet foglya.

Fentiek alapján kívánatos lenne odahatni, hogy a Belügyminisztérium a szövetséget oszlassa fel, mert működése a demokratikus átalakulás szempontjából feltétlenül káros.

Mátrai¹⁶

[PIL 274. f. 11/25. ő. e. Géppel írt tisztázat Mátrai Tamás saját kezű aláírásával, fejlécén Farkas Mihály kéziratos megjegyzése olvasható: „Egyesületi alosztály. A 19-es Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak Szövetségét fel kell oszlatni. Farkas 1945. IX. 28.”]

7. Széchy András tanácsnok levele a belügyminiszternek, 1945. október 11.

Budapest Székesfőváros Polgármestere
360.279
1945. IV. ü-o.

Tárgy: Az 1919. évi Magyar
Vöröshadseregbeli Bajtársak
Országos Szövetsége
alapszabályainak jóváhagyása.

Miniszter Úr!

A fenti ügyben kapott telefoni utasításra jelentem, hogy a nevezett szövetség hozzám benyújtott kérelmében alapszabályainak láttamozását kérte.

A hiányosan felszerelt kérelmet érdemi elbírálás nélkül a 77.000/1922. B.M. sz. körrendelet¹⁷ értelmében való eljárás céljából még folyó évi szeptember hó 17-én kelt 357.417/1945-IV. sz. határozatommal visszaküldtem az egyesület vezetőségének s egyúttal felhívtam, hogy fenti rendelet értelmében elkészített alapszabálytervezetet hozzám mielőbb terjessze be.

Felhívásomra ezideig választ nem kaptam, ezért az alakulni kívánó szövetség alapszabályainak láttamozása iránti kérelmét érdemi tárgyalás alá venni nem állt módomban.

Budapest, 1945. évi október hó 11-én.

A polgármester megbízásából:

Széchy András
tanácsnok

[MOL XIX-B-1-r (1. sorozat) 4. d. 254.539/1945. Géppel írt tisztázat Széchy András saját kezű aláírásával, Budapest Székesfőváros Polgármestere fejléces papírján, végén annak körbélyegzőjével. Hátlapján felirat: „A Magyar Belügyminiszter Úrhoz, Budapest” és belügyminisztériumi iktatópecsét 1945. október 24-i érkeztetési dátummal.]

8. Erdei Ferenc belügyminiszter rendelete a szövetség felosztatásáról, 1945. október 24.

Az 1919. évi Magyar Vörös Hadseregbeli Bajtársak Országos Szövetségét az 1938. évi 17. törvénycikkben¹⁸ gyökerező jogaimnál fogva feloszlatom.

Felhívom a felosztatott egyesületet, hogy egyesületi működését azonnal szüntesse be.

Felhívom a magyar államrendőrség budapesti főkapitánysága vezetőjét, hogy jelen rendeletem végrehajtásáról gondoskodjék.

Indoklás:

A székesfőváros polgármesterének jelentéséből megállapítom, hogy a f. évi szeptember 17-én hiánypótlás céljából visszaadott alapszabály láttamozási kérelmet az egyesület a székesfőváros polgármesterének f. hó 11-ig nem nyújtotta be, de ennek ellenére egyesületi tevékenységet fejtett ki. Mivel a láttamozott alapszabályok nélkül működő 1919. évi Magyar Vörös Hadseregbeli Bajtársak Országos Szövetsége egyesület engedély nélküli működése ellen a Szövetséges Ellenőrző Bizottság részéről is kifogás merült fel, az egyesület felosztatását kellett elrendelni.

Budapest, 1945. október 24.

Erdei
Belügyminiszter

[MOL XIX-B-1-h (1. sorozat) 4. d. 254.539/1945. Géppel írt tisztázat Erdei Ferenc saját kezű aláírásával. Hátlapja a (M. Kir.) Belügyminisztérium IV/14. osztályának előadói íve.]

9. Zoltán Ferenc rendőrezredes jelentése a belügyminiszternek, 1945. november 26.

Magyar Rendőrség
Budapesti Főkapitánysága
Államrendészeti osztály
626/2
fk. állro. 1945.

Tárgy: „Az 1919. évi Magyar
Vöröshadseregbeli
Bajtársak Országos Szövetsége”
elnevezésű illegális alakulat
felosztatása
R.sz.: 254.539
IV/14-1945.

Belügyminiszter Úr!

Fenti számú rendeletére jelentem, hogy a fentnevezett illegális alakulat felosztatása és működésének azonnali beszüntetése végett a szükséges intézkedéseket megtettem.

Az eljárás során lefoglalt 2120 P[engő] hovafordítása tárgyában Belügyminiszter Úr rendelkezését kérem.

Budapest, 1945. november 26.

Az altábornagy rendeletéből:

dr. Zoltán Ferenc
r. ezds.
az állro. vezetője

[MOL XIX-B-1-h (1. sorozat) 4. d. 254.539/1945. Géppel írt tisztázat Zoltán Ferenc saját kezű aláírásával, A Magyar Rendőrség Budapesti Főkapitánysága fejléces papírján. Hátlapján belügyminisztériumi iktatópecsét 1945. november 29-i érkeztetési dátummal,

továbbá feliratok olvashatók: „Fenti egyesületre vonatkozó ügyirat előzményeit 255338/1945. sz. alatt nov. 28-án már beterjesztettem. Budapest 1946. jan. 17. (olvashatatlan szignó) r. százados”, „Szánthó”, „A 255338/45. sz. előiratot tt. csatolom. Bp. 946. IV. 26. (olvashatatlan aláírás)” „1919. Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak Egyes.”, „Priorálni”, „Jelentem, hogy utóirat nincs. 947. I. 24. Tamás”.]

10. Belügyminisztériumi egyesületi alosztályának feljegyzése a szövetség vagyonáról, 1947. január 26.

Tárgy: A feloszlott „1919. évi Magyar Vöröshadseregbeli Bajtársak Országos Szövetsége” (Budapest) egyesület vagyonának felhasználása

A Belügyminiszter Úr 254.539/45/IV. 14. B. M. sz. rendeletével a tárgyrovatban jelzett egyesületet az 1938. évi 17. törvénycikkben foglalt jogai alapján feloszlatta.

A Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága jelentése szerint a feloszlott egyesületnek P 2.120.- készpénzvagygonon kívül, sem ingó-, sem ingatlanvagyonra nem volt.

Az ügydarab további intézkedést nem igényel, *irattárba-helyezését* javaslom.
Budapest, 1947. január 26.

Szánthó[olvashatatlan szövegrész]
ri. alhdgy.

[MOL XIX-B-1-h (1. sorozat) 4. d. 254.539/1945. Géppel írt tisztázat az alhadnagy részben olvashatatlan saját kezű aláírásával, mellette olvashatatlan szignók, illetve dátum: „I. 28.” Hátlapja a Magyar Belügyminisztérium IV/3. osztályának előadói íve.]

- ¹ Bővebben a pártokról Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Budapest, Osiris Kiadó, 2005. 278–279.
- ² Rákosi Mátyás levele G. M. Dimitrovnak Moszkvába. 1945. április 7. PIL 274. f. 10/114. ő. e.
- ³ Rákosi Mátyás beszéde az MKP I. országos értekezletén. 1945. május 20–21. PIL 274. f. 1/3. ő. e.
- ⁴ Révai József: *Miért harcol a Kommunista Párt a független, szabad, demokratikus Magyarországért. 1945. február 8.* (MKP szeminárium 1. füzet.) Budapest, MKP KV Propaganda Osztálya, 1945. 13–14.
- ⁵ Lásd az 1. dokumentumot.
- ⁶ Lásd a 2. dokumentumot.
- ⁷ Lásd a 2. dokumentum fejlécén való kézírásos utasítást.
- ⁸ Lásd a 4. dokumentumot, illetve fejlécén Farkas szeptember 24-i kézírásos utasítását.
- ⁹ Lásd a 6. dokumentumot.
- ¹⁰ Lásd a 3. dokumentumot.
- ¹¹ Lásd a 6. dokumentum fejlécén Farkas szeptember 28-i kézírásos utasítását.
- ¹² Lásd a 8. dokumentumot.
- ¹³ Bővebben Apor Péter: Előkép: A Tanácsköztársaság felidézése a Rákosi-rendszerben. *Századvég*, 2005. 1. sz. 3–30., illetve Uő: Immortalitas imperator: a Munkásmozgalmi Panteon születése. *Aetas*, 2002. 2–3. sz. 179–205.
- ¹⁴ A dossziében a melléklet nem található.
- ¹⁵ Lásd a 3. dokumentumot.
- ¹⁶ Mátrai Tamás (1914, Budapest) 1945-től teljesített szolgálatot a politikai rendőrségen őrnagyi, majd alezredesi rangban. Péter Gábor bizalmi emberének számított. 1948-ban Péter Gábor a Külügyminisztériumba helyeztette, ahol osztálytanácsos lett, majd 1950-ben ugyancsak régi főnöke közbenjárására ügyvivőként a bécsi-magyar követségre került. Tagja volt a Magyar Dolgozók Pártjának. 1953. januárjában Péter és társai letartóztatásakor őt is őrizetbe vették, november 18-án azonban bizonyítékok hiányában szabadlábra helyezték. Lásd ÁBTL 2.1. VI/48.
- ¹⁷ Az 1922-ben jelent meg a belügyminiszter 77.000/1922-VII. B.M. sz. rendelete az egyesületi jog átfogó rendezéséről. A rendelet felsorolta mindazokat a pontokat, amelyekre az egyesületi alapszabálynak ki kellett terjednie. Továbbá tartalmazta azt is, hogy azoknak az egyesületeknek a kérvényét, amelyek a rendelet utasításait figyelmen kívül hagyják, a belügyminiszter nem tárgyalja.
- ¹⁸ Az 1938. évi XVII. törvénycikk rendelkezett az egyesülési szabadsággal elkövetett visszaélések megtorlásáról.

Szovjet tanácsadó feljegyzése Magyarországról, 1950

A tanácsadói rendszer kiépítése Magyarországon – hasonlóan a szovjet blokk többi országához – elsősorban katonai-politikai vonalon kezdődött és 1949 nyarától vett nagyobb lendületet. Mindazonáltal a szovjet tanácsadók a régió országaiban már a háború éveiben vagy közvetlenül a háború befejezése után megjelentek, de ott-tartózkodásuk viszonylag rövid ideig tartott és tevékenységük egy-egy konkrét feladat megoldására korlátozódott.¹

Visszaemlékezések szerint a szovjet Állambiztonsági Minisztériumnak 1947-ben már állandó képviselője volt Budapesten,² de tevékenységéről eddig semmilyen dokumentum nem került elő. Farkas Vladimir memoárja egyetlen esetről tesz említést, amikor a budapesti képviselő helyettes vezetője, egy bizonyos Kremnyov (vagy Kamenkovics) őrnagy a frissen kinevezett belügyminiszter, Kádár János figyelmét felhívta arra, hogy az államvédelmi szervek nem harcolnak a párton belül frakciós tevékenységet folytató, nacionalista elemek ellen.³ Farkas Vladimir szerint ezt követően jött létre egy különleges rendeltetésű nyomozati csoport, amelynek tevékenységét a legnagyobb titokzatosság jellemezte.

Nem zárható ki a szovjet tanácsadók aktív közreműködése annak a 30 oldalas, 1948. szeptember 28-án kelt jelentésnek az elkészítésében, amelyet az államvédelmi szervek állítottak össze a trockisták magyarországi tevékenységéről.⁴

A szovjet tanácsadók részt vettek a Rajk-per előkészítésében és lefolytatásában is. Farkas Vladimir 1949. július elejére teszi azoknak a szovjet állambiztonsági tiszteknek a megjelenését, akik Mihail Bjelkin irányítása alatt részt vettek a Rajk-per vizsgálatában.⁵ Memoárja szerint 1949. július 19. körül láttak munkához és első intézkedéseik egyike az volt, hogy átszervezték az apparátust, a fontosabb őrizetesek vizsgálatát azt követően szovjet–magyar vizsgálópárosok folytatták. Rajk Lászlót maga Bjelkin és Szücs Ernő hallgatta ki. (Talán nem meglepő, hogy a kihallgatási jegyzőkönyveken sehol nem szerepelt a szovjet kihallgató neve.) A szovjet tanácsadók, mindenekeelőtt Bjelkin egyik helyettese, Poljakov ezredes részt vett a Rajk-pert követő perek előkészítésében is.

Rákosi Mátyás már 1949. július 12-én levélben fordult a budapesti szovjet nagykövethez, Jevgenyij Kiszeljovhoz, és kérte, hogy legyen segítségére 14 állambiztonsági tanácsadó Magyarországra küldésében, mivel „a magyar szerveknek semmiféle lehetőségük nincs munkatársaik képzésére, csupán saját tapasztalataik.” Kérése nyomán 1949 őszén 15 tanácsadó érkezett a helyi állambiztonsági szervek és a határőr csapatok munkájának segítésére.⁶ Feltehetőleg e kérés alapján érkeztek azok a tanácsadók, akik a Bjelkin és vizsgáló különítményének távozása után a korábban általuk lakott villákat használatba vették – az alább közölt dokumentum szerzője, Kartasov ezredes vezénylete alatt. Utóbbi magyarországi helyettese Jevdokimenko és a már említett Poljakov ezredes volt. Feladatuk a teljesen önálló, a Belügyminisztériumból kiváló Államvédelmi Hatóság megszervezésének segítése volt. Ettől kezdve az államvédelmi szervek irányításában jelentős szerepet töltöttek be a szovjet tanácsadók, elsősorban Kartasov, illetve helyettesei, akikkel Péter Gábor hetente találkozott.

Források hiányában ma még csak részinformációink vannak arról, hogy a tanácsadók megjelenése milyen változásokat okozott az államvédelmi szervek működésében – ehhez az alább közölt dokumentum is szolgál adalékokkal. Farkas Vladimir visszaemlékezésének köszönhetően az operatív technikával foglalkozó főosztályon dolgozó két szovjet tanácsadó működéséről is vannak adataink. Közreműködésükkel került sor a szovjet típusú és rendszerű operatív nyilvántartás felállítására, amely a totális bizalmatlanság légkörének kialakítását eredményezte. A szovjet tanácsadók „újítása” volt például a nyomozati iratok bevarrása a dossziékba, nehogy valaki észrevétlenül kiemeljen belőle egy iratot.

Az pontosan még ma sem tisztázható, hogy mi volt a tanácsadók hatásköre, illetve feladata. Egy 1951 októberében készült, „Utasítás a tanácsadóknak” címet viselő dokumentum szerint a tanácsadó köteles volt „saját tanácsaival” segítséget nyújtani az állambiztonsági szerveknek és a rendőrségnek, tájékoztatni az adott ország vezetőit az

állambiztonsági szervek munkájáról és jelezni, ha valamely vezető személyiségre vonatkozó kompromittáló anyagot találtak. Mindezt azonban csak a Szovjetunió Állambiztonsági Minisztériumának jóváhagyásával teheték. Nem cselekedhettek a helyi munkatársak helyett, nem erőszakolhatták rájuk saját véleményüket, kéretlenül nem adhattak tanácsot, és nem vehettek részt kihallgatásokon, az ügynökökkel való találkozásokon.⁷ Mivel a tanácsadók által felettes szervüknek továbbított jelentések, beszámolók megismerésére nincs lehetőség, a valós tevékenységük a szabályzatokkal és utasításokkal történő összevetése ma még megoldhatatlan problémát jelent.

Előkerült azonban néhány olyan dokumentum, amelyek arról tanúskodnak, hogy a szovjet tanácsadók egyes esetekben közvetlenül is beavatkoztak az ügyekbe. Abakumov állambiztonsági miniszter 1950. február 11-én továbbította Molotovnak a magyar állambiztonsági szervek mellett dolgozó szovjet tanácsadó, Kartasov jelentését a magyar állambiztonsági szervek munkájáról, ami némi bepillantást enged abba, milyen jellegű tanácsokat adtak a szovjet állambiztonsági szervek munkatársai az ÁVH vezetőinek. Ez alapján is megalapozottnak tűnik az a feltevés, hogy szovjet tanácsadóknak jelentős szerepük volt az állambiztonsági szerveknél a szovjet titkosszolgálatok működési mechanizmusának és módszereinek elterjesztésében, az állambiztonsági szervezet szovjet mintájú átszervezésében.

Dokumentum

Kartasov állambiztonsági tanácsadó feljegyzése, 1950. február 10.

Szigorúan titkos!

A Szovjetunió állambiztonsági miniszterének
Abakumov elvtársnak

Jelentem, hogy a magyarországi állambiztonsági szerveknek történő segítségnyújtás folyamán az ország helyzetét jellemző, érdeklődésre számot tartó tények jutottak tudomásunkra.

Magyarország dolgozói kitartóan és dolgoosan erősítik a népi demokratikus rendszert, lerakva országukban a szocializmus alapjait. Mindenütt látható az egyszerű nép szimpátiája a Szovjetunió iránt és a Sztálin elvtárs iránti őszinte szeretet és tisztelet mindennapos megnyilvánulása.

A dolgozók termékeny munkája az ország gazdaságának jelentős megerősödéséhez és a nép jóléte javulásához vezetett.

Mindazonáltal az országban a népi demokráciának jelentős számú, tömegében érintetlen, dühödt ellensége van, amely arra törekszik, hogy megghiúsítsa a nép erőfeszítéseit és megsemmisítse a munkásosztály vívmányait.

Ugyanakkor a büntető szervek még nem biztosítják kellő mértékben az ország biztonságát.

Ezt súlyosbítja, hogy vezető posztokon, többek között Rákosi⁸ elvtárs közvetlen környezetében, olyan személyek találhatók, akikre komoly kompromittáló anyagok vannak. Hivatali helyzetüknél fogva lehetőségük van arra, hogy befolyást gyakoroljanak a politika alakítására az országban, többek között a népi demokrácia ellenségeivel való harc ügyében.

Nem lehet rátérni az ezen személyekre és az országban lévő helyzetre vonatkozó adatok kifejtésére anélkül, hogy személyes megfigyeléseink és egyes magyar elvtársak kijelentései alapján ne tegyünk néhány megjegyzést Rákosi elvtárs tevékenységére és hangulatára.

Rákosi elvtárs a beszélgetés során, miközben hallgatott engem az állambiztonsági szervek munkájáról, nem egyszer elkalandozott, olyan témákról beszélt, amelyek nincsenek összefüggésben Magyarország belügyeivel, és többet között aggodalmának adott hangot a többi ország kommunista pártjainak ügyét illetően.

Így Rákosi elvtárs azt mondta, hogy nagyon rosszul állnak az ügyek a cseheknél, ahol a KB-ba – szavai szerint – kémekeket ültettek, olyanokat, mint Nosek⁹, Moskovics és mások, Gottwald¹⁰ és Slansky¹¹ elvtárs pedig határozatlanok és liberalizmust tanúsítanak a pártban lévő ellenséges elemekkel szemben. Érdeemes lenne – mondta Rákosi elvtárs – tanulniuk a magyaroktól az ellenség szétzúzását illetően.

Egyszersmind Csehszlovákiáról Rákosi elvtárs felháborodással beszél, kijelentve, hogy a szlovákok üldözik a magyar nemzeti kisebbséget.

A lengyeleket illetően Rákosi elvtárs azt mondta, hogy ott is sok az ellenség, például az olyan, mint Finkelstein, Lengyelország közbiztonsági minisztere, Radkiewicz¹² pedig gyenge, csakúgy mint a többi népi demokratikus ország állambiztonsági szerveinek vezetői.

Rákosi elvtárs nem egyszer kijelentette, hogy Magyarország, mint magas kultúrával rendelkező és gazdaságilag fejlett ország, például szolgálhat a többi népi demokratikus ország számára.

Ugyanakkor Rákosi nem egyszer hangsúlyozta, hogy Magyarország kis ország, nem nagyobb Moszkva megyénél, és ő „csak egy megyei titkár”.

Az egyik beszélgetés során Rákosi elvtárs azt mondta, hogy nagyon nehéz neki dolgoznia, mindent magának kell csinálnia, és azok mellett a kellemetlenségek mellett, amik olyan személyek PB-tagságából adódnak, mint a szociáldemokrata vezetők – a kém Szakasits és Marosán –, kommunista segítőitársai sem mindig látják el a saját munkaterületüket, amivel sok gondot okoznak neki.

Farkas például – folytatta Rákosi elvtárs – honvédelmi miniszterként nagy baklövéseket követett el a munkában, amikor az öreg táborno­kok – akiknek sikerült őt elcsábítani – eltussoltak egy komoly hiányt a hadseregben, s csak ő, Rákosi tudta azt felfedezni.

Gerő – mondta Rákosi – jó pártmunkás, de súlyos beteg, a KB titkára, a belügyminiszter Kádár fáradt és határozatlan ember, ráadásul a Rajk-ügy óta nem bízik meg benne igazán. „Hiszen én már öreg vagyok – jelentette ki Rákosi – mi fog történni, ha én meghalok.”

Számomra úgy tűnik, külön is szükséges megemlíteni azt, hogy Rákosi elvtárs ez év január közepén észrevehetően rossz hangulatban tért vissza Moszkvából.

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége Politikai Bizottságának Rákosi elvtárral Moszkvában együtt üdülő tagja, Vas Zoltán azt mesélte az Államvédelmi Hatóság vezetőjének, Péternek, hogy Barvihán tartózkodásuk utolsó hetében Rákosi nagyon ideges volt, de hogy ennek mi volt a magyarázata, nem tudja.

Rákosi elvtárs ilyen hangulatának fényében figyelemre méltó az a tény, amit a PB-tag Révai (aki a Szovjetunió iránti barátságtalan viszonyáról ismert [sic!]) mondott Péternek, hogy a Pravdában megjelent fénykép alapján, ahol a Sztálin elvtárs 70. születésnapja alkalmából rendezett moszkvai ünnepi ülés elnökségét lefényképezték, Rákosi az asztal legszélén ült, amivel – amint azt Révai mondta – „megsértették a mi drága Rákosi elvtársunkat”. Péter véleménye szerint nem kizárt, hogy abból a célból, hogy Rákosi elvtársat feltűzelje, Révai talán neki is beszélt erről.

Ez év január végén Rákosi elvtárs meghívására nála járt helyettesem, Jevdokimenko elvtárs, aki tájékoztatta a letartóztatott kémcsoport¹³ ügye vizsgálatának állásáról. A beszélgetés folyamán, érintette az ÁVH káderei [ellenséges elemekkel való] fertőzöttségének kérdését, amikor Rákosi elvtárs, nem tudni miért, azt mondta, hogy „az SZK(b)P KB Politikai Bizottságában fiatal emberek vannak, akik nem látták a cári rendszert, nálunk viszont a PB tagjainak 100 év kényszermunka van a hátuk mögött, például én és Vas Zoltán mindent összevetve 30 évet ültünk le.”

Amint azt fentebb már említettem, Magyarországon olyan emberek vannak vezető posztokon – többek között Rákosi elvtárs közvetlen környezetében –, akik azok alapján az adatok alapján, amelyek a magyar állambiztonsági szervek vezetőivel, saját kezdeményezésükre folytatott beszélgetések, valamint ezen szervek néhány anyaga alapján számunkra ismertté váltak, politikai tekintetben nem keltenek bizalmat.

Ezek közé a személyek közé tartoznak elsősorban:

Kádár János, magyar, az MDP Politikai Bizottságának tagja, a párt KV főtitkárhelyettese, belügyminiszter.

A KIM magyar szekciójának tagjaként Kádárt 1934-ben letartóztatta a rendőrség és a kihallgatáson tanúsított áruló magatartásáért kizárták a szervezet soraiból, amire az ÁVH-nál vannak dokumentumok.

Kádár 1939-ig kapcsolatot tartott a trockistákkal. Ugyanabban az évben, a provokátor Gocs [Gács] László¹⁴ közreműködésével belépett a kommunista pártba és illegálisan dolgozott. 1944-ben letartóztatták és fél év múlva állítólag megszökött az őrizetből a Németországba történő transzportálás alkalmával, ami után újra kapcsolatba lépett a kommunista párttal.

Amikor 1943-ban közzétették a Komintern feloszlására vonatkozó határozatot, Kádár, aki az illegális KB tagja volt, azt javasolta, hogy oszlassák fel a magyar kommunista pártot és helyette hozzák létre az úgynevezett Békepártot.

1948-ban Kádár nemegyszer kijelentette, hogy Magyarországon nincs trockista veszély.

Az ÁVH vezetőjének, Péternek a jellemzése szerint Kádár barátságtalanul viszonyul a Szovjetunióhoz.

Azt is meg kell említeni, hogy a magyar büntető szerveknek történt segítségnyújtás alkalmával meggyőződünk arról, hogy Kádár belügyminiszterként nem ritkán negatív hatást gyakorol munkájukra.

Rákosi elvtárs szavai szerint Kádár, aki Rajk közeli embere volt, betegesen élte meg leleplezését, amivel összefüggésben ő, Rákosi gyanakvóan viszonyul Kádárhoz és a szervezet maga irányítja, neki csak formális jogokat hagyva meg. Ugyanakkor gyakorlatilag – amennyire ismeretes – Kádár továbbra is befolyást gyakorol a szervek munkájára, miközben Rákosi nem ritkán számol vele. Sőt mi több, annak ellenére, hogy 1950-től az ÁVH a Belügyminisztériumtól független szervvé vált, Kádárt kinevezték az állambiztonság fő felügyelőjévé.

Révai József, zsidó, a MDP KV Politikai Bizottságának tagja, népművelési miniszter, a párt központi lapjának, a Szabad Népek felelős szerkesztője.

Révai kispolgári családból származik, a kommunista pártnak 1918 óta tagja, azelőtt szociáldemokrata. A múltban költő-újságíró, csatlakozott az istenkeresőkhöz. Az 1919-es magyar forradalom bukása után Landler ellenzéki frakciójának tagjai és az ellenzék sajtójának szerkesztője.

1930-ban, amikor Révai illegális pártmunkát végzett Magyarországon, letartóztatták és elítélték. A vizsgálat során áruló módon viselkedett, amiért a KI VB határozatával 1937-ben szigorú megrovást kapott.

Révai az elítélt Kun Béla és Magyar [Lajos] közeli embere volt.

Amikor Moszkvában a Kominternben dolgozott, Révai csoportosulást hozott létre az ismert ellenzékiekből – Lukács György, Szántó Zoltán stb. –, akik Rákosi elvtárs ellen dolgoztak, miközben ezeknek az embereknek egy része most is Révai körül csoportosul.

1948 végéig Révai irányította az ifjúsági egyetemi szervezet, a NÉKOSZ munkáját, amely megpróbálta szembeállítani magát a párttal.

Az ÁVH adatai szerint Révai nagy nacionalista, rosszindulatúan viszonyul a Szovjetunióhoz, olyan embereket gyűjt maga köré, akik Szovjetunió-ellenes beállítottságúak. Az általa vezetett minisztérium tele van reakciós elemekkel.

Ezzel összefüggésben jellemző az a tény, hogy ez év február 1-jén, a magyar köztársaság létrejöttének évfordulóján a Révai által szerkesztett központi pártlap, a Szabad Nép vezércikkében egyetlen szó sem esett a Szovjetunió és Sztálin elvtárs szerepéről Magyarország felszabadításában.

Révai közel állt Rajkhoz és kategorikusan ellenezte letartóztatását, kijelentve, hogy az ellene való vádakat az ÁVH találta ki.

Révai követelése alapján mind ez ideig nem tartóztatták le rokonát, Gács Lászlót, akit provokációs tevékenység miatt kizárták a pártból.

Az utóbbi időben Révai, az ÁVH vezetőjének, Péternek a közlése alapján közeledett Kádárhoz és vele együtt próbálnak befolyást gyakorolni Rákosi elvtársra.

Kossa István, a MDP KV Politikai Bizottságának tagja, pénzügyminiszter, a múltban szociáldemokrata, azután kommunista.

Kossa, aki Magyarország felszabadulása után a szakszervezetek főtitkára volt, szindikalista irányvonalat képviselt, amelyet tovább folytat, jelenleg a mostani szakszervezeti titkárral, Apróval együtt.

1949-ben, tudva arról, hogy a diósgyőri üzemekben szabotázs történt a Szovjetunióknak való szállításokban, Kossa azt javasolta, hogy csapják be a szovjet képviselőket.

Az ÁVH vezetőinek jellemzése szerint Kossa rosszul viszonyul a Szovjetunióhoz, Kádár közeli embere.

Apró Antal, a MDP KV Politikai Bizottságának tagja, a magyar szakszervezetek főtitkára.

Az ÁVH adatai szerint Apró a szakszervezetekben szindikalista irányvonalat képvisel, arra törekszik, hogy szembeállítsa a szakszervezeteket a párttal, közel áll Révaihoz.

1942–1944-ben, a fasiszta rezsim idején Apró legálisan élt Budapesten és megtagadta, hogy segítsen a pártnak.

Ries István, zsidó, a MDP KV tagja, igazságügy-miniszter, volt szociáldemokrata.

Az ÁVH vezetése Riest úgy jellemezte, mint a Szovjetunió és az SZK(b)P iránt ellenséges beállítottságú, angol orientációjú embert.

A magyarországi vizsgálati és börtönügyek helyzetével való megismerkedés után ismertté vált, hogy az igazságügyi, bírósági és ügyészségi szervek, amelyek Riesnek vannak alárendelve, tele vannak ellenséges elemekkel, aminek következtében Magyarország büntetőpolitikájában komoly kudarcok vannak.

Ries hibájából a börtönökből és a táborokból több háborús bűnöst és fasisztát szabadon engedtek. A letartóztatási helyeken hiányzik a szükséges rezsim, a bűnösöknek lehetőségük van, hogy a börtönből irányítsák az országban lévő ellenséges illegációt.

Kállai Gyula, külügyminiszter, volt szociáldemokrata, földbirtokos-nemesi családból származik.

Kállai a Horthy-rezsim alatt a Turul fasiszta csoport tagja volt. Közeli kapcsolatban áll Révaival. Az általa vezetett minisztérium tele van nacionalistával, a Horthy-rendszer híveivel, a Szovjetunióval és a népi demokráciával szemben ellenséges emberekkel.

Magyarország felszabadulása után Kállai kiadta saját könyvét a magyar ellenállási mozgalom történetéről, ahol Rajk Lászlóról, mint ennek a mozgalomnak hősről írt. A per után Kállai újra kiadta az említett könyvet, benne hagyva ugyanazokat a magasztaló véleményeket Rajkról. A KV beavatkozásának köszönhetően a könyvet kivonták a forgalomból.

Sebes Sándor, a MDP KV gazdasági osztályának vezetője, kommunista.

Sebes 13 letartóztatott vallomása alapján trockista, amerikai és jugoszláv ügynök. Bátyját mint trockistát elítélték.¹⁵

1949 novemberében az MDP KV Sebest nevezte ki felelősnek a kommunista pártok tájékoztató irodája tanácskozásának előkészítésével kapcsolatos intézkedésekért. Tekintettel a Sebesre vonatkozó fentebb említett adatokra, Rákosi és Farkas elvtárshoz fordultam azzal, hogy célszerű lenne eltávolítani ettől az ügytől. Mindketten egyetértettek ennek a kérdésnek általam történt felvetésével, ugyanakkor Rákosi elvtárs kijelentette, hogy Sebes nem ellenség, hanem tököfilkó, és ők bíznak és bízni is fognak benne.

Szólni kell a MDP KV Politikai Bizottságának tagjairól, Farkas Mihályról és Vas Zoltánról is (mindketten zsidó nemzetiségűek), akiket a zsidó „jótékonyági” szervezet, a JOINT egykori magyarországi vezetőjének, Jacobsonnak a vallomása, mint az amerikai kémhez, magyar zsidóhoz, doktor Benedekhez közelálló embereket kompromittált. Jacobson vallomásából kiderül, hogy Benedeknek – kihasználva Farkassal és Vassal való közeli kapcsolatát – sikerült megtudni tőlük a Politikai Bizottság titkos határozatait.

Magyarországon szembeötlő az a körülmény, hogy¹⁶ a párt Központi Vezetőségében és az államapparátusban a vezető posztokon sok a zsidó.

Ezt a kérdést nem véletlenül vetem fel.

Magyarországon jelentős számú zsidó él (főként Budapesten és az ország más városaiban), akik általában nem munkából származó jövedelemből élnek, s akik széleskörű rokon, kereskedelmi és politikai kapcsolatokkal rendelkeznek Amerikával, Palesztinával és más kapitalista országokkal.

Hogy milyen erők voltak a zsidók politikai és gazdasági pozíciói Magyarországon, megítélhető abból is, hogy még Horthy fasiszta kormánya is számolt velük és alig háborgatta őket, minden módon megvédve őket a németektől, aminek következtében abban az időben más országokból Magyarországra menekültek a zsidók, akik attól féltek, hogy a németek megsemmisítik őket.

Az élet azt mutatja, hogy a magyarországi zsidó polgári közeg jelenleg bizonyos befolyást gyakorol több zsidó származású ingadozó munkatársra, akik nem ritkán felelős tisztségeket töltenek be a párt és állami szervekben, többek között az ÁVH-nál is.

Ezt a körülményt az amerikai hírszerzés széleskörűen kihasználja, amely különböző zsidó szervezetek, jótékonyági és vallási szervezetek fedése alatt aktív kém és bomlasztó tevékenységet folytat nem csupán Magyarországon, de a Szovjetunió ellen is.

Annak, hogy az amerikai hírszerzés kihasználja a zsidó szervezeteket bomlasztó célokra szemléletes példájául szolgálhat a zsidó „jótékonyági” szervezet, JOINT magyar fiókszervezete.

A JOINT széleskörű jótékonyági tevékenységgel leplezve magát az országban, gyakorlatilag azzal foglalkozik, hogy tanulmányozza és kiválasztja a kádereket az amerikai hírszerzés számára.

Valamennyi személyt, aki anyagi segítséget kapott, nyilvántartásba vesznek a JOINT-nál kartonok segítségével és részletesen kidolgozott kérdőívvel, az amerikai hírszerzést érdeklő személyek tanulmányozására és részletes ellenőrzésére pedig a JOINT-nál mintegy 50 emberből álló speciális ügynöki apparátus létezik.

Amint az ismeretessé vált, a legutóbbi időkig még az ÁVH apparátusának zsidó származású ingadozó munkatársai is kaptak anyagi segítséget a JOINT-tól. Azon kívül az ÁVH úgynevezett szociális osztálya hosszú ideig hivatalos kapcsolatot tartott a JOINT-tal, anyagi és pénzügyi eszközöket kapott tőle, hogy ossza szét munkatársai között. Így maga az ÁVH bizonyos mértékben a JOINT költségén élt.

Annak ellenére, hogy voltak anyagok a JOINT kémtevékenységére vonatkozóan, az MDP KV tilalmára hivatkozva az ÁVH nem tett semmilyen intézkedést a JOINT bomlasztó tevékenységének megszakítására.

Amikor egy alkalommal Rákosi elvtárral az ÁVH-nak az amerikai hírszerzés ügynökségével szemben folytatott harcáról beszélgettünk, a beszélgetés érintette azt a kémtevékenységet is, amit az amerikaiak a JOINT fedése alatt végeztek.

A JOINT bomlasztó tevékenységéről szólva Rákosi elvtárs megjegyezte, hogy amint azt neki a PB-tag Gerő elmondta, ez a szervezet nagy bevételt jelent Magyarországnak. Ugyanakkor nem sokkal később Rákosi elvtárs utasítást adott az ÁVH-nak, hogy tartóztassák le a JOINT magyarországi részlegének vezetőjét, az amerikai kém Jacobsont.

1949. december közepén Jacobsont őrizetbe vették és a kihallgatáson megerősítette az amerikai hírszerzésnek a JOINT fedése alatt végzett kémtevékenységét, megnevezett számos kémét a magyar zsidók közül, vallott zsidóknak Magyarországról történt illegális átszállításáról Amerikába, Palesztinába és más országokba.

Ezzel kapcsolatban figyelemre méltó az a tény, hogy az egyik fő kém, Benedek szoros kapcsolatot tartott a PB tagjaival, Farkassal, Vassal és az MDP KV más tagjaival, az ÁVH vezetőjének, Péternek a kijelentése szerint a PB hosszú ideig felhasználta, mint szakértőt a zsidó kérdésben.

Nyilván nem véletlen, hogy Farkas, Kádár és Gerő döntése alapján, Rákosi elvtárs távollétében Jacobsont sietve kiszabadították és kiutasították az országból, a vallomásaiban megnevezett kémek letartóztatását, többek között Benedekét a belügyminiszter, Kádár utasítására megtiltották.

A JOINT kartotékait, amelynek alapján meg lehetett volna állapítani több kémkedéssel vádolt személyt, nem kobozták el.

Ily módon, a JOINT szervezet fedése alatt tevékenykedő amerikai kémek leleplezése meghiúsult.

Nem lehet elhallgatni azt, hogy hiányzik a szükséges munka a párt soraiba beférkőzött trockisták, nyugati emigránsok és más gyanús elemek ellenséges tevékenységének leleplezésére, akikre vonatkozóan az ÁVH-nál mind ez idáig nagy mennyiségű anyag fekszik el.

Az országban a népi demokrácia ellenes reakció jelentős erői élnek és tevékenykednek, akiknek egy része befurakodott az államapparátusba, ahol bomlasztó munkát végeznek.

A reakciónak Magyarországon a következő fő erői vannak:

több, mint 1500 bankár, nagybirtokos és kapitalista;

kb. 20 ezer a hadseregből politikai okokból eltávolított hivatásos tiszt és az egykori Horthy-hadsereg altisztje;

az állami apparátus és a Horthy-rendszer büntető szerveinek több mint 17 ezer volt hivatalnoka;

a fasiszta pártok és szervezetek nagy létszámú volt tagjai;

mintegy 30 ezer jobboldali szociáldemokrata, akit kizártak a pártból;

a kormánykoalíció pártjainak (független kisgazdapárt és Nemzeti Parasztpárt) reakciós elemei, akik a kulákság érdekeit juttatták kifejezésre; miközben az országban több mint 80 ezer kulák gazdaság van.

Majdnem érintetlen maradt a katolikus egyház, amelynek befolyása kiterjed a lakosság túlnyomó többségére és nagy tekintéllyel bír a hívők körében.

Ez az erő nem kicsi, mivel az országban 4 ezer templom és 800 kolostor, pap és szerzetes működik, akik jelentős mértékben a Vatikánnak és az amerikai hírszerzésnek a konspirációban és a tömegekkel való munkában tapasztalt szerteágazó ügynökhálózatát jelentik.

Azon kívül Magyarországon különböző külföldi ipari üzemek, kereskedelmi cégek és képviseltek találhatók, főként angol-amerikai tőkével; az országban ugyancsak 18 ezer kapitalista állambeli állampolgár él. Ez a körülmény kedvező feltételeket teremt az imperialista hírszerzők számára, hogy aktív kémtevékenységet folytassanak Magyarország és a Szovjetunió ellen.

Az országban belüli ellenséges elemek kapcsolatban állnak a nyugati emigráns központokkal és formációkkal, főként Ausztriában, és az angol és amerikai hírszerzés aktívan felhasználja őket magyarországi bomlasztó tevékenységre.

A jugoszláv hírszerzés Magyarország elleni aktív tevékenységéről külön is szólni kell.

Tito klikkje nagyszámú kémeket, terroristát és diverzánst küld Magyarországra, akik kihasználják a határ menti kerületekben élő szerbek és horvátok között lévő reakciós elemeket, hogy támadást szervezzenek az aktivisták és a dolgozók pártja intézményei ellen.

A titoisták egyidejűleg Magyarországra dobznak és a városokban, falvakban tömeges méretekben terjesztenek szovjetellenes röplapokat, újságokat és broszúrákat.

Tito hírszerzése azon kívül magyarországi ügynökhálózatán és ellenséges elemeken keresztül provokációs rémhíreket terjeszt arról, hogy Jugoszlávia az állítólag Jugoszláviában található amerikai csapatok támogatása mellett Magyarországra támad, valamint utóbbi elkerülhetetlen vereségéről.

Mindazonáltal meg kell mondani, hogy ez a propaganda bizonyos hatást gyakorol a lakosság ingadozó részére és elősegíti az ellenséges, főként falusi kulák elemek aktivizálódását.

A Tito-klikk Magyarország elleni gátlástalan bomlasztó tevékenysége ellenére a jugoszláv ügynökség ellen nem folyt határozott harc, és csak a mi kitartó tanácsaink után kezdik meg a magyar állambiztonsági szervek kifejezni ezt a munkát.

A fentebb felsorolt, angolok és amerikaiak által irányított fő erők az utóbbi időben külső támogatásra számítva határozottabban lépnek fel az új rendszer ellen.

Így például, csak 1949 decemberében 23 fegyveres támadást rögzítettek a helyi párt és társadalmi aktivisták ellen; több mint 50 diverziót a közlekedésben,

mindenekelőtt a Szovjetuniót Ausztriával összekötő közlekedési útvonalon, valamint 15 vonatra lövést.

Az iparban 1949 folyamán több száz diverziót, szabotázszt és kártevést hajtottak végre.

Hogyan biztosítják a büntető szervek Magyarország biztonságát?

A magyar állambiztonsági szervek a párt vezetésével és a szovjet munkatársak által nyújtott segítséggel nem kis munkát végeztek a népi demokratikus hatalom megerősítése érdekében.

Feltárták és felszámolták Nagy Ferenc, Mindszenty, Rajk népellenes összeesküvését [sic!], valamint félbeszakították több kém, diverzáns, katonai és egyéb állami bűnöző ellenséges tevékenységét.

Ugyanakkor, amikor alaposan megismerkedtünk munkájukkal, óriási hiányosságokat állapítottunk meg, amelyek komoly következményekre vezethettek volna.

Az egyik alapvető hiányosság az ÁVH szerencsétlen káderhelyzete.

Annak ellenére, hogy az ÁVH-t alapvetően kommunistákkal töltötték fel, a biztonsági szervezetbe beszivárgott nagyszámú társadalmilag idegen ember, többnyire zsidó nemzetiségűek, akiknek egy része rokoni és egyéb kapcsolatokkal rendelkezik a kapitalista országokban.

Még rosszabb a káderhelyzet a katonai elhárításnál és a rendőrségnél.

A munka folyamán meggyőződhattünk a munkatársak politikai felkészítésének hiányosságairól is, ami negatívan hat munkájuk minőségére.

A pártvezetés, úgy látszik, lebecsüli a biztonsági szervezetnek, mint a párt éles fegyverének szerepét, mivel nem tette meg a szükséges intézkedéseket a büntető szervek megtisztítására az idegen elemektől, valamint megerősítésükre a párt ügyéhez hű dolgozó-kommunistákkal.

Tekintettel erre a helyzetre, elmondtuk Rákosi elvtársnak véleményünket arról, hogy célszerű alaposan felülvizsgálni az ÁVH, a katonai elhárítás és a rendőrség személyi állományát és megerősíteni őket dolgozó kommunistákkal.

Tanácsainkat figyelembe vették és a Politikai Bizottság határozatával kineveztek egy KV-bizottságot a káderek, elsősorban az ÁVH és a katonai elhárítás vezetőinek felülvizsgálatára; ugyancsak határozatot hoztak arról, hogy az e szervezetben való munkára mozgósítanak 250 embert, a párt kipróbált munkás tagjait.¹⁷

A legutóbbi napokig a biztonsági szervek struktúrája mind a központban, mind vidéken meglehetősen zavaros volt, amely megbénította erőfeszítéseiket az ellenséggel való harcban.

Az ÁVH területi szerveit a régi rendőrségi apparátusok sémája alapján szervezték meg. A 20 megyére az ÁVH-nak összesen 8 körzeti igazgatósága jut, aminek eredményeképpen több megyében és járásban hiányzik a biztonsági szervek munkája.

Az ilyen helyzet komoly következményekkel jár, mivel a reakció legdühöttebb erői (kulákok, katolikus papság és mások) kiesnek a magyar elhárító szervek látóköréből.

Tanácsadóink kiutazván a területre, megállapították, hogy a területi szervek a megyei és járási pártszervektől teljesen elszakítva dolgoznak.

A központi apparátus a periférikus szervek munkáját rosszul irányítja, és nem ellenőrzi őket.

Mindez együtt oda vezet, hogy az ÁVH helyi szervei munkatársainak nincs politikai érzéke, nem tulajdonítanak jelentőséget az osztályharc éleződésének, nem ritkán a kulákság ellenséges támadásait – aktivisták meggyilkolása, mezőgazdasági termelőszövetkezetek szétzúzása stb. – a garázdaság eseteinek tekintik.

Többek között csak a mi kitartó tanácsaink után kezdte el az ÁVH a jugoszláv hírszerzés kulák-ügynökeinek felkutatását, akik a pártaktivista meggyilkolását végrehajtották.¹⁸ Ez év januárjában ebben az ügyben bírósági per folyt.

Az ügynöki munka a biztonsági szervezetben rosszul szervezett. Azon kívül, hogy az ügynöki hálózat kis létszámú, nem kellőképpen tisztítják meg az árulóktól és kétkulacsosoktól, akik nem ritkán orruknál fogva vezetik a biztonsági szervek munkatársait.

Ennek eredményeképpen az ÁVH nem biztosít a pártvezetés számára politikailag éles és időszerű információkat. Az ügynökséggel kapcsolatos helyzet, egyidejűleg az ellenséges elemek elhanyagolt nyilvántartásával, az ÁVH vezetőit vakká teszi, nem veszik észre az ellenség komoly fellépéseinek előkészületeit.

Egy ilyen veszély realitását alá lehet támasztani azzal, hogy a szervek egyetlen egy bűnöst sem találtak a nagyszámú diverzáns akciókban és az 1949. decemberi vonat lövésekben. Ez a büntetlenség az ellenség romboló tevékenységének erősödéséhez vezethet.

Az említett hiányosságoknak nagy jelentőséget tulajdonítunk, ezért ráirányítottuk erre a szervek vezetőinek figyelmét, és gyakorlati tanácsokkal segítjük leküzdésüket.

A legutóbbi időkhöz sem számolták fel az ellenség által annak idején a büntető szervek munkájában meghonosított alapjában hibás módszereket.

Megérkezésünk pillanatáig az ÁVH, a katonai hírszerzés és a rendőrség egyetlen operatív és vezető munkatársa sem írt alá egyetlen dokumentumot sem, többek között a letartóztatási dokumentumot sem. Az utasításokat csak szóban adták, hiányzott a végrehajtás kontrollja és ellenőrzése.

A munka során meggyőződünk arról, hogy ez a felelőtlenség széles körű lehetőségeket teremtett az önkény és a visszaélések számára, amely aláásta a népi demokrácia hatalmi szerveinek tekintélyét.

Ezeket a hiányosságokat csak az ÁVH vezetőivel folytatott többszöri beszélgetésünk után szüntették meg.

Az ÁVH vizsgálati munkájával és a politikai bűnözők büntetési rendszerével való megismerkedéskor felhívtuk a figyelmet arra, hogy a nagyszámú letartóztatott ellenség közül csak jelentéktelen rész kapott megérdemelt büntetést, a többiek szabadon maradtak.

Ennek a kérdésnek az alaposabb vizsgálatok kiderült, hogy a büntetőpolitika ilyen kudarcát a következők magyarázzák:

Először – hiányzik a forradalmi jogalkotás, ami megfelelne a munkásosztály érdekeinek. Magyarországon mind ez ideig a régi burzsoá jogalkotás létezik. A kormány által egyes kérdésekben kiadott ideiglenes rendelkezések nem küszöbölik ki egészében ezt a hiányosságot.

Másodszor – a vizsgálat gyengesége az ÁVH szerveinél, amikor siettek átadni az ügyet a bíróságnak, nem gondoskodva arról, hogy végig feltárják a letartóztatottak bűnös kapcsolatait és meggyőzően bizonyítsák a vádat.

A letartóztatottakat általában röviden, felületesen hallgatják ki és ezzel a vizsgálat befejeződött, ellenőrzés és dokumentálás nélkül, amivel összefüggésben az ügy kimenetele teljes egészében a többségükben reakciós bírók és ügyészek akaratától függött, akik csak formális jegyek alapján, a régi királyi vagy horthysta törvényekre hivatkozva, megszüntették az ügyet vagy a vádlottakat minimális mértékű büntetésre, néhány hónapos szabadságvesztésre ítélték.

Így az ÁVH által letartóztatott több mint 45 ezer háborús bűnösből az ügyészek által 22 ezret szabadon bocsátottak vagy igazoltak rögtön a vizsgálat befejezése után, több mint 15 ezret pedig néhány hónap múlva szabadon bocsátottak, mint aki már letöltötte büntetését.

Azon kívül néhány ügyben egyáltalán nem folyt vizsgálat, hanem a letartóztatottakat, többek között fontos bűnözőket, mivel nem leplezték le őket, internáló táborba küldték, ahonnan a törvény alapján fél év múlva automatikusan kiszabadultak.

Tekintettel ennek a kérdésnek a fontosságára, kidolgoztunk és az ÁVH vezetésének olyan gyakorlati intézkedéseket ajánlottunk, amelyek az említett hiányosságok felszámolására irányultak, s amelyek most lépnek életbe.

Szólni kell az ÁVH parancsnokáról, Péter elvtársról is, aki közvetlen szervezője az állambiztonsági szerveknek, s aki öt éve irányítja azt.

Péter Gábor nemzetiségét tekintve zsidó, körülbelül 30 éve a kommunista párt tagja, ez alatt az idő alatt aktív földalatti tevékenységet folytatott egészen az ország felszabadulásáig. Az illegális KB tagja volt, most ugyancsak KV-tag.

Tekintélye van a pártban, a biztonsági szerveknél és a munkások körében.

Rákosi elvtárs és a Politikai Bizottság más tagjai úgy jellemzik Pétert, mint becsületes és a Szovjetunió iránt hű kommunistát, aki semmivel nem szennyezte be magát az illegalitásban.

Péter elvtárs jelentős munkát végzett a magyarországi szovjetellenes és reakciós erők likvidálásában. Hosszú idő óta együttműködik szerveinkkel, és mindig becsületesen, pártszerű módon tájékoztatott bennünket a figyelmet érdemlő kérdésekről.

Nyilván abból következően, hogy Péter az illegalitásban az illegális kommunisták negatív tevékenységének feltárásával foglalkozott, számos abban az időben kompromittálódott személy, akik később magas beosztásokba kerültek (például a múltban Rajk, most Kádár, Révai és a többiek), rosszul viszonyul hozzá és arra törekszik, hogy eltávolíttassa az ÁVH vezetői posztjáról, félve attól, hogy tájékozottsága kárt okozhat neki.

Rákosi elvtárs gyakran beszél arról, hogy bízik Péterben, értékeli őt, de kijelenti, hogy beteges állapota miatt Péternek ideje nyugalomba vonulni.

Lehet, hogy ez nem véletlen, mert Péter szavai szerint a Politikai Bizottságban nem egyszer negatív véleményt fejtett ki egyes pártvezetők bizonyos tevékenysége kapcsán, ami rosszindulatú viszonyt váltott ki Péter irányában.

1948-ban, azzal összefüggésben, hogy Péter átadta munkatársainknak a magyarországi Trockistákra vonatkozó anyagot, Rákosi elvtárs Farkassal együtt – Péter szavai szerint – erősen szidták őt.

A biztonsági szervek munkájában meglévő komoly hiányosságoknak nem kevésbé fontos oka, hogy Péternél hiányzik a szükséges tapasztalat, valamint betegsége miatti nem kellően operatív.

Jelenleg gyakorlati segítséget nyújtunk Péter elvtársnak az ÁVH munkájának rendbe hozásában, miközben tapintatosan hallgat tanácsainkra és gyorsan reagál rájuk.

Az ÁVH minden említett hiányossága teljes mértékben vonatkozik a katonai elhárításra is, amely 1950-ig a Honvédelmi Minisztériumnak rendelődött alá.

Az elhárítást hosszú ideig az elítélt ellenségek, Pálffy és Földi irányították, akik a hatósághoz idegen embereket ültettek, miközben egészen mostanáig a hatóság személyi állományának 30%-a a kiscsapat és a szociáldemokrata párt egykori tagja. A munkatársak egy része a hadsereg és a Horthy-rendőrség volt tisztje.

Az elhárítási munka tanulmányozása során meggyőződünk arról, hogy az ellenséges vezetés következményeit ott alig számolták fel.

Annak ellenére, hogy a Honvédelmi Minisztérium, a vezérkar és a hadsereg tisztikara több mint fele részben a Horthy-hadsereg egykori tisztjeiből áll, az elhárítók ahelyett, hogy a szükséges munkát elvégezték volna ennek a kontingensnek a körében, főként a polgári lakossággal foglalkoztak. Az apparátusban széles körűen alkalmazták a provokációt, önkényt és a vizsgálat torz módszereit.

Így csupán 1949. július–szeptember folyamán provokatív módon, az amerikaiak nevében „beszerveztek” és azután letartóztattak több mint 50 embert.

1949 folyamán a kémelhárítást Révész tábornok irányította, aki barátságosan a Szovjetunió irányában, az ellenség leleplezésének alapjában hibás módszereit alkalmazza.

A kémelhárítás munkájában lévő komoly deficitről tájékoztattuk Rákosi elvtársat. Ezt követően Révészt leváltották erről a posztról és a kémelhárítást a Politikai Bizottság határozatával átadták az ÁVH-nak.¹⁹

A Belügyminisztérium rendőrségében szintén jelentős számú reakciós elem és Horthy rendőrségi hivatalnok maradt, és még nem teljesen olyan szerv, amely megvédi a dolgozók érdekeit.

Mindezedig a rendőrségi szervek mellett léteznek úgynevezett rendőrségi bíróságok, ahol a magyar állampolgárokat kisebb szabálysértésekért ítélik el, olyan anyagok alapján, amelyeket maga a rendőrség öntött formába. Ezekhez a bíróságokhoz általában munkások és parasztok kerülnek.

A bírók között sok a reakciós, ellenőrzésük hiánya pedig igazságtalan ítéletekhez vezet.

Amikor Rákosi elvtársat kérésére tájékoztattuk a rendőrség helyzetéről, felhívtuk a figyelmet arra, hogy a rendőrségi bíróságok megléte ellentmond Magyarország új alkotmányának.

Rákosi elvtárs egyetértett ezzel, és szándékában áll a rendőrségi bíróságok helyett körzeti népbíróságokat létrehozása népi ülnökök részvételével.²⁰

Magyarország lakosságánál nagyszámú fegyver van, és az ellenséges elemek, mint a tények mutatják, elrejtik őket, a rendőrség pedig rosszul hajtja végre a fegyverek elkobzásáról szóló törvényt.

A rendőrség nagyszámú káderét helytelenül használják fel. Például csupán 10 ügynök folytat ügynöki munkát a budapesti bűnöző elemekkel szemben, ugyanakkor a rendőrség 120 munkatársa foglalkozik a rend biztosításával 20 borbélyházban, miközben erre a célra a Hatóságnak külön részlege van, mivel a prostitúció Magyarországon mind ez ideig legális.

Az ÁVH új struktúrája alapján létrehoznak egy osztályt a rendőrség ügynöki-operatív kiszolgálására, amelynek biztosítania kell az ellenőrzést annak személyi állománya felett.

Gyakorlati tanácsokkal segítünk a rendőrség munkájának rendbetételében.

Tekintettel arra, hogy Magyarország jelentős szakaszon határos Jugoszláviával és Ausztriával, a határvédelem komoly figyelemre érdemes.

A határszolgálat megjavítása céljából a Politikai Bizottság határozatával 1950 januárjában a határvédelmet a Honvédelmi Minisztériumból átadták az ÁVH-nak,²¹ ahol tanácsadóink segítségével rendbe jön a határőrök harci és operatív felkészítése. A tiszti állományt, amelynek 40%-a politikai okokból elbocsátandó, meg fogják erősíteni kipróbált káderekkel.

Zárásképpen el kell mondani, hogy a büntető szervek nem kis ideig az ellenség Rajk kezében voltak, aki minden módon bénította munkájukat.

Rajk leleplezése, Péter véleménye szerint, nyilvánvalóan meggyőzte Rákosit arról, hogy sűrűbben kell foglalkozni a biztonsági szervekkel, mivel elkezdte nagyobb mértékben személyesen irányítani munkájukat. Miután arra a következtetésre jutott, hogy szükség van a biztonsági szervek átszervezésére, Rákosi elvtárs megkért minket, nyújtsunk segítséget az ÁVH vezetőinek ebben az ügyben.

Miután tanulmányoztuk a magyar büntető szervek tevékenységét, Rákosi elvtárs kérése alapján részletesen tájékoztattuk az ÁVH, a kémelhárítás és a rendőrség munkájáról, kifejtve a meglévő hiányosságokat és az előidéző okokat, valamint az ÁVH anyagaira alapozva rávilágítottunk az országban lévő ellenséges erők bomlasztó tevékenységére.

Rákosi elvtárs kedvezően reagált tájékoztatásunkra, miközben olyan benyomásunk alakult ki, hogy sok minden újnak bizonyult számára. Azt követően Rákosi elvtárs kérésére elmondtuk neki elképzeléseinket a büntető szervek munkája megjavítását célzó gyakorlati intézkedésekről. Tanácsainkat Rákosi elvtárs helyeselte és figyelembe vette ezeknek a szerveknek az újjászervezésénél, ami most fejeződik be.

A Szovjetunió Állambiztonsági
Minisztériumának tanácsadója Magyarország
Államvédelmi Hatóságánál – Kartasov

1950. február 10.

[*Rosszijszkij Goszudarsztvennij Arhiv Szocialno-Polityicseszkoj Isztorii f. 82. op. 2. gy. 1154. Gépírásos eredeti.*]

- ¹ A. F. Noszkova: Szovjet tanácsadók a kelet-európai országokban: a rendszer megalapozása 1945–1953. *Múltunk*, 1999/3. 203–219.
- ² Farkas Vladimir: *Nincs mentség. Az ÁVH alezredese voltam*. Budapest, Interart Stúdió, 1990. 135.
- ³ Farkas: i. m. 159.
- ⁴ Magyar Országos Levéltár (MOL) M-KS 276. f. 67/154. ö. e. A feljegyzést részletesen ismerteti és Gerő szerepével is foglalkozik Varga László a Kádár János perét bemutató dokumentumkötethez írt bevezető tanulmányában. *Kádár János bírái előtt. Egyszer fent, egyszer lent. 1949–1956*. Szerk. és a bevezető tanulmányt írta Varga László. Budapest, Osiris–Budapest Főváros Levéltára, 2001. 23–33.
- ⁵ Farkas: i. m. 210.
- ⁶ Noszkova: i. m. 207.
- ⁷ Uo. 209.
- ⁸ Rákosi nevét a gépelt szövegbe mindenütt utólag, kézírással írták be.
- ⁹ Nosek, Václav (1892–1955) 1941-től a londoni Csehszlovák Államtanács tagja, 1942 és 1945 között elnöke. 1945-től 1953-ig Csehszlovákia belügyminisztere.
- ¹⁰ Gottwald, Klement (1896–1953) 1945-től az első csehszlovák kormány elnökhelyettese, a Nemzeti Front elnöke. 1948-tól haláláig a köztársaság elnöke.
- ¹¹ Slansky, Rudolf (1901–1952) 1944-ben az Ukrán Partizán Vezérkar tagja, a Szlovák Nemzeti Felkelés egyik irányítója. 1945-től a CSKP főtitkára. 1951-ben hamis vádak alapján leváltották, 1952-ben halálra ítélték és kivégezték.
- ¹² Radkiewicz, Stanislaw (1903–1987) 1944 és 1954 között Lengyelország közbiztonsági minisztere, a Lengyel Munkáspárt, illetve a LEMP KB és PB tagja 1957-ig.
- ¹³ Valószínűleg a JOINT-ügyről van szó, amelynek fő vádlottját, Jacobsont 1949. december 15-én vette őrizetbe az ÁVH.
- ¹⁴ Gács László (1903–1968) 1941–1943-ban a KMP KB tagja. 1945 és 1948 között a Szabad Nép, a Friss Újság, a Népszava újságírója, illetve szerkesztője. 1948–1949-ben a SZOT főtitkárhelyettese. 1951-ben koholt vádak alapján letartóztatták és 15 év börtönbüntetésre ítélték; 1954-ben szabadult.
- ¹⁵ Valószínűleg Sebes Pálról van szó, akit 1937-ben koholt vádak alapján a Szovjetunióban tartóztattak le és vált a törvénytörtő eljárás áldozatává.
- ¹⁶ A mondat további része kézírással írva, amelyet alá is húztak.
- ¹⁷ Az MDP KV Titkárság 1950. február 1-jei ülésén döntöttek arról, hogy Farkas Mihály vezetésével kiküldenek egy Kádár Jánosból, Kovács Istvánból, Péter Gáborból és Háder Istvánból álló pártbizottságot az ÁVH 25–30 vezető káderének felülvizsgálatára, amely megbízhatóságukat, illetve munkára való alkalmasságukat vizsgálta volna. A bizottságnak az illető részletes életrajza, az ÁVH vezetőjének róluk készített szolgálati minősítése és az érintettekkel való beszélgetés alapján kellett munkáját elvégeznie. A bizottságnak ezen kívül javaslatot kellett tennie az ÁVH további 200–250 vezető beosztású munkatársa felülvizsgálatának módjára. MOL M-KS 276. f. 54/84. ö. e.
- ¹⁸ Valószínűleg Kiss Imre, a lengyelkápornai tanyaközpont volt párttitkára 1950. január 3-i meggyilkolásáról van szó. Az ügygel az MDP KV Titkársága is foglalkozott 1950. január 18-i ülésén.
- ¹⁹ A katonai kémelhárítás feladatkörét az ÁVH 1950. február 1-jével vette át. Erről az MDP KV Titkársága hozott határozatot 1949. december 21-én. MOL M-KS 276. f. 54/78. ö. e.
- ²⁰ A rendőrségi kihágási bíráskodás megszüntetése csak 1953 júliusában, Gerő Ernő belügyminiszteri kinevezését követően került napirendre. A rendőrségi kihágási bíráskodás megszüntetéséről és a kihágási eljárásra vonatkozó rendelkezések módosításáról szóló törvényerejű rendeletet 1953. augusztus 28-án hirdették ki.
- ²¹ A határőrséget 1950. január 1-jével csatolták az ÁVH-hoz. MOL M-KS 276. f. 54/78. ö. e.

Krauhulcsán Zsolt

Egy ipari kém az állambiztonság hálójában **Aradi István ügye (1959-1960)**

Aradi István minisztériumi tisztviselő 1959 márciusában IBUSZ társasutazáson vett részt Bécsben, de a Kohó- és Gépipari Minisztérium (KGM) Iparpolitikai Főosztályának főmérnöke turistaújtát nemcsak a látnivalók és a Bécsi Ipari Vásár megtekintésére használta fel, hanem egyúttal – ahogyan erről egy állambiztonsági jelentés pár nappal később a magyar kémelhárítást tájékoztatta – „felvette a kapcsolatot a nyugatnémet hírszerzéssel” is.¹ Aradi szerencsétlenségére az őt beszerző ügynök, Bódi István egykori színész² futárként egy olyan ismerőst vont be, aki a magyar állambiztonsági szervek operatív kapcsolata volt, így Aradi beszerzése után nem sokkal már le is bukott. A magyar kémelhárítás ezúttal – a fennmaradt iratokból legalább is úgy tűnik – jól működött, és Aradi júliusban történt őrizetbe vételéig nemcsak ellenőrzése alatt tartotta, de irányította is az ipari kémkedésbe bonyolódott, „Autós” fedőnéven nyilvántartott főmérnök ügyét.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése után az állambiztonsági szervek az ipar területén is az „ellenforradalmi” szervezkedések és csoportok felkutatását és felszámolását tekintették elsődleges feladatuknak. Aradi lebuktatása azonban nem az ipari szabotázs elhárítással foglalkozó osztály (BM II/6.) sikere volt elsősorban, hiszen az őt lefülelő ügynök a bécsi magyar emigráció figyelésével volt megbízva, inkább a szerencsén múlt, hogy a fenti osztály a kémelhárítással (BM II/2.) karöltve pár hónap alatt felgöngyölíthette az ügyet.³ Aradi beszerzésekor alkut kötött Bódi Istvánnal, hogy ha adatokat szolgáltat, akkor a hesseni Krupp Műveknél mérnöki állást fog kapni. Természetesen a Nyugat-Németországban történő letelepedés reményében indított ipari kémkedési ügy a legsúlyosabb megítélés alá esett.⁴

Aradi útlevelekérelmét nem utasították el, hiszen megbízható elvtársnak minősült, 1956 előtt párttitkár, sőt egyes iratok tanúsága szerint korábban az államvédelmi szervek beszerezett ügynöke is volt.⁵ Miután Aradi a turistaútról hazatért Magyarországra, pár nap múlva a lakásán jelentkezett a Bódi István által küldött futár, aki a Bécsben megbeszéltek értelmében igazolta magát egy fotóval. Ekkor Aradi lediktálta a KGM szervezeti felépítését és termelési struktúráját, így ez volt az első kémjelentése. Ezután hosszabb szünet következett, a futár nem jött, ezért Aradi – virágnyelven fogalmazott – levelet küldött Bódinak, aki megnyugtatta, hogy csak megbetegedése miatt késik az összekötő, de majd küldenek egy másikat. Gyaníthatóan az történt, hogy a magyar állambiztonsági szervek ügynökük dekonspirálódását próbálták meg így elkerülni, ezért „betegség” ürügyén egy időre kivonták őt a futár szerepkörből. Azonban – legalább is az ügyet feldolgozó módszertani tanulmány szerint – később vele juttatták ki a magyar elhárítás által összeállított dezinformatív anyagokat Bódi, vagyis a BND számára.⁶ Emellett, illetve ezzel párhuzamosan, 1959 júniusától a magyar elhárítás egyik operatív tisztje, Barts Oszkár rendőr hadnagy „futárként” jelent meg Aradinál, aki több alkalommal át is adta neki a kémjelentéseit.⁷ A főmérnök úgy tűnik, nem fogott gyanút, az álfutárral – a tanulmány szerint – június első napjaiban, június 10-én és végül július 20-án találkozott.⁸ Aradi kémjelentéseinek szakértői vizsgálata alátámasztotta a tanulmányt abban a tekintetben, miszerint a dezinformatív anyagokat az eredeti futár a nyugatnémet hírszerzésnek, míg Aradi a valós jelentéseit az operatív tiszt által alakított „futár”-nak adta.

Aradi július 5-i kémjelentésében a hadiipar helyzetéről, felosztásáról, valamint a magyar állambiztonsági szervek külföldi ügynökeiről, a csopaki kiképző központról, az egyházak beszerezett ügynökeiről, a BM-ben rendszeresített kézfegyverekről államtitoknak minősülő adatokat, míg az ország üzemanyag helyzetéről, annak forrásairól, a készletekről, az alumínium-termelésről hivatali titkokat adott ki. Pár nappal későbbi kémjelentése a Székesfehérvári Alumínium Hengermű, a Gödöllői Harckocsi Gyár termelési adatait, a Csepel Autógyár összerék meghajtású katonai tehergépkocsijának leírását, a KGM ipari elhárító tisztjeinek nevét, a magyar kémelhárítás figyelő szolgálatot teljesítő ún. „kukkosok” módszereinek leírását tartalmazta.⁹ Aradi a fentiekén kívül

információkat szolgáltatott az Autó- és Traktoripari Igazgatóság negyedévi és éves távlati termelési terveiről, valamint megszerezte a Csepel Vas és Fémművek katonai gyártmányai (híradó, fényszórós, és sebesültszállító gépkocsik, nehéztüzérségi vontató, kétcsavaros tengeri őrhajó, LPÖ-2 típusjelű parti őrhajó) törzslapjainak adatait is.¹⁰ A későbbiekben pedig a minisztérium fegyvergyártást felügyelő részlege, vagyis a minisztérium B szektorát alkotó KGM/B I. és II. Iparigazgatóság alá tartozó hadiipari üzemek (Gamma Optikai Művek, Danuvia Fegyver-és Lőszergyár, Magyar Optikai Művek, Miskolci Nehézszerzőgépgyár, Lámpagyár, Győri Szerzőgépgyár, Finommechanikai Vállalat, ATRA Hajtómű-és Felvonógyár) nevét, profilját, termelési adatait, egy egyiptomi pisztolyszállítmány körülményeit és a Csepel szigeten épülő rakétakilövő-pálya építését tartalmazó jelentését is átadta a „futárnak”. Beszámolt egy, a Régiposta utcában található titkos BM objektumról, valamint megszerezte a KGST egyik szintén szigorúan titkos tárgyalási anyagát is. Miután a magyar állambiztonság elérkezettnek látta az időt, elhatározta Aradi őrizetbe vételét, és a július 25-ére – ez alkalommal a győri Városháza előtti térre – megbeszélte újabb találkozó előtt Aradit elfogták.

A későbbi vádirat szerint a főmérnöknek több alkalommal (folytatólagosan) sikerült adatokat kijuttatnia nyugatra, azonban – feltehetően – a fentiek szerint csak a legelső alkalommal, egy ízben került ki nyugatra kémjelentése. Lehetséges, hogy az állambiztonság a bíróság előtt nem akarta „kisebbiteni” Aradi bűnét azzal, hogy kémkedése nem érte el a valódi célját. Miután tehát az állambiztonság szinte a legelső pillanattól kezdve tudott Aradi szándékáról, a kémelhárítás és az ipari szabotázs elhárító osztály a saját céljainak megfelelően tudta felgöngyölíteni az ügyet, amit lelkiismeretes ügybuzgósággal dokumentált is. Ezáltal most nem csak a lebuktatás állambiztonsági, szakmai, technikai részleteit tudjuk bemutatni, de az „ügy” külvilág felé történő „kommunikálását”, a fedőtörténetet is. A politikai rendőrség minden részletre ügyelve, a „külföldön foglalkoztatott ügynökünk megvédése érdekében” még a párt központi lapjában is elhelyezett egy – az őrizetbe vétel másnapjára időzített – írást, mely Aradi lefogását egészen más színben tüntette fel. Ennek lényege, hogy Aradi beosztásánál fogva évek óta akadályozta egy magyar találmány (a Szilágyi-féle gázszigetelésű üveg gyújtógyertya) szabadalmaztatását, annak hazai és külföldi forgalmazását, ezért vették őrizetbe.¹¹ Arra is ügyeltek, hogy Aradi lefogásakor se sejtjen meg semmit, – és lehetséges, hogy élete utolsó pillanatáig abban a hitben volt, hogy egy egyszerű igazoltatás buktatta le – ezért határőr egyenruhába öltöztetett operatív tisztek „Aradi személyi igazolványát gyanúsak találva” állították elő, és mintegy véletlenszerűen találták meg nála a kémjelentéseket. (Ezzel a „kombinációval” egyúttal a futárként működő operatív tisztet is kivonták az ügyből.) A vádiratban Aradi őrizetbe vételének legendájaként is a határőrség által végrehajtott ellenőrzés szerepel, tehát a konspiratív módszereket a Budapesti Katonai Bíróság előtt sem fedték fel.¹² Hogy teljes legyen a „háló” Aradi körül, még letartóztatása után is fogdaügynökkel figyeltették.¹³

Aradi lebukását követően a Politikai Bizottság 1961. februári határozati javaslatában, mely „az idegenforgalom növekedésével kapcsolatos ellenséges aknamunka korlátozása” címmel készült, név szerint is megemlégették Aradi István „imperialista kémügyét”, ezzel is indokolva a határozat meghozatalának szükségességét.¹⁴ De vajon miért váltott ki az Aradi-féle kémkedési ügy ekkora figyelmet? Feltehetőleg azért, mert – Aradi korai lebukásának köszönhetően – a kémügyön az állambiztonság rendkívül jól be tudta mutatni az „imperialista” hírszerző szervek hazánk elleni „gátlástalan” tevékenységét, és egyúttal a saját szerepét is kellően ki tudta hangsúlyozni annak felgöngyölítésében. Az ügy lezárása után a BM II/8. (Vizsgálati) Osztály a tanulságokat levonva egy belső használatú, szigorúan titkos módszertani tanulmányt is készített az ügyről.¹⁵ Viszont Aradi személyével nem lehetett példát statuálni, nem volt 56-os „ellenforradalmi” múltja, nem volt osztályidegen a származása, így – azon kívül, hogy a magyarországi, illetve a nyugatnémet kapcsolatait akarhatták felderíteni – kérdés, hogy vajon mi motiválhatta a magyar állambiztonságot, a kémelhárítást, hiszen nemcsak hagyták, de gyakorlatilag elősegítették, hogy egy egyszeri „botlásból” egy több hónapon keresztül húzódó kémügy kerekedjen ki. Az sem zárható ki, hogy az állambiztonság ezzel az általa felfújott kémüggyel próbált a pártvezetés felé „üzenni”: lám-lám, a nyugati országokba történő kiutazás engedélyezésének

részleges liberalizálása milyen súlyos veszélyekkel járhat. A kádári vezetés törekvésének értelmében ugyanis az ötvenes-hatvanas évek fordulóján a gazdasági kapcsolatok élénkítéséhez, a külkereskedelem beindításához, valamint a Magyarországról az 1956 utáni megtorlások során Nyugaton rögzült kép javításához elengedhetetlen volt a hivatalos és a magánjellegű (turista) kiutazásokra vonatkozó szabályok enyhítése is. (A hivatalos külföldi utazások engedélyezésének rendjét 1957-ben előbb kormányhatározattal szabályozták,¹⁶ majd 1959-ben, egy belügyminiszteri parancsban a kémelhárítási, hírszerzési feladatokat hangolták össze,¹⁷ később pedig PB-határozatok követték ezeket.¹⁸)

A szocialista országokban az állambiztonság mindig is kitüntetett figyelmet szentelt az energia- és nehéziparnak, a nagyüzemeknek, és különösen a fegyvergyártásnak. Aradihoz a KGM Iparpolitikai Főosztályán az autó, traktor és szállítójárműveket gyártó vállalatok fejlesztése tartozott, mely stratégiai jelentőségű pozíció volt, hiszen nem sokkal később a keleti blokk hadiiparának fejlesztése kapcsán a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testülete által 1961 márciusában jóváhagyott haditechnikai cikkek szakosított elosztásakor Magyarország éppen a kerekes páncélozott szállító járművek gyártását kapta meg.¹⁹ Így kémtevékenysége – amennyiben nem bukik le – nemcsak a hazai, de az egész keleti tömb hadiiparának sikeres modernizálását veszélyeztethette volna.

A Budapesti Katonai Bíróság zárt tárgyaláson a folytatólagosan elkövetett hűtlenség bűntette miatt Aradi Istvánt kötélt általi halálra, Menyhért Rezső KGM főelőadót, aki a hadiipari üzemek termelési adatait szolgáltatva ki Aradi számára, hűtlenség miatt életfogytiglanra, míg Medgyes Márton rendőr hadnagyot, a hírszerzés beosztottját, aki a BM operatív szerveinek tevékenységéről „fecsegett”, folytatólagosan elkövetett államtitoksértés bűntette miatt 10 évig tartandó börtönbüntetésre ítélte.²⁰ Aradin az ítéletet 1960. január 15-én végrehajtották, míg a másodrendű vádlott Menyhért Rezső büntetését a Legfelsőbb Bírósága 1965 nyarán 14 évre mérsékelte.²¹

Az alább közölt dokumentumok bepillantást engednek a magyar állambiztonsági szervek, elsősorban a kémelhárítás, illetve az ipari szabotázselhárító osztály működésébe, a technikai, és konspiratív eszközök alkalmazásának módozataiba, az operatív munka részleteibe. Az ügynökjelentések, a dezinformatív anyagok, az operációs, valamint a figyelési tervek, az álfutár jelentései az Aradival történt találkozájáról, illetve az őrizetbe vételének indokául megjelentetett újságcikk, mind-mind egy körültekintően megszervezett operatív akció egy-egy részletéről, valamint arról informálnak, hogy az állambiztonság – sikeres „önfényezésén” túl – a hatványozott súlyúvá eszkalált kémüggyel a nyitásra törekvő politikai vezetésre próbált nyomást gyakorolni.

A közölt iratok az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában találhatóak, és minősítésüket elvesztették.

Dokumentumok

1. „Szilvási” fedőnevű ügynök jelentése Aradi István beszerzéséről, 1959. március 21.

Belügyminisztérium
II/2-d. alosztály
66-2129/59.

Szigorúan titkos!
Adta: „Szilvási”
Vette: Molnár Imre őrgy.
Idő: 1959. márc. 18.

Jelentés
Budapest, 1959. március 21.

„Szilvási” jelenti:

Aradi István mérnök 1959. március 12-én felkereste Bódi István bécsi, Herrmayergasse 1361. alatti lakost, akinek Budapestről egy „Toncsi” nevezetű személytől

levelet hozott. Ennek a levélnek a lényege az volt, hogy a Bódi nyíltan beszéljen Aradival, mintha személyesen a „Toncsi” lenne az.

Aradi tudomására hozta Bódinak, hogy ő nem akar visszatérni Budapestre. Bódi kifejtette Aradinak, hogy ő egy nyugati organizációnak [sic!] dolgozik, és ő össze fogja hozni őt ezzel a társasággal, azonban ő előre megmondja azt, hogy egyelőre kinn maradásról szó sem lehet, mert először nyújtani kell valamit azért, hogy idekint nyugaton megfelelő erkölcsi talaja legyen. Bódi 1959. március 13-án délelőtt telefonon felhívta Siklósit, hogy feltétlenül beszélni akar Naggyal. Tekintve, hogy Bódi nem mondta meg, miről van szó, Siklósi nem adott felvilágosítást Nagy hollétééről, így Bódi Aradival nem tudta Nagyt összehozni.

Tekintve, hogy Bódi megmondta Aradinak, hogy először a nyugat érdekében tenni kell, vagyis a minisztériumból anyagra van szükség. Aradi a kémanyag szolgáltatására hajlandónak mutatkozott, ezért Bódi oda adta a saját fényképét azzal, hogy négy napon belül ennek a fényképnek a másolatával fel fogják őt Budapesten keresni és a megbeszélte kémanyagot ennek a személynek bocsássa rendelkezésére, aki a további utasítást a magatartására vonatkozólag meg fogja adni.

Fentieket 1959. március 15-én éjjel 12. 15-kor tudta meg Nagy Bóditól, ugyanekkor közölte Bódi Naggyal még azt, hogy az Aradi a diplomáját kinn hagyta Bécsben. 1959. március 16-án fentieket jelentette Nagy Kókai Kun Tamásnak, aki a Gehlenéknek ügynöke Bécsben. Nagy előadásainak lényege az volt, négy napon belül feltétlen fel kell keresnie Budapesten Aradit valakinek, mert egyébként az organizáció elveszti megbízhatóságát Aradi előtt, s tekintve, hogy komoly beosztásban lévő szakemberrel állunk szemben, aki igen jó beosztásban van a KGM Ip[ar] Pol[itikai] főosztályán, nem szabad elveszteni.

Kókai érdeklődött, hogy ki fogja ezt a kérdést megoldani, Nagy mondta, hogy valószínűleg saját maga. Dr. Hejkolknak²² Nagy bejelentette, hogy a Gehlenék részéről az Aradi beszerzése a feladat, aki most Budapesten van. Dr. Hejkrek őrnagynak semmi kifogása sincs ellene, kérése azonban az, hogy az Araditól hozott anyagot először ők akarják másolni. Nagy véleménye szerint az ügy rendezésére 3–4 nap szükséges.

Dr. Hejkrek kijelentette, hogy [ha] Nagy nem tud csütörtök estig visszatérni, akkor a főpostán 21 h-kor hívja Frau Szabót, akinek virágnyelven az eredményt is mondja meg.

Nagy 1959. március 18-án este 21. 15 kor a Régiposta utca 5. III. 6. alatti lakásán felkereste Aradit, aki nem volt otthon – mondta a felesége. Nagy ismét 22. 30 h kor felkereste Aradit a lakásán, akivel röviden beszélt csak. Mutatta Bódi fényképeit a hátlapján lévő számot, hivatkozott a bécsi beszélgetésre, amelyet Bódival folytatott és feltette a kérdést, mi készteti a nyugathoz való közeledésre, a disszidálási szándékra és az anyag szolgáltatására. Nem tartja-e a bécsi ígéretét? Aradi kijelentette, hogy igen. Vagyis hajlandó kémanyagot szolgáltatni. Tekintettel arra, hogy féltő volt a kapuzárás, ezért nem is tudtak többet beszélni, hanem megállapodtak abban, hogy Nagy március 19-én 13–14 h között fel fogja keresni őt lakásán ismét és ő rendelkezésére fogja bocsátani az anyagot.

Március 19-én 13.30 h kor Nagy felkereste Bódit,²³ akivel letisztázta, hogy a nyugatnak előbb dolgozni kell és csak úgy tud egy megfelelő alapot biztosítani magának kint nyugaton. Nagy rávezette, hogy nyugatnémet megbízásból jár itt Pesten, és Nyugat-Németországban tudnak állást biztosítani neki, természetesen „valamit valamiért” alapon, vagyis adjon anyagot. Aradi kijelentette, hogy igen is hajlandó az anyagszolgáltatására. Nagy figyelmeztette, hogy csak a valóságnak megfelelő dolgokat mondjon, és inkább kevesebbet, de pontosat. Aradi a KGM-el kapcsolatos adatokat a már megadott jegyzék[en] szolgáltatatta. Nagy konkrétan megbízta a B I–II. főosztályokhoz tartozó hadiipari adatok beszerzésére. Aradi kijelentette, hogy csak vele hajlandó további kapcsolat tartására. Nagy szerint 4–6 hét múlva lesz a következő találkozás, amikor pénzt is kap. Aradi legközelebb május–júliusban tud Bécsbe utazni. Továbbá megsürgeti valóperét.

Aradi kifejezett kívánsága az, hogy Nyugat-Németországban akar letelepedni, elsősorban harckocsi gyártás terén akar működni, mert neki ez fekszik a legjobban.

Véleménye szerint nyugaton, szabad, biztonságos élet van, míg Magyarországon rettegés.

Az említett Temesi²⁴ nevezetű személy a Budapesti Főkapitányság hivatalos csempészáru átvevője, ezt Bódi mesélte még ezelőtt kb. 3–4 hónappal. Bódi apja annak idején szintén tartott kapcsolatot Budapesten a hatóságokkal [...].²⁵

Tudomásom van arról, hogy a Budapesten megtartott VIT-en²⁶ Bódi kapcsolatba került, mint angol tolmács egy angol őrnaggyal, akivel – Nagy kérésére – most akarja a kapcsolatot felvenni. Jelenleg Bódi a Grosz cégnél dolgozik, mint gépkocsivezető. Telefonszáma: 35-71-87.

Bódi ismeretköre Bécsben igen széles. Kivándorlása előtt áll [az] USA-ba, azonban előbb hírszerző vonalon akar egy kis tőkét szerezni és Nagyot kérte meg arra, hogy a kivándorlási időpontot halasztassa el.

Molnár Imre

Készült: 2 pl.
Gépelte: Szné.

[ÁBTL 3.1.5. 0-10688. 9–11. Molnár Imre aláírásával ellátott, géppel írt tisztázat.]

2. Javaslat ügynöki bizalmas nyomozás bevezetésére, 1959. március 24.

Belügyminisztérium
II/2-h alosztály
66-2129/59.

Szigorúan titkos!

Javaslat

Budapest, 1959. március 24.

Külföldön foglalkoztatott, megbízható ügynökünkől értesültünk arról, hogy Aradi István budapesti lakos, a KGM iparpolitikai osztály főmérnöke 1959. március 11-től 14-ig IBUSZ társasutazással Bécsben tartózkodott. Ez idő alatt Aradi egy volt budapesti kapcsolatán keresztül felvette a kapcsolatot a nyugatnémet hírszerzéssel. Aradi a nyugatnémet hírszerzés megbízásából vállalkozott a Magyar Népköztársaság elleni kémtevékenység végzésére, illetve arra, hogy a KGM-ről kémadatokat fog a nyugatnémet hírszerzéshez továbbítani.

Bécsi tartózkodása alatt Aradi vállalkozott arra, hogy az őt Budapesten felkereső nyugatnémet hírszerző futárnak – aki nála a Bécsben kapott fénykép másolatával jelentkezik – azonnal adatokat szolgáltat a KGM munkájáról. A futárnak 1959. március 18-án kellett Aradit lakásán felkeresni. A megbeszélte időben a futár Aradit fel is kereste, akinek szóban államtitkot képező adatokat adott a KGM szervezeti felépítéséről és iparunk helyzetéről. A futár kb. 5–6 hét múlva fog Aradinál ismét jelentkezni, amikor Aradi újabb adatokat fog megszerezni, illetve átadni a futárnak a hadi és egyéb iparunk termeléséről.

Javasoljuk Aradi István ügyében az ügynöki bizalmas nyomozás bevezetését. Javasoljuk, hogy Aradi István személyével a II/6. Osztály illetékes alosztálya foglalkozzon, mert nevezett a II/6. Osztály által ellenőrzött objektumban dolgozik. Ennek következtében Aradi feldolgozását, kémtevékenységének bizonyítását a II/6. Osztály közvetlenül eredményesebben tudja végrehajtani.

Egyben javasoljuk, hogy Aradi István ügyében sorra kerülő operatív intézkedéseket a II/6. Osztály előre beszélje meg a II/2-h alosztállyal. Erre a külföldön foglalkoztatott ügynökünk megvédése érdekében van szükség.

A jelenleg rendelkezésünkre álló és a jövőben birtokunkba kerülő adatokat, amelyek Aradi István ellenséges tevékenységét bizonyítják, a II/6. Osztálynak folyamatosan átadjuk.

Kérjük engedélyezni, hogy Aradi István főmérnök, budapesti lakos feldolgozását a II/6. Osztálynak átadjuk, s egyben rendelkezésükre bocsátjuk a birtokunkban lévő adatokat, amelyek Aradi kémtevékenységét bizonyítják.

Konrád Árpád r. őrgy.
alosztályvezető

Molnár Imre r. őrgy.

2 péld.K-né.
1 péld.Vezető e.
1 péld.d.

[ÁBTL 3.1.5. 0-10688. 7-8. Konrád Árpád és Molnár Imre aláírásával ellátott, géppel írt másodlat. A dokumentum fejlécén az alábbi kézzel írt szöveg olvasható: „Meg kell beszélni Kucsera elvtárssal, ha egyetért, végre kell hajtani. Mi nyissunk ellenőrző dossziét (a „D” alo.) Hazai. Engedélyezem: Hazai Jenő r. ezredes, osztályvezető”]

3. Dezinformációs adatokról készített jelentés, 1959. június 21.

Belügyminisztérium
II/6-b alosztály

Szigorúan titkos!

Tárgy: Dezinformációs adatok

Jelentés

Budapest, 1959. június [sic!] hó 21. ²⁷

„Autós”-t a mai napon fel fogja keresni az összekötő ügynök, akinek részére az alábbi dezinformációs adatokat állítjuk össze, amiket megbízóinak fog továbbítani:

Csepel Autógyár 1959-ben 3.000 autóbusz motort fog gyártani, amiből exportra megy 2.192 db. (A tényleges termelés dupláját adjuk meg.)

A Járműfejlesztési Intézet kidolgozta a DR 142 típusú 6 m³-es Dumper műszaki tervét. Teherbírása 10.000 kg, önsúlya 8.000 kg, maximális sebessége 50 km/ó., 150 LE-s hathengeres vízhűtéses motorral. (Való adatok: DR 100 tip. 6 m³-es, önsúlya 9.600 kg, maximális sebessége 35 km/ó., 125 LE motor.)

Az autó és traktoripar 1959-ben 3.292.000.000 Ft értéket fog megtermelni, amelyből az exportra menő termékek értéke: 2.872.000.000 Ft az ipar beruházása: 92.447.000 Ft. (Való adatok: termelési érték 2.292.000.000, export érték 1.013.000.000, beruházás 5.600.225 Ft.)

A Csepel Autógyár 1959-ben 980.796.000 Ft értéket fog megtermelni, amiből exportra 564.485.000 Ft jut. (A való adatokat mindkét értéknél 2 millióval megemeltük.)

Terepjáró kerekes nehézvontatót gyártanak honvédségi célra, amelynek típusjele: DR824. 250 db. készül ebben az évben. Önsúlya 9.500 kg, hasznos terhelése 3.500 kg, hasznos vontatmány súlya 9000 kg, maximális sebessége 70 km/ó, hatósugara 600 km. (A honvédség részére ilyen nem készül. Való adatok: önsúly 9.000 kg, hasznos terhelése 3.000 kg, hasznos vontatmány súlya 8.000 kg, maximális sebessége 50 km/ó, hatósugara 3.00 km)

Nehéztüzérségi vontatóból (típuszám 850) ebben az évben 320 db. készül a Vörös Csillag Traktorgyárban. 150 LE-s motorral, 80 km/ó sebességgel. Férőhely 10 fő, vezető és parancsnok. A vezetőfülke és az orrész 2 mm-es páncéllemez borítással. (Való adatok: 1956–1959-ben tervezve volt 677 db. Típuszáma: 800, az Ikarus gyártotta volna 100 LE-s motorral, 60 km/ó sebességgel, 8 személy befogadására. A vezetőfülke illetve az orrész 1 mm vaslemez borítással.)

Szentendre közelében az úgynevezett Kőhegyen, amely katonai bázis, az utóbbi kb. 2 hétben nagy mérvű építőanyag szállítás kezdődött meg. Értesülés szerint rakétakilövő állomást kezdenek építeni. (Való adatok: a Kőhegyen az ellenforradalomig egy légvédelmi tüzérosztály volt fölállítva, ma ott semmi katonai alakulat nincs. Építőanyagot hordtak fel, de azért, hogy az ott lévő turistaházat kibővítsék.)

Bőhm László r. alez.

[ÁBTL 3.1.5. 0-10688. 98–99. Bőhm László aláírásával ellátott, géppel írt tisztázat.]

4. Jelentés Aradi és az álfutár első találkozásjáról, 1959. július 4.

Másolat

Szigorúan titkos!
Tárgy: Aradi István
mérnök felkereséséről

1. sz. jelentés
Budapest, 1959. július hó 4.

Jelentem, hogy Aradi István [...] ²⁸ mérnököt a mai napon „futár” minőségben felkerestem. A találkozó az alábbiak szerint zajlott le:

15.30 h-kor nyilvános telefonállomásról lakásán a 382-243 telefonszámon felhívtam. Aradi vette fel a telefont, erre közöltem vele, hogy Bódi Pistitől hoztam üzenetet, melyet szeretnék személyesen átadni. Azonnal készségesnek mutatkozott és megegyeztünk, hogy 16-h-kor felkeresem lakásán.

16 h-kor lakásán megjelentem. Csengetésre azonnal ajtót nyitott és a szobába invitált. Itt megmutattam igazolásképp a kapott fényképet, mely után igen barátságos lett. Az eligazításnak megfelelően közöltem vele, hogy társam nem tudott jönni, mert megbetegedett, így engem küldtek. Közöltem, hogy a „főnökök” meg vannak elégedve a március 19-én adott anyaggal. Elmondtam, hogy kérésének megfelelően a Krupp Műveknél páncélos szakvonalon mérnöki állása biztosítva van. Közléseimet látható elégedettséggel fogadta, teljesen bizalmas lett.

Ezután rátértem, hogy a múltkori alkalommal megbeszélte dolgok elvitele céljából jöttem. Azonnal kérdezte, hogy mi érdekel bennünket, mert igen széles területről tud adatokat szolgáltatni. Elmonda, hogy a minisztériumból származó eredeti anyag jelenleg nem áll rendelkezésére, mivel nem mer anyagot a lakásán tartani, de fejben igen sokat tud, és ezeket le tudja írni. Kérdéseimre, hogy mik ezek, az alábbiakat kezdte sorolni, s mint „bennünket” érdeklő témákat feljegyezte vázlatul jelentéséhez:

Magyarország alumínium termelése.

B/1 szektor.

B/2 szektor.

Szovjet csapatok magyarországi elhelyezése fegyvernem szerint.

Szovjet rakéta alakulat a volt Horthy-ligetben. ²⁹

Szovjetunió és Magyarország között építendő olaj-távvezeték.

Székesfehérvári épülő alumínium hengermű.

KGM lőszeripari vonaláról adatok.

Magyarország benzin és gázolaj importja.

BM rendelése a Lámpagyárnál.

BM ÁVH Hírszerző Osztály és Munkásőrség csopaki kiképzése.

„T” vonal (elhárítás) a KGM-en belül. ³⁰

BM morális helyzete.

A lefigyelés megszervezése Magyarországon a BM részéről.

Hírszerzésünk támadási iránya. (telepítések)

A nyugati hírszerzőszerv részéről tanulmányozandó személyek.

Nyugatra jutási lehetőségének leírása.

A továbbiakban általa megszerezhető anyagok.

Fentiekhez az alábbi kommentárt fűzte magyarázatul:

Magyarország alumínium termeléséről a fejben meglévő adatokat – benne a SZU részére történő szállítást – mostani jelentésében írja le, bővebb adatokat szerdán eredetben fogja átadni. A B/1, B/2 szektorról a már megbeszéltek szerint írja le az általa tudott adatokat.

A szovjet csapatok fegyvernem szerinti elhelyezését részletesen leírja, azon személyek feltüntetésével, akiktől az adatokat megszerezte. Úgyszintén leírja, honnan van tudomása a szovjet rakéta alakulatról, az milyen típusú rakétákkal rendelkezik.

A SZU és Magyarország között a következő néhány év alatt olaj távvezeték épül több ezer km. Hosszúságban háború esetére. Megjelöli jelentésében, hogy a távvezeték hol épül és hol lesznek lecsapoló állomások.

A székesfehérvári épülő alumínium hengerművel kapcsolatban közölni fogja írásban annak rendeltetési tervét, várható termelését, hadi célra történő felhasználását.

A KGM lőszeripari vonallal kapcsolatban nem sokat tud, de egy idősebb kartárs[ától], aki azon a vonalon vezető beosztásban van, adatokat fog kérni ezzel kapcsolatban.

Le fogja írni részletesen, hogy Magyarország a Szovjetuniótól, Ausztriától mennyi benzint és olajat kap, ennek milyen az elosztása és a felhasználása.

Hírforrás megjelölésével közli, hogy a BM nemrégén a Lámpagyárnál 7000 db. 9 mm-es pisztoly gyártását rendelte meg. A pisztolyokba 14 lőszer fér, ezekkel cserélik fel a jelenleg meglévő pisztolyokat.

Tudomása szerint Csupakon van az ország legnagyobb kiképző helye, melyen a BM beosztottait, az á[llam] v[édelmi] beosztottakat (ez alatt az elhárító szervek beosztottait érti) a hírszerző osztály beosztottait, valamint a Munkásőrség tagjait lövőkiképzésben részesítik.

A KGM-en belül a „T” vonallal (elhárítás) kapcsolatban közölni fogja az általa ismert elhárító tiszteket, az elhárító szervekkel együttműködő (beszervezett) személyeket, az olasz, osztrák, német vonal tartó tiszteket és azok jellemzését.

A BM morális helyzete alatt leírja a BM állományon belül uralkodó torzsalkodásokat.

Részletesen leírja – hírforrás megjelölésével – hogyan van megszerveve a lefigyelés, ez milyen eredményes.

Hírszerzésünk támadási iránya alatt ismertetni fogja, hogy a Magyarországról kiutazó papok beszervezett személyek, akiket erkölcsi téren kompromittáltak. A régi rendszer káderei, akiket „illegálisan” kiengedünk, beszervezett személyek.

Név szerint nem tudja ki az illető, de volt honvédtiszt, fhdgy., aki jelenleg Olaszországban van, hírszerzésünk telepített ügynöke, kinek feladata az olasz vezérkarba beépülni.

A bécsi követségen dolgozó egyik elvtárs felesége titkos állományú hírszerző tiszt, az illető nem a követségen lakik Bécsben, hanem magánszemélyként él, egyben ő végzi a követség elhárítását is.

A nyugati hírszerzőszervek részéről tanulmányozandó személyként [említette] Zamek Vladimírné nevű szovjet állampolgárt, kinek férje állítólag a MALÉV-nél van. Jelentésében közölni fog ránézve kompromittáló adatokat, ugyancsak tanulmányozni tanácsolja a KGM-en belül az ún. „Brünni” csoportot. Elmondása szerint ezek Brünnben végzett mérnökök, akik véleménye szerint szabotálnak, rávehetőek a nyugati hírszerzőszervvel való együttműködésre. Nyugatra jutásával kapcsolatban két Szovjetunióban végzett kollégájával együtt kíván kiutazni a VIT-re egyéni útlevéllel. Egy ausztriai ismerőssel meghívó levelet íratott magának, s egyik ismerős elhárító tiszt elintézi útlevelét. Így ezekkel kíván kiutazni, őket elviszi a levél írójához, ő onnan elmegy egy másik ismerőshöz (jelentésben a neveket és címet közli), aki a rendőrségen kapcsolatokkal rendelkezik és elintézi menedékjogát. Jelentésében közölni fogja, milyen anyagokhoz tud a jövőben hozzájutni.

Beszélgetésünk folyamán közölte, hogy a minisztériumban megbízható személyként kezelik, így bármilyen anyaghoz hozzá tud jutni. Elmondta, hogy a pártba be akarják kényszeríteni, így nagyobb lehetősége lenne, azonban gyűlöli a pártot, ezért halasztja belépését. A BM-el kapcsolatos adatainak hírforrásául 3–4 operatív tisztet említett, akikkel jó viszonyban van. Fő hírforrásul egy fhdgy. elvtársat mondott, aki a Régiposta u. 12. szám alatt lakik, akinek a feleségét ő helyezte el a MALÉV-nél. Elmondása szerint ez az elvtárs nagyon megbízik benne, ezért elmond egyes dolgokat. Az elvtársat, mint fanatikus kommunistát jellemezte, megemlítette, hogy ő intézi el kiutazását Bécsbe az Útlevelel Osztály helyettes vezetőjén keresztül.

Elmondta, hogy most ki akar menni Bécsbe, és kinn is akar maradni, de ha visszaküldik, úgy hajlandó vissza is jönni. Mégis a kinn maradást választaná azonban, mert utazáskor terv-dokumentációt fog kivinni magával, ezeket ki tudja vinni, mert társai olyan „káderek”, hogy őket a határnál nem fogják átnézni. Kijutása után kapcsolatban kíván maradni a hírszerzőszervvel, hajlandó bármilyen munkát végezni, más népi demokráciákba feladattal átmenni, egyedül Magyarországra nem.

Bódi Istvánnal kapcsolatban említette, hogy levelezési kapcsolatban van vele, Bódi már az Egyesült Államokból írt neki. Elmondta, hogy régen szeretett volna kapcsolatba kerülni nyugati hírszerzőszervvel, de nem tudott kijutni. Mikor tavaly³¹ kapott Bécsbe látogató útlevelet, megragadta az alkalmat, hogy Bódin keresztül kapcsolatba lépjen. Bódi szervezte be, és olyan feladattal küldte haza, hogy minden megszerezhető anyagot juttasson ki.

Elmondása szerint szívesen dolgozik, mindent megszerez. Nem fél, nincs vesztenivalója. Annyira gyűlöli a rendszert, hogy csak ártani akar minden módon. Feleségétől elváló félben van, gyermeke nincs, szülei nincsenek, nem veszíthet semmit, különben is nyugodtan dolgozik, mert egyrészt bíznak benne, másrészt elhárító tiszt ismerésétől tudja, hogy igen rossz az elhárításuk.

Megegyeztünk abban, hogy jelentését géppel fogja megírni a megbeszéltek alapján, és azt holnap július 5-én 10 h-kor részemre lakásán átadja. A hét elején összeszed minden keze ügyébe eső és általa megszerezhető anyagot, így pl. a Csepel Vasmű³² tervdokumentációját 1965-ig, az alumíniumipar jelenlegi termelésének és felhasználásának dokumentációját és egyebeket. Ezeket szerdán július 8-án 13.30 h-kor lakásán fogja átadni. Ezekkel együtt fog átadni egy újabb jelentést, melyben leírja a július 7-én tartandó értekezlet tartalmát, melyen Csergő miniszter elvtárs számol be a prágai útjának eredményéről.

Kérése az volt, tolmácsoljam, hogy a VIT-re való kiutazása előtt keressük fel, és adjuk meg, hogy milyen anyagot vigyen ki magával.

Találkozónk 16 h-tól 17 h-ig tartott.

Megjegyzés:

Aradi Istvánt igen fanatikus, rendszerünket gyűlölő embernek ismertem meg. Fenntartás nélkül bízok a hírszerzőszervben, bármit hajlandó megtenni. Meggyőződésből, szívesen dolgozik, tisztában van felelősségével. Igen magabiztos és elszánt. A KGM-ben élvezi a vezetők bizalmát, így mindenhez hozzájuthat, s ezt ki is használja.

Visszafordításra alkalmatlannak tartom, rendszerünket úgy gyűlöli, hogy semmi esetre sem vállalná részünkre a munkát, inkább vállalja a halált.

Véleményem szerint eredményes volna kiutazása előtt még egy találkozót létrehozni.

Barts Oszkár r. hdgy. s. k.

Másolat hitelül:

Budapest, 1959. július 13.

[ÁBTL 3.1.5. O-10688. 92–92/3. Aláírás nélküli, géppel írt másolat.]

5. Kiegészítő jelentés Aradi és az álfutár első találkozásáról, 1959. július 4.

Másolat

Szigorúan titkos!

Kiegészítés az 1. sz. jelentéshez
Budapest, 1959. július hó 4.

Aradi István beszélgetésünk folyamán még az alábbiakat mondta el:

Oklevelét Ausztriában jártakor egy kétfenekű dobozban kinn hagyta a Bódi révén szerzett ismerősénél Bécsben a Lichsteinsteinsrasse-ban. Ezeket Bódi mutatta be nekik, s hozzájuk fog menni, mikor kinn marad.

Elhárító ismerősétől tudja, hogy az állambiztonsági szerv ügynökeit „K” lakásokban³³ fogadja. Ezek fedőnéven kiutalt lakások, melyeket az állambiztonsági szerv rendez be.

Az V. ker. Politikai Nyomozó Osztályról 3–4 beosztott lebukott korrupció miatt.

Felhívta figyelmem, ha telefonon hívjuk, ne szállóból, vagy postáról hívjuk, mert ezek telefonjait figyeli az állambiztonsági szerv.

Elmondta, hogy a Dzerzsinszkij iskola³⁴ ismét működik, itt a hírszerzőiszteket képezik ki, tehát ez hírszerzőiskola.

Mikor beszervezett emberekről esett szó a „pörgetés” szót használta, s elmagyarázta, hogy mi ennek az értelme. Ezt is a Régiposta utcában lakó (1. sz. jelentésben leírt) tisztől tudja.

Elmondta, hogy a KGM-en belül lebukási sorozat van, lebukott a Csepel Autógyár igazgatója, most bukik a Lámpagyár igazgatója.

Barts Oszkár r. hdgy. s. k.

Másolat hitelül:

Budapest, 1959. július 13.

[ÁBTL 3.1.5. O-10688. 145. Aláírás nélküli, géppel írt másolat.]

6. Javaslat Aradi leleplezésére, 1959. július 14.

BELÜGYMINISZTERIUM
II/6 Osztály

Szigorúan titkos!

Javaslat
Budapest, 1959. július hó 14.

Jelentem, hogy az „Autós” ügyben keletkezett anyagok áttanulmányozása után az ügy realizálására az alábbiakban tesszük meg javaslatunkat:

„Autós” [...] ³⁵ a KGM-ben mint főmérnök dolgozik.

Nevezett 1959. március 11-től 14-ig IBUSZ társasutazással Bécsben tartózkodott. Ez idő alatt egy volt budapesti kapcsolatán keresztül kapcsolatba került a nyugatnémet hírszerző szervekkel. „Autós” annak fejében, hogy részére nyugaton megfelelő állást biztosítsanak, vállalkozott a Magyar Népköztársaság elleni kémtevékenységre. A kapcsolattartás módjában úgy állapodtak meg, hogy az őt Budapesten felkereső nyugatnémet hírszerző-futárnak a már összegyűjtött adatokat átadja és a továbbiak során pedig a futár utasításainak megfelelően fog tevékenykedni.

1959. március 18-án „Autós”-t lakásán fel is kereste az imperialista hírszerzőszervek egyik futárja, akinek „Autós” szóbelileg beszámolt a KGM szervezeti felépítéséről és egyéb titkokat képező adatokat közölt. Ekkor abban állapodtak meg, hogy pár hét múlva ismételen fel fogja őt a futár keresni. „Autós” megígérte, hogy addigra az ipari vonatkozású dolgokon túl is fog adatokat gyűjteni, ugyanis széles lehetőségei vannak, mint ahogy mondotta: „ő nagyon jól fekszik.”

1959. július 4-én egy operatív tiszt elvtárs kereste fel „Autós”-t futári minőségben és a már általunk ismert jelszóval beszámoltatta, illetve átvette az ez ideig összegyűjtött adatait. Mint ismeretes „Autós” ekkor nagyon részletes adatokat adott át a „futár”-nak, főleg ipari vonatkozású adatokat, de azon túl adatokat szolgáltatott a BM egyes szerveinek munkájával kapcsolatban és nagyon jelentős adatokat helyezett kilátásba katonai vonatkozásban is.

A szóbelileg elmondott adatokat a „futár” felszólítására írógéppel leírta, majd a következő napra jelezte, hogy több eredeti dokumentációt is meg tud szerezni, és át tud

adni. A következő napon ezeket a dokumentációs adatokat, amelyek az iparra vonatkoznak, a „futár”-nak átadta.

Ezen a találkozón részletesen kifejtette a „futár”-nak, hogy mik a tervei, illetve azt, hogy folyamatba tette az útlevel és a vízum megszerzését Bécsbe, ugyanis a VIT-re szeretne kimenni úgy, hogy már onnan nem szándékszik visszajönni, szeretne véglegesen kint maradni. Elmondotta, hogy ha ezt a variációt nem tudná megoldani, úgy ez év augusztusában a zágrábi vásárra akar kimenni és ebben az esetben Jugoszláviából akar átmenni Ausztriába, hogy végleg kint maradjon. Kérte a „futár”-t, hogy lehetőleg még július hónapban keresse fel őt, hogy azokat az adatokat, amelyeket még össze tud szedni, átadhassa részére. A „futár” ezt a látogatást kilátásba helyezte, amennyiben a főnökei ezzel odakint egyetértenek.

Az ügy végleges realizálása előtt szükségesnek tartanánk, hogy még egy alkalommal, július 22-én keresse fel őt az operatív tiszt elvtárs, mint „futár”, a következő terv alapján:

I.

- 1.) Nyugtassa meg „Autós”-t hogy a kinti főnökei nagyon meg vannak elégedve a munkájával és ennek megfelelően természetesen ők is úgy fognak gondoskodni „Autós”-ról amikor ki fog utazni, illetve az állása, mint ahogy azt már a „futár” az előző találkozón is jelezte, biztosítva van, amivel ő is nagyon meg lesz elégedve, de ugyanakkor őt, mármint a „futár”-t, felelősségre vonták, hogy több nagyon fontos kérdés szerepel „Autós” jelentésében, amelyekre rögtön ki kellett volna térni, részletesebben tisztázni kellett volna. Lényegében ez a mostani útjának egyik célja is.

Tisztázni kell az alábbiakat:

- a.) Részletesen tisztázni kell, sikerült-e a Honvédelmi Tanács mellett lévő titkárral a kapcsolatot megteremteni, mit tudott meg a rakétakilövő helyekkel kapcsolatban, ki ez a titkár, mit tud az órála, mármint „Autós”-ról. Amennyiben a fenti kérdéssel kapcsolatban megtudott adatokat, azokat hogy szerezte.³⁶
  - b.) Az előző jelentésében említett ipari vezetők szabotázsstevékenységével kapcsolatban szintén a fentiekhez hasonlóan konkretizálni kell személyekre, hogy mit tud, honnan tudja ezeket a dolgokat, stb.
  - c.) Saját személyét illetően is fel kell vetni konkrétan a kérdést, hogy ő a saját területén, vagy általában, milyen aknamunkát folytat. Ennél a kérdésnél figyelmeztetni kell a főnökök nevében, hogy az elkövetkezendő időben, most már különösen legyen óvatos, főleg csak az adatok gyűjtésére menjen rá.³⁷
  - d.) Tisztázni kell, hogy a Bécsből való visszatérése óta vont-e be valakit konkrétan ebbe a tevékenységbe, milyen formában, kiket. Itt szintén figyelmeztetni kell, amennyiben eddig nem vont be, úgy most már a fokozott óvatosság érdekében, ne vonjon be senkit.
  - e.) Belügyi ismerőse felé milyen előrehaladást ért el, ezeket politikailag jellemezze, azzal, hogy ezek után különös tekintettel érdeklődnek megbízói. Véleménye szerint mivel lehetne ezeket megfogni, illetve ő meddig jutott el ezen a téren.³⁸
  - f.) A fentiek tisztázása után kell rátérni arra, hogy mi van a kiutazásával, kikkel fog utazni, milyen intézkedéseket tett az útlevel és vízum megszerzése ügyében.
- 2.) A fentiek alapos kipuhatólása után kell rátérni az utasítás megadására, amely a következő legyen:

A kinti megbízó utasítása, hogy amennyiben sikerül a VIT-re kimennie, úgy ezzel kapcsolatban semmit nem reszkírozhat, ezért ha megy ki, semmiféle dokumentációt nem vihet magával, mert ez nagyon veszélyes, csak fejében vigye az adatokat. Bőröndje nem tartalmazhat semmi mást, mint általában azoknak a kiutazóknak a

bőröndje, akik 2-3 napra utaznak. A dokumentációs adatokon túl figyelmeztetik őt arra is, hogy valutáris, illetve értéktárgyakat sem vigyen, mert ez nagyon veszélyes.

Viszont minden olyan anyagot, amit most még meg tud szerezni, főleg dokumentáció formájában, azokat sürgősen szedje össze és egy jelentéssel együtt hozza le Győrbe július 25-én a késő esti, illetve éjszakai órában. A „futár”-nak itt nagyon részletesen meg kell magyarázni, hogy mindez az ő biztonsága érdekében történik, hogy a határon semmit ne vigyen magával. Ő viszont most több napig fog az országban tartózkodni, de arra már nincs lehetősége, hogy még egyszer Budapestre visszajöjjön. Ezért döntöttek a kinti megbízók úgy, hogy Győrben találkozzanak. Ez nyilván „Autós” számára semmiféle nehézséggel nem jár.

Beszélgetés során tisztázni kell, hogy autóval vagy vonattal tud-e jönni. Ezután meg kell állapodni a győri találkozási helyben, azzal, hogy ott már megbeszélésre a „futár”-nak nincs lehetősége, ezért „Autós” a megszerzett adatokkal kapcsolatban, és minden olyan kérdést, amit még szükségesnek tart írjon le és a dokumentumok közé tegyen be.

Utána még egyszer meg kell nyugtatni „Autós”-t, hogy kint meg vannak vele elégedve és természetesen ott kint is számítanak tovább a munkájára. A beszélgetés végén ki kell térni arra, hogy ha valamilyen oknál fogva mégsem tudna a VIT-re kimenni, akkor egyetértenek a Jugoszlávia felé való kijutással is, csak nagyon vigyázzon, nehogy provokátorok kezébe kerüljön. Ugyanis „Autós” által említett mérnök, akiknek állítólag az UDB-vel³⁹ van kapcsolata, nem nagyon tetszik a kinti főnököknek, felmerült bennük, hogy ez nem-e provokátor és ezért kérik, hogy vigyázzon és amennyiben tud, ennek a személynek az UDB kapcsolatáról valami részleteket, úgy azt közölje velük, majd ők azt kint megpróbálják ellenőrizni. Addig ezzel a személlyel a kiutazásról ne tárgyaljon. Amennyiben a VIT-re valamilyen oknál fogva (útlevél, vízum, stb.) nem tud kimenni, úgy természetesen augusztus második felében fel fogják őt keresni.

II.

Az operáció végrehajtásával kapcsolatban az alábbiakat javasoljuk:

„Autós”-t attól függően, hogy autóval, vagy vonattal fog-e Győrbe utazni az általa összegyűjtött dokumentumokkal, vagy a vonaton, vagy az országúton igazoltatjuk és mint olyan személyt, aki nem tud megfelelő magyarázatot adni, hogy miért utazik Budapestről a nyugati határ felé szombaton éjjel, elő fogjuk állítani. Előállítás után a nála megtalált anyagokra vonatkozóan magyarázatot kérünk. Az erre adott magyarázatát nem fogadjuk el és a győri osztályon történt elsődleges kihallgatása után, ügyének végleges tisztázása céljából a budapesti vizsgálati osztályra szállítjuk.

Az ügyben külföldön dolgozó ügynök megfelelő fedése, illetve az imperialista hírszerzőszervek felé „Autós” őrizetbe vételének legalizálása céljából, őrizetbe vételével egy időben, illetve július 26-án a vasárnap reggeli Népszabadságban egy cikket kívánunk megjelentetni, amely cikket egyébként már korábban a Népszabadság le akart közölni, amely szerint „Autós” egyik magyar találmány ügyében, annak kivitelezését szabotálja. A cikk végén, mint ahogy az a sajtóban szokásos, azzal záródna, hogy „remélik, hogy most már a cikk megjelenése után, illetékes szervek nem fognak sokat várni magukra azzal, hogy tisztázzák kinek, miért állt érdekében elszabotálni ezt a híres találmányt”.

A fenti cikk megjelentetése után pár napra, ismételten vissza lehetne a sajtóban erre a kérdésre térni azzal, hogy a korábban közölt cikkünk alapján, illetékes szervek megfelelő eréllyel a vizsgálatot megindították.

A fenti terv jóváhagyását kérjük engedélyezni. „Autós”-nak az operatív tiszt által való felkeresése után, az operációra vonatkozóan részletes tervet fogunk kidolgozni. Az operációs terv elkészítésével egy időben javasoljuk, hogy a II/3. Osztály is készítsen megfelelő tervet az általuk érintett személy kivonására, illetve vizsgálatára.

r. ezds.
osztályvezető

r. ezredes
osztályvezető

Készült. 2 pld.

[ÁBTL 3.1.5. 0-10688. 81–85. Kucsera László aláírásával ellátott, géppel írt másodlat. A dokumentum végén az alábbi kézzel írt szöveg olvasható: „Írógép már ???”]

7. Tervezet Aradi István figyelésére, 1959. július 22.

Belügyminisztérium
II/9-c alosztály⁴⁰

Szigorúan titkos!

Tárgy: Aradi István figyelése

Tervezet
Budapest, 1959. július 22-én

A BM II/6. Osztály kérésére figyelés alá vonjuk:

Név: Aradi István

Mh: KGM, Budapest, V. Október 6. u. 21–23.

L: Bp. V. Régiposta u. 5. III. 6.

Fedőneve: „Figyelmes”

A figyelés 1959. július 25-én 06.30 h-kor kezdődik a figyelendő személy lakóházánál és tart a késő délutáni órákig, pontosabban addig, míg a figyelést kérő osztály beosztottjai a személy őrizetbe vételét végrehajtják.

A figyelést a következők teszik indokolttá: a figyelendő személy hosszabb idő óta aktív ipari kémkedést fejt ki. Beosztásánál fogva ez a tevékenysége igen komoly veszélyeket rejt magában. A Kohó- és Gépipari Minisztériumban, mint osztályvezető dolgozik, és így betekintése van a minisztérium és annak irányítása alatt működő különböző iparigazgatóságok és nagyüzemek életébe, ismeri a tervfeladatok egy részét, valamint tájékozott az iparpolitikát és a termelési eredményeket illetően is. Az ügyével kapcsolatos operatív feldolgozó munka eredményeként tevékenysége a titkos úton beszerzett bizonyítékokkal megteremtette a feltételeket ugyan a realizáláshoz, azonban, mivel kedvező lehetőségek vannak tettenérésre, megfelelő kombináció alapján ezzel egyidejűleg tervezi az operatív osztály az őrizetbe vételt, illetve a realizálás kezdetét.

Értesüléseink szerint a figyelendő személyt folyó hó 25-én 17.20 h-kor a Keleti p[álya]u[dvar]ról induló gyorsvonattal el fog távozni Budapestről azzal a szándékkal, hogy a magával vitt híryananyagot győri felsőbb kapcsolatának eljuttassa. Lehetséges azonban, hogy gépkocsival fog elutazni, mivel kiterjedt ismeretségi körrel rendelkezik és emellett anyagi helyzete is olyan, hogy számolni lehet ilyen körülménnyel. Figyelembe véve, hogy az utazásával kapcsolatos értesülések teljesen megbízhatóak, az operatív osztály megtette mindazokat az intézkedéseket, melyek alapján Komárom és Győr között végrehajtásra kerül a figyelendő személy őrizetbe vétele. A figyelést elsősorban az teszi indokolttá, hogy 25-én reggeltől állandó ellenőrzésünk alatt legyen a figyelendő személy, állandóan tudjuk tartózkodási helyét, majd elutazásakor precíz, pontos jelentést tudjunk adni az operációt végrehajtó brigádnak.

Ebből kiindulva a figyelés feladatai a következők: folyó hó 25-én reggeltől szoros figyelés alatt tartani a személyt a konspiráció szigorú betartása mellett. Feltehető, hogy ezen a napon még felkeresi munkahelyét, így a figyelést ezen a helyen is folytatni kell. A délutáni órákra várható elutazása esetén pedig a következőképpen kell eljárni. Ha elutazása vonattal történik, egyrészt telefonon azonnal jelentést kell tenni a komáromi kapitányság ügyeletén lévő Molnár őrgy., vagy Juhász szds. elv-nak. A jelentésben pontosan ki kell térni arra, hogy a figyelendő személy melyik vonattal, a vonat melyik kocsijában, melyik kupéjában utazik, milyen öltözetben van, milyen poggyászt visz magával, másrészt két oldalról ellenőrizni kell az utazás folyamán azt a kocsit, melyen a figyelendő személy utazik, mindaddig, míg őrizetbe vételét az illetékesek végre nem

hajtják. Feladat egyéb formában csak akkor áll a figyelő részleg előtt, ha esetleg az operáció végrehajtása előtt, valamely közbeeső állomáson leszállna a figyelendő személy, mely esetben természetesen figyelését a további utasításig, nagyfokú konspiráció mellett folytatni kell.

Ha a figyelendő személy gépkocsival távozna el Budapestről a város területének elhagyása után az arra kijelölt operatív tiszt lemarad a figyelő brigádtól és telefonon a korábban már említett ügyeletre leadja a jelentést, mely kiterjed a gépkocsi indulásának időpontjára, a gépkocsi rendszámára, színére és gyártmányára, az utasok számára és nemére, valamint az egyéb fent már említett szempontokra. A brigád pedig nagyfokú óvatossággal egészen laza figyelését folytatja a figyelt személyt szállító gépkocsinak, elsősorban azzal a céllal, hogy esetleges leállása vagy visszafordulása esetén kellő tájékoztatást tudjon adni az operációs brigádnak. A követést csak akkor kell ismét szorosabbá tenni, ha az őrizetbe vétel valamilyen oknál fogva nem lesz végrehajtva, akkor is csak Győrben egy esti időpontig, ahol egy találkozó alkalmával kerül végrehajtásra az őrizetbe vétel.

A figyelés előtt egyéb feladat nem áll, nem szükséges sem kapcsolatainak megállapítása, sem az általa feladott postaküldeményeinek kivonása, sem pedig konspiratív fényképfelvételek készítése. A figyelés végrehajtása az egy napos terjedelemtől függetlenül rendkívül komoly feladat, már csak azért is, mert értesüléseink szerint a figyelendő személy meglehetősen sokat tud és állítólag tapasztalt a figyelő apparátus módszereiről, működéséről, elsősorban külföldi beutazók figyelésével kapcsolatban. Mivel az esetleges dekonspiráció súlyos károkat okozna az ügyben folyó operatív munkának, dekonspiráció súlyos veszélye esetén a figyelést meg kell szakítani.

A figyelendő személy megismerése: a figyelést kérő osztály beosztottai által eszközölt kombináció útján történik, folyó hó 23-án 10.00 – 12.00 h-között, mely időközben kapott feladatának megfelelően munkahelyéről a Kispesti Vörös Csillag Traktorgyárba fog kimenni, majd onnan visszatérni. E mozgása során az őt ismerő Nádasi őrgy. elvtárs fogja megmutatni Juhász Pál r. fhdgy-nak, illetve a figyelő részleg tagjainak.

A figyelés végrehajtása a figyelendő személy lakóépületénél: figyelembe véve, hogy a figyelendő személy lakóháza a belváros középpontjában a Régiposta u. 5. sz. alatti többemeletes modern társasházban van, ugyanakkor a figyelés időtartama a reggeli és délutáni időt egybevetve sem haladja meg a négy órát, álcázott figyelést alkalmazunk. Álcázási eszközként magánjellegű személygépkocsikat használunk fel, melyek a mozdulatlan jelző szerepét töltik be, azaz a kocsirádió keresztül értesítést adnak a távolabb elhelyezkedő figyelő brigádnak a figyelendő személy távozásáról.

Figyelő brigád felállása 25-én reggel a következő lesz:

Egy operatív beosztott, név szerint Juhász Pál fhdgy. a CA-27-69 frsz. piros színű Skoda Spartak gyártmányú személygépkocsival, melyben bőröndök és egyéb tárgyak lesznek elhelyezve, melyekkel vidéki utazásra való készülődés látszatát keltjük 06.30 h-kor a Régiposta utca 7. sz. ház bejárata közelébe hajt és ott leparkírozva a csomagok rendezgetése és várakozás ürügyén tartózkodik mindaddig, míg a figyelendő személy lakóházát elhagyja, valamilyen irányba eltávozik.

Két operatív beosztott név szerint Csizmadia István hdgy. és Rajna János r. hdgy-ot az AB-61-35 rsz. Warszava gyártmányú gépkocsival a Váci utca 18. sz. ház közelébe parkíroznak le és összeköttetést tartva a jelző kocsival, várják a figyelendő személy kiindulását.

Két operatív beosztott név szerint Fehér Ferenc r. hdgy. és Pozsonyi Ferenc r. szds. a BA-03-98 rsz. fekete színű Volga gyártmányú személygépkocsival leparkíroznak a Március 15-e tér 3. sz. ház közelében és ugyancsak összeköttetést tartva a jelző kocsival várják a figyelendő személy kiindulását.

Amennyiben a figyelendő személy mozgása miatt két, vagy három esetben kell újólapon a figyelést kezdeni lakóháznál, másik ugyancsak magánjellegű személygépkocsit használunk fel a jelző operatív beosztott álcázására.

Felsorolt felállítási helyeken a figyelés időtartamának esetleges elhúzódása miatt a szükséges esetben megfelelő helycseréket eszközölünk, hogy a környezet se figyeljen fel, esetleg túl hosszú ideig egy helyben parkírozó gépkocsikra. A felállítás felsorolt formája által biztosított figyelendő személy felvétele, akár a Váci utca, akár a Galamb utca felé távozik el lakóépületéből. Bármerre távozik is el lakóházából, mozgófigyelést végző brigád tagjai csak a Váci utcában, vagy az Apáczai Csere J. utcában kezdik követni, ahol már a terep-adta lehetőségek, általában a forgalom is kedvezőbb a megfigyelés számára.

A figyelő brigád felzárkózásának formájára, valamint a felállítási helyeik változtatására vonatkozó részletutasításokat szóban fogjuk részletezni a brigád eligazításakor.

A figyelés végrehajtása, figyelendő személy munkahelyénél:

A figyelendő személy munkahelye az Október 6. utca és Szabadság tér sarkon helyezkedik el, és egy kijárata van az Október 6. utcára. Az épület hivatalos idő alatt rendkívül nagy forgalmú, nagy a környék gépjárműforgalma és igen sok a parkírozó gépkocsik száma is. A figyelés rövid időtartama mellett – kb. 8.30 h-tól, 13.30 h-ig – a fenti körülmény teszi indokolttá, hogy a terep adta lehetőségeket használjuk fel, nyílt leplezett figyelés végrehajtására. Különösen előnyös ebből a szempontból a Szabadság tér közeli fekvése, melynek padjain a nap minden szakában igen sok ember tölti idejét, ezek között a figyelők, helyes magatartása mellett konspiratívan végezhetik munkájukat.

A figyelő brigád felállása a munkahelyénél:

Két op[eratív] beosztott a Szabadság tér 5. számú ház előtt elterülő parkosított területen fog elhelyezkedni, melynek padjairól kellőképpen szemmel tudjuk tartani a figyelendő személy munkahelyének kijáratát. Nyílt felállásként a terep adta lehetőségek a térnek ezen a részén a legkedvezőbbek, mivel a közeli fák lombozata miatt a munkahely épületének ablakaiból nem lehet látni a tér ezen a részén elhelyezkedő személyeket. A két operatív beosztott külön-külön foglal helyet két egymástól lehető legtávolabb eső padon, mindkettő úgy, hogy jól szemmel tudja tartani a kijáratot. Az egyik figyelő gépkocsi felállítási helye a Szabadság tér és a Nádor utca torkolatánál lesz, úgy hogy gyors kiindulási lehetősége legyen a munkahely irányába. Szükséges ez azért, mert várhatóan a figyelendő személy távozásakor gépkocsit fog igénybe venni. A gépkocsi irányításával megbízott operatív beosztott a gépkocsiban, illetve annak közvetlen közelében tartózkodik, látó összeköttetést tart fent a téren elhelyezkedő operatív beosztottakkal, hogy bármely pillanatban meg legyen a felzárkózás minden feltétele.

Figyelembe véve a figyelendő személy munkahelyének rendkívül nagy forgalmát a még megnyugtatóbb figyelés érdekében a másik figyelő gépkocsit az Arany János utca 15. számú ház előtt fogjuk leállítani és abban egy operatív beosztott fog elhelyezkedni és a gépkocsiból szemmel fogja tartani az Október 6. utca kereszteződését. Ily módon azon túl, hogy két oldalról biztosítva lesz a figyelendő személy munkahelye, kedvezőbb feltételek lesznek a figyelő brigád felzárkózására, bármelyik irányba távozik is a figyelendő személy.

A két figyelő gépkocsi között rádió összeköttetés lesz fenntartva, így a figyelendő személy távozása esetén biztosított lesz mindkét gépkocsi mozgathatósága a szükségletnek megfelelően. Bár a figyelés időtartama mindössze kb. 4 órára tehető a munkahelyénél, két figyelő gépkocsit konspirációs céllal 11.00 h-kor megcseréljük felállítási helyeiken.

A figyelő brigád felzárkózásának módjára, feladataikra részletesen az eligazításon szóban fogunk kitérni, melyet különösen indokolttá tesz az a körülmény is, hogy a figyelendő személy munkahelyének közelében helyezkedik el konspirált körletünk és így még kevésbé engedhető meg a legkisebb felelőtlenység, vagy durva figyelési módszer a brigád részéről, mint más esetben.

Abban az esetben, ha az idő rosszra fordulna a figyelés napján, úgy a felállítás a következőképpen lesz módosítva. Egy operatív beosztott egy Warszawa gyártmányú gépkocsival az Október 6. utcában a munkahely kijáratának közelében fog elhelyezkedni

és várakozás ürügyén ott tartózkodva szemmel fogja tartani a kijáratot. A figyelendő személy távozása esetén pedig rádiókészüléken jelzést fog adni, a figyelő brigád számára. A figyelő gépkocsik elhelyezése azonban csak akkor lesz megváltoztatva, ha a környéken parkírozó gépkocsik csekély száma miatt konspirációs célból szükségesnek bizonyul.

A jelzést végző operatív beosztottak és az álcázásukat szolgáló gépkocsik a figyelendő személy távozásai esetén helyükön maradnak és a mozgó figyelés végrehajtásában nem vesznek részt.

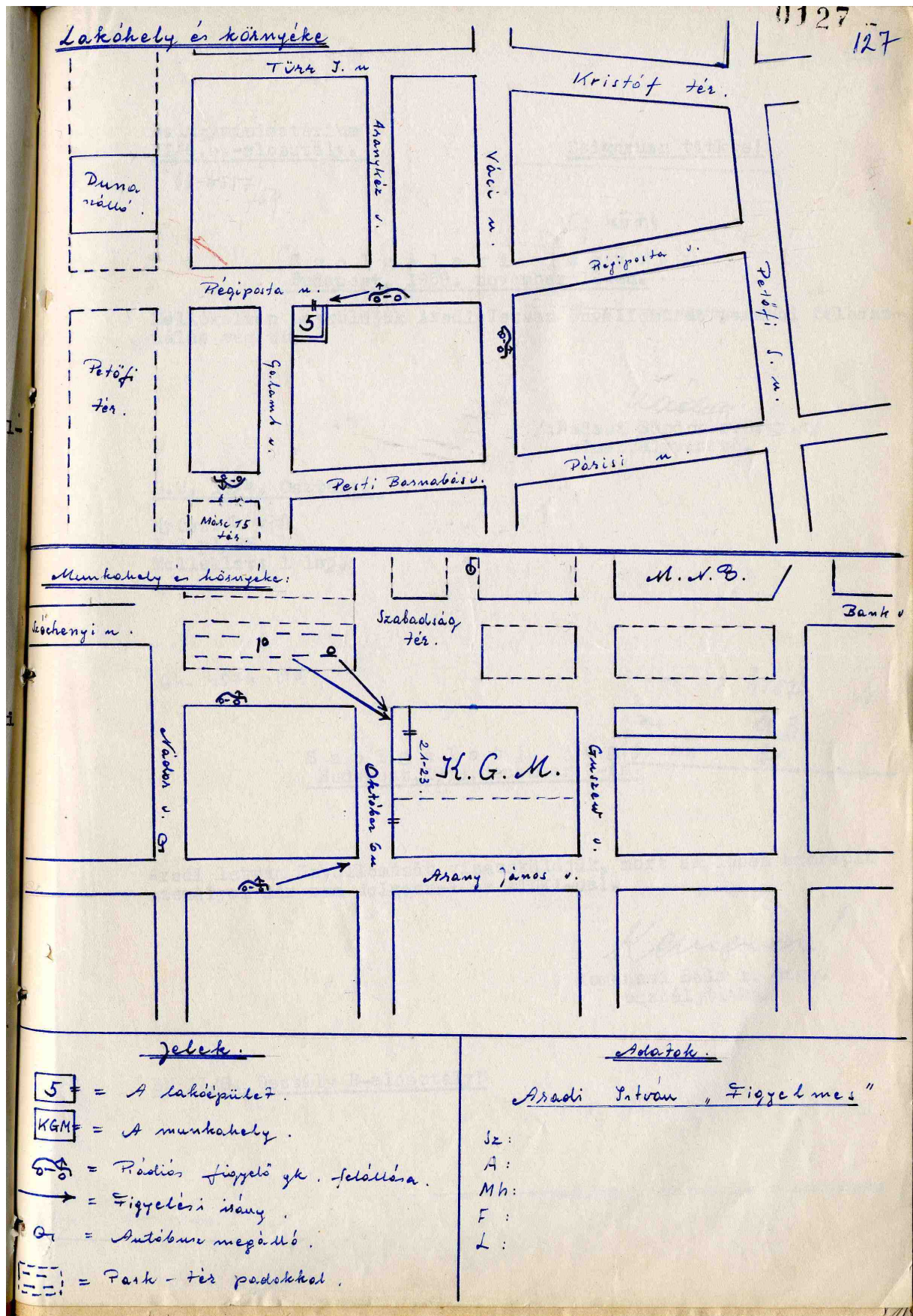
A figyelő brigád eligazítása a tervezetben foglaltak megfelelő szóbeli kiegészítésével folyó hó 24-én 13.00 h-kor lesz az alosztály körletében.

Dobróka János r. ales.
osztályvezető

Juhász Pál r. fhdgy.
alosztályvezető

[ÁBTL 3.1.5. 0-10688. 125–126. Dobróka János aláírásával ellátott, géppel írt tisztázat.]

8. Szemléltető rajz Aradi István figyeléséről, 1959. július 22.

[ÁBTL 3.1.5. 0-10688. 127. Aláírás nélküli, kézzel készített ábra.]

9. Operációs terv Aradi István konspirált őrizetbe vételére, 1959. július 23.

Belügyminisztérium

Szigorúan titkos!

Operációs terv
Budapest, 1959. július 23.

Az operáció tárgya: Aradi István főmérnök, Budapest V. ker. Régiposta u. 5. szám alatti lakos konspirált őrizetbe vétele, hűtlenség bűntette elkövetés alapos gyanúja miatt.

Az operáció kiindulási alapja:

Aradi István 1959. július hó 25-én feltehetően a Budapest Keleti pályaudvarról 17.20-kor induló gyorsvonaton Győrbe utazik (a gyorsvonat Győrbe 19.45-kor érkezik), hogy ott 23 órakor a Városháza előtti téren a futárral találkozzék. A találkozóra – adataink szerint – átadás végett különböző államtitkokat képező adatokat visz magával. Utazási tervében számolni kell azzal az esetleges változattal, hogy úti céljához nem a tervezett útvonalon, hanem gépkocsival fog megérkezni. Az operáció során számolni kell azzal, hogy olyan eszközt vihet magával, mellyel akár saját, akár mások testi épségében kárt tehet.

Az operáció lefolytatása:

A II/9. Osztály külön terv alapján f. hó 25-én reggel megkezdji nevezett figyelését. Átadása a figyelők részéről az utazás megkezdésekor történik. Vonaton utazása esetén vele egy kupéba száll utasként 5 operatív tiszt: ...⁴¹ A mellette lévő kupéba utasként felszáll ... Az „utasok” teljes árú menetjeggyel utaznak. Feladatuk egyrészt annak biztosítása, hogy az akció idején idegenek ne legyenek jelen, másrészt annak biztosítása, nehogy az akció idején magában, vagy másban kárt kövessen el. Az „utasok” egy része, valamint a szomszédos kupéban „utazó” bőröndöt is visz magával. Komáromban a kocsiba felszáll 2 „határőr” ... akik a II/9. Osztály által bevezetett figyelés alapján kapnak értesítést, hogy Aradi melyik kocsiban utazik. A „határőrök” igazoltatják a kupé utasait és Aradi igazolványaiban rendellenességet találva a győri vasútállomáson leszállítják Aradit, valamint a szomszéd kupéban utazó, szintén „gyanúsnak” talált „utast”. A győri pályaudvarról, előkészített Pobjeda személygépkocsin (vezetője: „határőr” gépkocsivezető) beszállítják a győri Határőrkerületbe. Aradit a vasútállomáson személygépkocsiba beültetjük a Határőrkerület Parancsnokságára, a határőr ruhába öltözött ... operatív tiszt fogja bekísérni. Az „előállításra” kerülő másik személyre a vasútállomásnál az egyik igazoltató „határőr” fog vigyázni, olyan formában, hogy Aradi lássa, hogy a másik személy akit a vonatról leszállítottak határőr őrizet alatt áll.

A kihallgatás során, melyet határőr tiszt egyenruhában Molnár Imre r. őrgy. végez, röviden tisztázni fogja Aradival, hogy milyen címen utazott Győrbe. Jelenlétében fog utasítást adni arra, hogy rendellenességet lát a nála lévő csomagokban és Budapestre kell felszállítani. Ezt követően Aradit elhelyezzük a cellába, ahonnan kihallgatásra fogjuk vinni a vonatról „előállított” másik személyt is. Ezt Aradi látni fogja.

Abban az esetben, ha a tervezett útirány helyett Aradi személygépkocsin utazna, Győr közelében az országúton fogja 2 „határőr” igazoltatni, ... akik eligazítása a figyelők jelentése alapján a Komáromi Járási Kapitányságon fog megtörténni. Ebben az esetben igazoltatás során rendellenességet találva személygépkocsin, szintén a Győr-i Határőr Parancsnokságra lesz beszállítva, ahol „kihallgatását” Molnár Imre r. őrgy. fogja végezni a fenti formában. Annak biztosítása végett, hogy az úti cél előre nem számítható módon lesz Aradi részéről végrehajtva, este 23 óra előtt néhány perccel a Városháza előtti térre érkező Aradit 2 egyenruhás „rendőr” ... fogja igazoltatni, majd a Győr-i megyei Osztályra bekísérni, ahol „kihallgatását” az odaérkező Molnár Imre r. őrgy. mint civil ruhás rendőrtiszt fogja lefolytatni.

Az őrizetbe vétel végrehajtása után Molnár Imre r. őrgy. telefonon azonnal értesítést küld a BM Vizsgálati Osztályára, az ottani ügyeleten keresztül Gidáli Gábor r. szds-nak. A telefonértesítés után Gidáli Gábor r. szds. gondoskodik a házkutatás végrehajtásában Aradi lakásán, a házkutatás végrehajtásában Repnik József r. fhdgy. és Dani László r. fhdgy. vesznek részt. A házkutatás megkezdése után ½ órával Gidáli Gábor r. szds. az első kihallgatás lefolytatása végett visszamegy a Vizsgálati Osztályra.

Aradi István felszállítását Győrből és a Vizsgálati osztályon Gidáli Gábor r. szds.-nak való átadását személygépkocsin az adott körülményeknek megfelelően, vagy a 2 „határőr”, vagy a „rendőrök” fogják végrehajtani.

Az első kihallgatás lefolytatása után a cellában való végleges elhelyezését Gidáli Gábor r. szds. hajtja végre.

Gidáli Gábor
Molnár Imre

Készült: 4 péld. K-né.

Kapják: 1 péld. Hazai e.

1 péld. Kucsera e.

1 péld. T. e.

1 péld. II/8. Osztály.

[ÁBTL 3.1.9. V-145881. 8–10. Gidáli Gábor és Molnár Imre aláírásával ellátott géppel írt másolat. A dokumentum végén az alábbi kézzel írt szöveg olvasható: „A terv végrehajtva VII. 25.én.”]

10. Jelentés Aradi István külső figyeléséről, 1959. július 25.

Belügyminisztérium⁴²
II/9-c alosztály
69/1522-1/959.

Szigorúan titkos!

Nádasi Sándor r. őrgy-nak

Figyelés kezdete: 7.00 h.

Figyelés vége: 19.50 h.

1.sz. jelentés
Külső figyelésről.
II/6-b alosztálynak. „Figyelmes”
Budapest, 1959. július 25-én.

Személy adatai:

Név: Aradi István
Szül. év h:
Fogl: osztályvezető
Mh: Kohó- és Gépipari Minisztérium
Budapest. V. Szabadság tér.
Lakik: Budapest. V. Régiposta utca 5. II. em.

Személyleírása:

Kb. 30 éves, kb. 165–170 cm. Magas, sötétszőke elől és fejetetején erősen kopaszodó, napbarnított arcbőrű, lefelé keskenyedő arcú, magas homlokú, közepes testalkatú, egyenes testtartású, gyors járású férfi.

Ruházata: sötét színű hosszú ujjas két cipzáras zsebes ing, zöldes sötét nadrág, kék zokni, fekete félcipő volt. Kezében zöld cipzáras irattáskát tartott.

Fedőneve: „Figyelmes”

7.45 h-kor „Figyelmes” fent említett öltözetében kezében tartva irattáskáját elhagyta lakóépületét. Kényelmes léptekkel a Régiposta utcán a Váci utca sarkáig ment. Itt megállt és kb. 1 percig nézelődve várakozott, majd lassú léptekkel a Váci utcán, Vörösmarty téren, József Nádor téren, József Attila utcán, Október 6. utcán a Zrínyi utca sarkáig ment. Itt találkozott egy kb. 35 éves, kb. 170–175 cm. magas, kissé zömök testalkatú férfival. Kézfogással üdvözölték egymást, majd az Október 6. utcán haladva,

8.00 h-kor mindketten bementek „Figyelmes” munkahelyére.

13.30 h-kor „Figyelmes” kezében tartva táskáját a már említett férfivel kijött munkahelyéről. Kényelmes léptekkel az Október 6. utcán, József Attila utcán az autóbusz megállóhoz mentek. Itt megállva kb. 3 percig beszélgettek, majd kézfogással elköszöntek egymástól.

A férfit nem követték, mivel az operatív osztály adatainak megállapítását nem kérte.

„Figyelmes” az elválás után a József Attila utcán, József Nádor téren, Vörösmarty téren, Váci utcán, Türr István utcán, Régiposta utcán lakóépületéig ment. Itt megállt, majd az ott parkírozó CA-03-61 rsz. szürke gépkocsi vezetőjével kb. 2 percig beszélgetett. (a gk. rsz. nem valószínű, mivel pontosan nem tudtuk megállapítani.)

13.50 h-kor „Figyelmes” bement lakóépületébe.

13.57 h-kor „Figyelmes” délelőtti öltözetében az irattáska nélkül elhagyta lakóépületét. A már említett gk-hoz ment és ott kb. 1 percig a gk. vezetővel térképet nézegetett, majd a gk. vezető a gk-val a Galamb utcán elhajtott.

„Figyelmes” ezt követően a Régiposta utcán, Apáczai Csere János utcán haladva,

14.00 h-kor bement az Apáczai Csere János utca 5. sz. alatt lévő férfi fodrász üzletbe, ahol helyet foglalt. Az üzletben sokan várakoztak. 2 perc múlva kijött az üzletből. Gyors léptekkel az Apáczai Csere János utcán, Régiposta utcán haladva bement lakóépületébe.

14.10 h-kor „Figyelmes” előző öltözetében irattáska nélkül elhagyta lakóépületét. Gyors léptekkel a Régiposta utcán, Apáczai Csere János utcán haladva bement a fodrász üzletbe, ahol haját vágatott és megborotválkozott.

14.45 h-kor kijött az üzletből. Gyors léptekkel az Apáczai Csere János utcán, Régiposta utcán haladva bement lakóépületébe.

16.32 h-kor „Figyelmes” fehér csíkos ingben, zöld nyakkendővel, szürke sport zakóban, zöldes szürke nadrágban, kék zokniban, fekete félcipőben, kezében tömött zöld cipzáras aktatáskát tartva kijött lakóépületéből. A kapu előtt megállva kb. 2 percig nézelődött, majd a Régiposta utcán, gyors léptekkel több esetben hátranézve a Petőfi Sándor utcán, Felszabadulás téren a villamos megállóhoz ment. Itt körülnézett, majd felszállt a beérkező 45-ös jelzésű villamosra melyen ülve a Keleti Pályaudvarig utazott. Leszállás után bement a Keleti pályaudvar előcsarnokába, ahol a jegypénztárnál 1 drb. félárú menetjegyet váltott a II. osztályra Győrig, a gyorsvonatra.

Menetjegyváltás után a pályaudvar peronjára ment, majd

17.10 h-kor felszállt az első vágányon bent álló szerelvény első kocsijának másodosztályú szakaszára, ahol jobboldalt a menetiránynak háttal az ablaknál megállt és kifelé nézett.

17.20 h-kor a szerelvény elhagyta a pályaudvart.

19.45 h-kor a szerelvény megérkezett a Győri pályaudvarra, ahol „Figyelmes” az operatív osztály beosztottainak őrizetében leszállt a szerelvényről. Figyelését ekkor befejeztük.

Dobróka János r. alezr.
osztályvezető

Juhász Pál r. fhdgy.
alosztályvezető

K: 2 példány. K. Iné
M: 1 példány. Címzett.
1 példány. Letét.
Ny. t. szám: 540/378/959.

[ÁBTL 3.1.5. 0-10688. 108–109. Juhász Pál aláírásával ellátott, géppel írt másolat.]

11. Jelentés Aradi István őrizetbe vételéről, 1959. július 25.

BM Határőrség Ő[rségi] Z[ászlóal]j Parancsnokság⁴³
Győr

Szigorúan titkos!

Jelentés
Győr, 1959. évi július hó 25-én

Jelentem, hogy f. hó 25-én a 2. sz. gyorsvonaton Komárom és Győr közötti ellenőrzés eredményeként 5 előállított személy iratait és csomagjait vizsgáltuk meg. Az ellenőrzés alapján négy személy tovább utazását engedélyeztük. Az Ő. Zj Pság-ra bekísért személyek közt volt Aradi István budapesti lakos, akinek adatai [...]⁴⁴

Nevezett személy zipzáras aktatáskáját megvizsgálva abban több ipari vonatkozású dossziét (köztük KGST anyagok) és egy aláírás nélküli gépírási papírt (3 oldal, címe: Tájékoztató, 1959. július 22.) találtunk. A gépírási papír első oldalán KGM/B hadiipar I. gyárai gyártmányai, a második oldalon „hírszerzés” témájú adatok vannak felsorolva. A gyanúnak látszó iratok miatt telefonon jelentést tettünk a BM ügyeletére, majd utasításra Aradi Istvánt felkísértük Budapestre és átadtuk a Belügyminisztérium Gyorskocsi utcai osztályának.

Vad Lajos
fhdgy

A másolat hitelül:
Makrai Edit ri. I. o.t.

[ÁBTL 3.1.9. V-145881. 11. Makrai Edit aláírásával ellátott, géppel írt másolat.]

12. Vizsgálati-intézkedési terv Aradi István ügyében, d. n.

Belügyminisztérium

Szigorúan titkos!

Vizsgálati-intézkedési terv
Aradi István⁴⁵ ügyében

I.

Ügynöki bizalmas nyomozás eredményeként 1959. július 25-én letartóztatásba helyeztük Aradi István 35 éves, középparaszt származású és értelmiségi osztályhelyzetű gépészmérnököt, a KGM műszaki főelőadóját hűtlenség büntettének alapos gyanúja miatt.

Aradi a felszabadulás után végezte el a középiskolát és az egyetemet, a szocialista társadalomnak köszönheti, hogy mérnök lett. Elért eredményeit azonban teljesen a saját képességei eredményének tulajdonította, öntelt, karrierista lett. Az ellenforradalom előtt egy ideig párttitkár volt, szélsőséges, szektás magatartást tanúsított. Az ellenforradalom után azonban változtatott magatartásán, nem lépett vissza a Pártba és a nyugatra szökés gondolatával foglalkozott.

Aradi 1959 márciusában útlevéllel Bécsbe utazott, ott a kinn maradás lehetőségei után puhatolózott. Ennek eredményeként került kapcsolatba Bódi István nyugatnémet hírszerzővel, aki később nyugat németországi állás kilátásba helyezésével kémtevékenységre szervezte be. Miután hazajött, 1959 májusában Bódi futárt küldött a kapcsolat felvétele és az általa megszerzett anyagok kijuttatása végett.

Letartóztatásáig négy kémjelentést írt, mely ipari, katonai és BM vonatkozású adatokat tartalmazott, ezenkívül a futárnak a KGM-ben megszerzett, államtitkot és

részben hivatali titkot tartalmazó írásbeli anyagokat adott át lefényképezés és a kémszervezetnek kijuttatása végett. A BM titkos munkájára vonatkozó adatokat Medgyes Márton és Szabó József operatív tisztektől szerezte meg, akikkel különböző szívességeken keresztül a bizalmába férkőzött és „fecsegésre” bírta őket.

II.

A nyomozás során megszerzett bizonyítékok:

1. titkos úton szerzett bizonyítékok:

- a) a futárnak átadott 3 drb. kémjelentés,
- b) a lefényképezésre átadott ipari vonatkozású anyagok fényképmásolatai.

2. személymotoszás során szerzett bizonyítékok:

- a) a KGST jegyzőkönyvek, KGM-ből általa megszerzett ipari vonatkozású anyagok,
- b) július 22-én kelt gépelt kémjelentés.

3. házkutatás során szerzett bizonyítékok:

- a) Bódi István nevére címzett kézírásos boríték.

III.

Kihallgatások útján tisztázandó fő kérdések:

1. Milyen előzményei voltak beszerzésének, milyen körülmények, okok vezették arra, hogy egy imperialista hírszerzőszerv részére ügynöki feladatot vállaljon.
2. A beszerzés körülményeinek, módszerének feldolgozása.
3. Az első futárral való kapcsolatfelvétel, az akkor kapott feladatok és kiszolgáltatott adatok kérdésének részletes tisztázása.
4. A titkos úton megszerzett bizonyíték alapján ellenőrizve részletesen feldolgozni, hogy milyen adatokat szolgáltatott ki kémjelentéseiben, milyen anyagokat adott át lefényképezés végett.
5. Meg kell állapítani, hogy a lefényképezésre átadott KGM anyagoknak milyen körülmények útján jutott a birtokába.⁴⁶ (Ezen keresztül a II/6. Osztály felhasználására alkalmas formában feldolgozandó, hogy a KGM-ben a TÜK-nek milyen hiányosságai állapíthatók meg.)
6. Tisztázni kell, hogy hogyan szerezte meg a kémjelentésekben szereplő ipari, katonai és BM vonatkozású adatokat.
  - a) Részletesen ki kell hallgatni Medgyes Mártonnal és Szabó Józseffel, valamint más BM tisztekkel való kapcsolatára (összehangolva a Medgyes és Szabó ügyében folytatott vizsgálatával), a tőlük megszerzett adatokra és az adatszerzés körülményeire.⁴⁷
  - b) Meg kell állapítani, hogy milyen jellegű kapcsolatban állt a MALÉV-nél dolgozó Zamek Vladimír feleségével, milyen módszerekkel akart vele olyan kapcsolatot kiépíteni, hogy a MALÉV-re vonatkozó adatokat tudjon rajta keresztül megszerezni.
7. Kihallgatásai alapján fel kell dolgozni kémtevékenységének módszereit.
8. Az 1. pontban foglaltak tisztázása alapján meg kell állapítani és a II/6. Osztály számára feldolgozni a KGM-ben általa ismert hiányosságokat, hibákat és általa tapasztalt visszaéléseket.

IV.

A vizsgálat során szükséges intézkedések:

1. A személymotoszás során lefoglalt KGM anyagok állam, illetve hivatali titok fokának megállapítására szakértői vélemény megszerzése. Végrehajtás időpontja: VIII. 24.⁴⁸
2. A kémjelentésekben foglalt katonai jellegű adatok titkosságának megállapítására katonai szakértői vélemény megszerzése. Végrehajtás időpontja: VIII. 24.

3. A kémjelentések megírásához felhasznált írógép lefoglalása, tulajdonosának tanúként való kihallgatása az írógép kölcsönadásáról. Végrehajtás időpontja: VII. 28.
4. Szakértői vélemény beszerzése annak bizonyítására, hogy a személymotoszár során megtalált kémjelentés a lefoglalt írógépen készült. Végrehajtás időpontja: ⁴⁹
5. Írásszakértői vélemény beszerzése annak bizonyítására, hogy a házkutatás során lefoglalt Bódinak címzett boríték Aradi kézírásával készült. Végrehajtás időpontja: ⁵⁰
6. Bírósági felhasználás céljából az ÉT alosztályról hivatalos feljegyzés beszerzése Bódi István nyugatnémet hírszerzőről. Végrehajtás időpontja: VIII. 15.
7. Bírósági felhasználásra környezettanulmány, vagyoni-és erkölcsi bizonyítva beszerzése. Végrehajtás időpontja: ⁵¹
8. Esetleges tanúk felkutatása és kihallgatása a vizsgálat során felmerült szükségesség szerint, amennyiben a vallomások ellenőrzéséhez és a bizonyítási eljáráshoz szükséges. ⁵²

Gidáli Gábor r. szds.

Készült: 2 pld.
Nytsz: 37-832/59.

[ÁBTL 3.1.9. V-145881. 30–32. *Gidáli Gábor aláírásával ellátott, géppel írt tisztázat.*]

13. Összefoglaló jelentés az Aradi-ügy hálózati és vizsgálati munkájának értékeléséről, 1959. szeptember 7.

Belügyminisztérium
II/8. Osztály

Szigorúan titkos!

Jelentés
Aradi István és társai ügyében
Budapest, 1959. szeptember 7.

Az ügyben folytatott hálózati munka értékelése

Miután 1959 márciusában sor került Aradi és az első futár találkozására, a hírszerzőszervvel való kapcsolat ezután hosszú ideig szünetelt. Aradi levélbeni érdeklődésére Bódi azt a levél-választ küldte, hogy a futár megbetegedett, rövidesen újat fognak küldeni. Bódi ezután egy olyan kapcsolatot vont be futárszolgálatra, aki a BM operatív szerveinek ügynöke, így jutott Aradi kémtevékenysége a II/2. Osztály tudomására.

A II/2. és II/6. Osztályok ezután együttműködve vezettek be ügynöki bizalmas nyomozást. A Bódi által küldött futár szerepét operatív tiszt vette át, aki Bódi fényképének felmutatásával és megfelelő magatartással el tudta nyerni Aradi bizalmát – ezáltal sikerült megakadályozni, hogy a jelentős államtitkot képező dokumentumok és kémjelentések a nyugatnémet hírszerzőszervek birtokába kerüljenek. Egyúttal a Bódi által küldött futár – a II/2. Osztály ügynöke – esetenként dezinformatív anyagokat kapott a kémszervezethez való kijuttatás végett.

Így megállapítható, hogy a II/2. és II/6. Osztály eredményes munkát végzett. A vizsgálat során mindkét osztálytól a segítséget megkaptuk, az együttműködés kérdésben hiányosság nem merült fel.

Aradi őrizetbe vételét kombinációval a II/2. Osztály hajtotta végre, az operációs tervet közösen dolgoztuk ki. 1959. július 25-én aradinak Győrben lett volna találkozója a „futárral”, a találkozóra egy kémjelentést és írásbeli anyagokat vitt magával. A II/2. Osztály a Határőrség fedése alatt a vonaton igazoltatást folytatott és „Aradi személyi igazolványát gyanúsak találva”, más személyekkel együtt a Győri Határőr Parancsnokságra állította elő. Az operációs terv alapján „megtalálták nála a kémjelentést és az államtitkot képező iratokat, ezért kivizsgálásra átadták a BM szerveinek”. A kombináció eredményeként a feldolgozó munka fedve maradt, az operatív tisztet sikerült az ügyből kivonni.

A vizsgálati munka értékelése

Az ügyben a vizsgálatot tervszerűen – kidolgozott vizsgálati intézkedési terv alapján – folytattuk le. Aradi vallomásainak őszinteségének ellenőrzésére fogdaügynököt alkalmaztunk, egyébként vallomásait az operatív feldolgozó munka adatain keresztül is ellenőriztük. Menyhért Rezsőt⁵³ a vizsgálat során, Aradi vallomása eredményeként helyeztük előzetes letartóztatásba.

Aradi bűncselekményének bizonyítására felhasználtuk az őrizetbe vételekor nála megtalált bűnjeleket, valamint a házkutatás során nála talált, Bódinak Bécsbe címzett – fel nem használt – levélborítékot és az írógépet, amelyen a kémjelentéseit gépelte. Aradi és társai ügyében írásszakértőt, BM szakértőt, a nehézipari és hadiipari vonatkozású adatok és anyagok megvizsgálására pedig szakértői bizottságot alkalmaztunk.

A vizsgálat során Aradi és Menyhért között szembesítést kellett végrehajtani, mert Menyhért azt állítja, hogy Aradi kémtevékenységéről csak az adatok kiszolgáltatása után szerzett tudomást. Menyhért ezt az állítását a szembesítés után is fenntartotta, mégis a szembesítés eredményesnek mondható, mert az Aradinál megtalált kémjelentés KGM/B vonatkozású adatai, a szembesítés során Aradi megerősített vallomása a tényeket, Menyhért hűtlenségben való bűnösségét bizonyítják. Míg Menyhért Rezső részleges beismerő vallomást tett, Aradi István, Medgyes Márton és Szabó József⁵⁴ teljes beismerő vallomást tettek.

Az ügyben folytatott vizsgálatot a törvényben megszabott határidőn belül, másfél hónap alatt befejeztük.

Gidáli Gábor s. k.
r. szds.

142-1310/59.

[ÁBTL 3.1.9. V-145881. A dosszié melléklete. Aláírás nélküli, géppel írt tisztázat.]

¹ Lásd 1. sz. dokumentumot!

² Az Aradi beszerzéséről tájékoztató hálózati jelentés szerint Bódi István, aki az 1956-os forradalom bukása után hagyta el Magyarországot a Gehlen nyugatnémet hírszerzőszervnek volt az ügynöke. Reinhard Gehlen – a Wehrmacht keleti frontjának felderítését irányító – egykori tábornok 1956 áprilisában alapította a hivatalosan Pullachban székelő Szövetségi Hírszerző Szolgálatot (BND).

³ Ezért például az Aradi őrizetbe vételéről a szabotázselhárító osztály által készített jelentést nemcsak az osztály vezetője Kucsera László látta el kézjeggyével, de azt a kémelhárítást irányító Hazai Jenő ezredesnek is szignálnia kellett volna. Más kérdés, hogy az irattározott példányon hiányzik ez utóbbi aláírás. Lásd 6. sz. dokumentumot!

⁴ Az állambiztonsági szervek ipari elhárító tevékenységéről lásd bővebben: Germuska Pál: Az állambiztonsági szervek ipari elhárító tevékenysége a szocialista nagyüzemekben az 1960-as években. In. *Évkönyv 2000. VIII.* Szerk. Körösi Zsuzsanna, Standeisky Éva és Rainer M. János. Budapest, 1956-os Intézet, 2000. 58–77.

⁵ Pióker Mihály r. főhadnagy jelentése Aradi István ügyében, 1959. április 21. ÁBTL 3.1.5. O-10688 118–119.

⁶ Lásd a 4. sz. dokumentumot, valamint az Aradi István nyugatnémet kémügynök és társai bűnügyéről készített tanulmányt! ÁBTL 3.1.9. V-145881. 28. (A dosszié melléklete.)

⁷ Uo. 4–6.

⁸ Uo. 4–7. Ezzel szemben az operatív anyagokból az derül ki, hogy az „álfutár” és Aradi első találkozójára csak július 4-én került sor, amit másnap, valamint 8-án és 21-én ismételték meg. 1. sz. Jelentés, 1959. július 4., 2. sz. Jelentés, 1959. július 5., 3. sz. Jelentés, 1959. július 8., 4. sz. Jelentés, 1959. július 21. ÁBTL 3.1.5. O-10688 92–92/3., 145–155.

⁹ Az állambiztonság a 9/1955/II. 15./MT számú rendelet 7. §-a alapján minősítette a fenti adatokat államtitoknak. Gidáli Gábor r. százados, Dr. Sepsei György r. őrnagy és Dr. Korom Mihály r. alezredes közös jelentése az Aradi-ügyről, 1959. július 23. ÁBTL V-145881 6–7., valamint Böhm László r. alezredes jelentése Aradi István ügyében, 1959. július 8. ÁBTL 3.1.5. O-10688 66. és Aradi István kémjelentései, 1959. július 5. és 8. ÁBTL 3.1.5. O-10688 67–67/f.

¹⁰ Böhm László r. alezredes és Pióker Mihály r. főhadnagy jelentése Aradi István ügyében, 1959. július 15. ÁBTL 3.1.5. O-10688 90–91.

¹¹ A brüsszeli gyertyáról. *Népszabadság*, 1959. július 26. A cikk „kézirátát” Aradi dossziéja is tartalmazza: ÁBTL 3.1.5. O-10688 80–80/5. Lásd még: Varga Mihály r. hadnagy jelentése, 1959. július 10. ÁBTL 3.1.5. O-10688 77–79.

¹² Vádirat Aradi István és társai ellen hűtlenség és egyéb büntett miatt, 1959. szeptember 4. ÁBTL 3.1.9. V-145881/1. 218–225.

¹³ Fogdaügynöki jelentések: ÁBTL 3.1.9. V-145881. 126–133.

¹⁴ A dokumentumot közli: Krahulcsán Zsolt: A nemzetközi kapcsolatok állambiztonsági szabályozása (1961–1965) *Betekintő* 2008/2. <http://www.betekinto.hu/Default.aspx?cikkId=85>

¹⁵ Aradi István nyugatnémet kémügynök és társai bűnügyéről készített tanulmány. ÁBTL 3.1.9. V-145881. (A dosszié melléklete.)

¹⁶ A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 3115/1957. sz. határozata a hivatalos külföldi utazások engedélyezéséről, 1957. március 4. MOL XIX-A-83-a-18/5-1957.

¹⁷ A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 4. számú parancsa a legális csatornák átfogására, 1959. március 3. MOL XIX-B-1-az 39. d.

¹⁸ A PB határozata az útlevél és vízrendszer néhány kérdéséről, 1960. október 18. MOL 288. f. 5/205. ö. e., valamint a PB határozata a külföldi kapcsolatok szabályozására, 1961. február 20. MOL 288. f. 5/221. ö. e.

¹⁹ Germuska Pál: Hadiipar együttműködés a KGST keretei között, 1956–1965. *Hadtörténeti Közlemények*, 2006/1. 54–70.

²⁰ Ítélet Aradi István és társai ügyében, 1959. október 15. ÁBTL 3.1.9. V-145881 179–190.

²¹ A Legfelsőbb Bíróság határozata Menyhért Rezső ügyében, 1965. augusztus 28. ÁBTL 3.1.9. V-14588161. 194/8–194/9.

²² Feltehetően a kézirásos hálózati jelentés tisztázásakor történt elírás, így nem tudjuk, hogy Hejkolkek vagy Hejkek a helyes írásmód.

²³ Helyesen: Aradit.

²⁴ A szövegben a „Temesi” név tintával áthúzva és kézzel a „Toncsi” név és egy kérdőjel van írva.

²⁵ A személyes adatok közlésétől eltekintek.

²⁶ Világ Ifjúsági Találkozó.

²⁷ A dokumentum keltezése a forráson nem egyértelmű, a július hó a valószínűsíthető.

²⁸ A személyes adatok közlésétől eltekintek.

²⁹ Feltehetően a jelenlegi Szigethalomról van szó, amely közigazgatásilag 1950 előtt Szilágyi-telep, illetve Horthy-liget néven Tökölhöz tartozott.

³⁰ Az egyes objektumokban, titkos állománnyal végzett elhárítás.

³¹ Valószínűleg elírás, hiszen – tudomásunk szerint – Aradi csak 1959 márciusában ismerkedett meg Bódival. Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy a jelentést készítő „futár” csak már jóval Aradi lebuktatása után (valamikor 1960-ban) készítette el a fenti jelentését.

³² Helyesen: Csepel Vas- és Fémművek.

³³ „K” lakás, vagyis konspirált lakás. Az állambiztonsági szerv, illetve a fedőszerve által fenntartott és üzemeltetett lakás, melyet az ügynök és az operatív tiszt konspirált találkozására használtak.

³⁴ A lengyel származású Feliksz Edmundovics Dzerzsinszkijről (1877–1926), a Cseka (Összoroszárszági Rendkívüli Bizottság) megalapítójáról elnevezett ÁVH tisztképző iskola 1951 októberében kezdte meg szervezett, 1 éves

időtartalmú, speciális (operatív) és politikai ismereteket adó képzését, amely az 1956-os forradalom és szabadságharc alatt nem működött. Az ÁVH „középkádereinek” kiképzésére létrehozott intézményt a forradalom leverése után nem sokkal indították újra. Bővebben: Kozáry Andrea: Az ÁVH Dzerzsinszkij tisztképző iskolájának megindítása, kezdeti tevékenysége. In. *Államvédelem a Rákosi-korszakban*. Szerkesztette: Gyarmati György, Budapest, Történeti Hivatal, 2000. 203–210.

³⁵ A személyes adatok közlésétől eltekintek.

³⁶ Az a) pont mellé kézírással a következő megjegyzés került: „Megfordít.”

³⁷ A c) pont többször áthúzva, illetve kézírással melléírva az szerepel, hogy: „saját”.

³⁸ Az e) pont mellé kézírással a következő megjegyzés került: „Mi van a BM-be[n?]”

³⁹ A jugoszláv állambiztonsági szerv, az Államvédelmi Igazgatóság (Uprava Darzavne Bezbednost) rövidítése.

⁴⁰ A BM II/9-c alosztály feladata volt a célszemélyek követése, figyelése.

⁴¹ Kipontozott (és ki nem töltött) hely az eredeti szövegben. A továbbiakban három ponttal jelzem.

⁴² A dokumentum fejlécén az alábbi kézzel írt szöveg olvasható: „Pióker fhgy. et.”

⁴³ Valójában a BM operatív beosztottai – határőrnek adva ki magukat – hajtották végre az őrizetbe vételt, a fenti jelentés az operatív állomány védelme érdekében készült. Lásd a 11. sz. dokumentumot!

⁴⁴ A személyes adatok közlésétől eltekintek.

⁴⁵ A dokumentumban Aradi neve fölé kézzel írva minden esetben a „Nagy”, Bódi István esetében a „Borsos”, Zamek Vladimír esetében pedig a „Zoltán István” név, míg Medgyes Márton neve fölé a „K. K.”, Szabó József esetében az „N. N.” monogram került.

⁴⁶ A fenti mondatot a következő, kézzel írt szöveggel egészítették ki: „és kin keresztül és ezek a személyek mit ismertek az átadott anyagok célját illetően.”

⁴⁷ A fenti mondat után a következő, kézzel írt rész került: „Úgyszintén tisztázni kell Aradival, hogy H[onvédelmi] M[inisztérium] felé milyen kapcsolatai voltak, vagy hogy akarta kiépíteni azokat.”

⁴⁸ Ide a következő kézzel írt beszúrást került: „Pótlólag KGM hiv[atalos]. felj[egyzés az] iratok valódiságáról.”

⁴⁹ Kézzel beírva: „elküldve VIII. 8. kész VIII. 17.”

⁵⁰ Kézzel beírva: „elküldve VIII. 8. (kész VIII. 17.)”

⁵¹ Kézzel beírva: „menetközben”

⁵² Kézzel beírva: „nem csinálunk”, illetve a IV/8. pont áthúzva és utána kézzel írva a következő szövegrész került: „9. BM vonatkozó kémadatokra szakértői vélemény beszerzése. A szakértői kirendelés kelte: VIII. 11. Kész: VIII. 22.”, valamint: „10. Szembesítés Menyhért Rezsővel VIII. 26-án.” és „11. »Határőrségi jelentés« beszerzése Aradi őrizetbe vételéről.”

⁵³ Menyhért Rezső a KGM főelőadója volt, és a hadiipari üzemek adatait szolgáltatva ki Aradnak.

⁵⁴ Medgyes Márton valamint Szabó József a BM Politikai Nyomozó Osztály operatív állományú tisztjei voltak, akik a BM operatív tevékenységével kapcsolatos információk adták át Aradnak.

Tabajdi Gábor

„A szakmai munka segítése pártpolitikai eszközökkel” Az állambiztonsági szervek pártiratai 1956–1990

Az állambiztonsági szolgálatok működésének kutatását több, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) raktárain kívül található forrás-együttes segítheti elő. Alábbiakban egy izgalmas, eddig kevésbé kutatott iratcsoportot szeretnék bemutatni. A Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) belügyminisztériumi pártszerveinek fennmaradt levéltári anyagai számos érdekes részletet tartalmaznak az BM III. Főcsoportfőnökség (és jogelődei)¹ munkájáról, sőt olykor az egyes intézkedésekről is. A belügyi pártiratokkal kapcsolatos tapasztalataimat a párbeszéd és az együttműködés reményében osztom meg a szakmai közvéleménnyel.

Az állambiztonsági szolgálatok történetével foglalkozó kutatók számára evidens, hogy munkájuk eredményességéhez nem elegendő az ÁBTL-t látogatni. Egy-egy ügy számainak a felfejtése szinte lehetetlen kizárólag állambiztonsági dokumentumok (dossziék) felhasználásával. Még inkább igaz ez, ha az egykori titkosszolgálatok működésének nagyobb részterületeit kívánjuk vizsgálni.

Miután tervbe vettem az állambiztonsági szolgálatok történetének szisztematikus feldolgozását, magam is több levéltárban kezdtem munkához. A Magyar Országos Levéltár (MOL), a Budapest Főváros Levéltára (BFL) és a Politikatörténeti Intézet Levéltára (PIL) mellett kísérletet tettem megyei levéltárak felkeresésére is. Céлом ekkor elsősorban a Belügyminisztérium pártirányításának illetve a pártállam belső mechanizmusainak vizsgálata volt.² A segítőkész referenseknek köszönhetően nagy mennyiségű, azonban már sokak által kutatott dokumentumot olvashattam át.³ Az MSZMP vezető testületeinek anyagai mellett ugyanakkor olyan iratok is a kezembe kerültek, amelyek jóval nagyobb történeti értékkel rendelkeznek, mint azt a fondjegyzékben található címük sejteti. Közülük különösen értékesnek bizonyultak az MSZMP belügyi pártszerveinek iratai. Talán nem véletlen, hogy például a Belügyminisztérium (BM) MSZMP 5-ös Bizottsága cím eddig nem sokak érdeklődését keltette fel. Pedig ez a levéltári állag tartalmazza a BM belső reakció-elhárítással foglalkozó III/III. Csoportfőnökségének pártiratait. A politikai rendőrség magyarországi működésével foglalkozó kutatók ezeknek a dokumentumoknak a segítségével bepillantást nyerhetnek többek között az egyházi, a kulturális vagy az ifjúsági elhárítással foglalkozó osztályok belső életébe.⁴

További iratcsoportok az állambiztonsági szervek más egységeinek pártéletén keresztül nyújtanak betekintést a kádári titkosszolgálatok mindennapjaiba. Egyes jelentések teljesen meglepő adalékokkal is szolgálhatnak a mindenhatónak hitt politikai rendőrség által készített ügyiratokról. Egy 1978-as információs jelentésben például a következőket olvashatjuk: „Problémát okoz az anyagok másolása, ugyanis minden anyagot a József Atilla utcába kell elvinni, és ez sok időkieséssel jár. Azt is mondják, hogy a másolással foglalkozó beosztottak különböző megjegyzéseket tesznek, és a szolgálati jegy ellenére úgy végzik el csak a munkát, ha a vezető telefonon odaszól. Nem értik mi indokolja, hogy egy viszonylag kis értékű másoló berendezést nem tudnak a csoportfőnökségnek biztosítani.”⁵ A megjegyzés háttérében minden bizonnyal a III/III. Csoportfőnökség frissen átadott Néphadsereg [ma Falk Miksa] utcai objektumának berendezési hiányossága áll. Ezért kényszerültek a belső elhárítás dolgozói korábbi székhelyüket, a BM központi épületét is rendszeresen felkeresni.

A Kádár-korszak politikai rendőrsége többszörös és szigorú pártirányítás és -ellenőrzés mellett működött. Semmi sem történhetett a pártvezetés (az illetékes pártszervek) tudta és jóváhagyása nélkül.⁶ Így a belügyben történt események valamilyen formában a különböző szinteken keletkezett pártiratokban is megjelentek. Mindez a rendszer létrejöttétől annak kimúlásáig folyamatosan kimutatható. Az 1956-os megtorlással párhuzamosan újjászervezett régi-új párt szervezetei ugyanakkor a társadalom és a közintézmények egészét átfogták. Így érdekes adalékokat hozhat annak a vizsgálata is, hogy a belügyesek pártvonalon kikkel álltak kapcsolatban.⁷

A Belügyminisztériumban 1957 januárjában kezdődött meg a párt(újja)építési munka.⁸ A BM pártszerveinek struktúrája a minisztérium felépítéséhez igazodott: 1957 és 1962 között a főosztályok és osztályok, 1962 és 1989 között a főcsoportfőnökségek, csoportfőnökségek, osztályok tagolódásának feleltek meg az egyes pártszervek. Az egyes állambiztonsági egységekhez tartozó pártszervek iratainak azonosítása így nem túlságosan bonyolult. Némi problémát csupán az okoz, hogy bizonyos időszakokban az MSZMP szervezeteire a belső szakmai felépítés alapján adott sorszámokkal hivatkoztak.

A pártszervezetek helyzete a hierarchiában csupán egyszer változott meg lényegesen a Kádár-korszak folyamán. Az MSZMP Belügyminisztériumi Bizottsága 1971-ig a Budapesti Pártbizottság felügyelete alá tartozott. 1971-től az MSZMP szervezeti és működési szabályzata alapján a belügyi pártbizottság megyei szintűnek, a csoportfőnökségek pártbizottságai városi szintűnek minősültek, és közvetlenül az MSZMP Központi Bizottság (KB) irányítása alá kerültek. Ennek köszönhetően a korszak iratait jelenleg két különböző intézmény őrzi. A 1957–1971 közötti belügyi pártiratokat BFL-ben, az 1971–1989 közöttieket – az MSZMP vezető testületeinek dokumentumaival együtt – a MOL-ban lehet megtalálni.

A belső (reakció) elhárítással foglalkozó belügyi pártszervek iratait az alábbi táblázat összegzi:

A MSZMP BM III/III. Csoportfőnökség iratai 1964–1971

Budapest Főváros Levéltára

BFL XXXV 29 C 1964 44–46 ő. e.

BFL XXXV 29 C 1965 43–45 ő. e.

BFL XXXV 29 C 1966 47–50 ő. e.

BFL XXXV 29 C 1967 32–34 ő. e.

BFL XXXV 29 C 1968 47–48 ő. e.

BFL XXXV 29 C 1969 18–19 ő. e.

BFL XXXV 29 C 1970 53–55 ő. e.

BFL XXXV 29 C 1971 44–45 ő. e.

Pártbizottsági ülések, Párt-végrehajtóbizottsági ülések, jelentések

A MSZMP BM III/III. Csoportfőnökség iratai 1972-1983

Magyar Országos Levéltár 842. fond

1. csoport (2 ő. e.): 1975, 1980-as pártértekezletek anyagai

2. csoport (53. ő. e.): PB ülések előterjesztései, jegyzőkönyvei, határozatai (1972-1983)

3. csoport (147 ő. e.): Végrehajtó bizottsági ülések előterjesztései, jegyzőkönyvei, határozatai (1972–1983)

4. csoport (12 ő. e.): Információs jelentések (1972–1983)

5. csoport (35 ő. e.): Alapszervezetek iratai (1979–1983)

6. csoport (4 ő. e.): Pártépítési Munkabizottság iratai (1980–1982)

7. csoport (3 ő. e.): Fegyelmi Munkabizottság iratai (1980–1982)

8. csoport (1 ő. e.): Propaganda és Közművelődési Munkabizottság iratai (1982)

Hasonló jellegű iratok maradtak fenn az állambiztonság többi területéről is: a hírszerzés, a kémelhárítás, a katonai elhárítás valamint a segédoperatív osztályok pártszerveinek dokumentumaiból is.

Az BM MSZMP szerveinek dokumentumai elsősorban természetesen pártiratként értelmezhetők. Így belőlük főként a közhatalmat kizárólagosan birtokló állampárt politikája, annak módosulásai és a szervezet belső működése olvasható ki. A párt legfelsőbb fórumain hozott határozatok a demokratikus centralizmus elve alapján az alsóbb szintű pártszervekre kötelezőek voltak. Az egyes direktívák útja ennek megfelelően kiválóan nyomon követhető pártvonalon. Egy-egy KB- vagy Politikai Bizottsági (PB) határozat megtárgyalása mellett olykor az ezzel kapcsolatos reflexiók, visszacsatolások is kiolvashatók az iratokból. Az iratok alapján rekonstruálható az is, miként biztosították a párt politikájának érvényesülését, a különböző területekhez (egyházpolitika, ifjúsági politika, művelődéspolitikai, külpolitika, stb.) kapcsolódó

irányelveket. A taggyűléseken történő megvitatástól a pártoktatás keretében történő feldolgozásig az indoktrináció széles spektrumával találkozhatunk.

A pártiratok közül különösen értékesek az állambiztonság szervezeti, működési átalakulásának időszakaiból – 1957-es újjászervezés, 1962-es átszervezés, illetve a sztálinista múlttal való deklaratív szakítás, 1988–89-es elbizonytalanodás – fennmaradt jegyzőkönyvek, amelyek jól érzékeltetik az állomány hangulatát, a belső konfliktusokat.⁹

Az MSZMP belügyi dokumentumai azonban nemcsak a szűken vett politikai élet rekonstruálására alkalmasak. A szervek mindennapi szakmai munkájának megismeréséhez is hiánypótlónak bizonyulnak. Az ÁBTL-ben és a MOL-ban őrzött iratokat olvasva nyilvánvaló, hogy a két forráscsoport elválaszthatatlan. Hiszen már a BM szakmai- és pártvezetőségi üléseinek résztvevői és témái között is jelentős átfedések voltak. Jelenlegi ismereteink szerint a belügyi pártbizottságokban meghatározó számban voltak jelen a szakmai parancsnokok. A különböző pártfunkciókat egyszersmind a későbbi karrier előfeltételének is tekinthetjük. A legjobb példa erre talán Gál Ferenc,¹⁰ aki 1964-ben került be a III/III. Csoportfőnökség pártbizottságába, innen a Politikai Főiskola elvégzése után karrierje egészen a pártközpontba vezetett. A nyolcvanas években már mint a felettes pártszerv – MSZMP KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztály (KAO) – képviselője vett részt a belügyi pártszervek ülésein. Az ülések résztvevőivel kapcsolatban a jegyzőkönyvek jelentőségét az adja, hogy az állambiztonsági iratokon csupán néhány megjegyzést tevő (egykori) parancsnokok, beosztottak véleménye, álláspontja, világnézete egy-egy hozzászólásból részletesebben is megismerhető.

A belügyi és pártiratok tematikájának részleges egyezése nem tekinthető véletlennek. Hiszen a BM III. Főcsoportfőnökség mindvégig politikai rendőrségként (a politika rendőrségeként) működött. Az ülések jegyzőkönyvei bizonyítják, hogy mindkét fórumon rendszeresen jelen voltak a legfelsőbb pártszervek illetékesei is. (A pártközpontot leginkább az MSZMP KB KAO belügyi alosztályvezetője képviselte). Miként a szakmai fórumokon is gyakran hangoztak el politikai tájékoztatók,¹¹ úgy a pártfórumokon is értékelték az egyes szervezeti egységek (éves) munkáját. Mivel az ÁBTL-ben nem áll rendelkezésre az éves munkaterv sorozata, az ilyen típusú dokumentumok, felszólalások azok számára is hasznosak lehetnek, akik a pártirányítással nem kívánnak részletesebben foglalkozni. A belső elhárítás 1972. évi munkájának értékeléséről például a pártbizottsági értekezlet iratai között maradtak meg Harangozó Szilveszter¹² csoportfőnök jegyzetei. Mindezekon túl különböző állambiztonsági módszerek szükségességének hangsúlyozása, ideológiai igazolása is rendszeresen (külön napirendi pontként) szerepeltek a különböző pártgyűléseken és értekezleteken.

Egy 1958-as jegyzőkönyv-részlet jól mutatja a „politikai szempontokkal” kapcsolatos elvárásokat és félelmeket: „A fő probléma, amit Galambos elvtárs¹³ is felvetett, hogy a párt politikáját mennyiben vagyunk képesek átvinni a szakmai munkába. Nagyon mély kapcsolat van a pártszervezet munkája és eközött a konkrét munka között. Ha sikerül elég alaposan ismertetni itt a párttagokkal, az elvtársakkal a párt politikáját és azt felbontani, részleteiben megismertetni, megtermékenyíti az elvtársak munkáját. 11–12 évig az államvédelmi munkát olyan elvek alapján végeztük, ami a párt irányvonalában le volt fektetve. A szakmai munkát a bal és jobboldali elhajlások befolyásolták, különböző elhajlások, hibák, az egész államvédelmi munkában befolyással voltak. Rengeteg elvtárs van, aki szívvel- lélekkel dolgozna, ha merne. Nem mer, mert nem biztos a dolgában, például felmerül a bomlasztásnál, hogy bizonyos irányban provokálni lehet, de nem csinálják. Rendkívül kevés az ötlet, a kezdeményezés.”¹⁴

Az apparátusi nyelvezettel írt dokumentumok olvasása elsőre nem tűnik túlságosan érdekfeszítőnek. A pártzsargon változásait követve azonban az elsődleges jelentésen túlmutató következtetéseket vonhatunk le. A különböző időben és helyen készült szövegeket párhuzamosan elemezve, a pártállam belső működésével kapcsolatos érdekes adalékokhoz juthatunk. A pártiratokban (is) visszatérő fordulatok, jelszavak, a marxista terminológia egyes elemeinek vizsgálata sok szempontból árulkodó. A jegyzőkönyvekben és különböző jelentésekben rögzített megjegyzések árnyalják, hogy mit is értettek egy adott időszakban a belső közvéleményben használt fogalmakon mint,

pl. az „szakmai munka segítése pártpolitikai eszközökkel”, az állambiztonsági munka „differenciálása”, „avantgardizmus”, vagy a nyilvános pártbeszédből ismert frázisokon „szocialista törvényesség”, az „imperialista fellazítás”.

A jegyzőkönyvekben rögzített hozzászólások, megjegyzések azokban az időszakokban válnak izgalmasabbá, amikor egy-egy politikai irányváltás következtében új típusú elvárásoknak kell megfelelni. Ezek azok a pillanatok, amikor talán a legközelebb juthatunk ahhoz, hogy a politikai rendőrség dolgozói mit is gondoltak magukról és munkájuk alanyairól valójában, milyen félelmek, szorongások és hitek határozták meg munkájukat.

Különösen izgalmasak a rendszer bomlásának idejéből fennmaradt jegyzőkönyvek, megnyilatkozások: „Személyes véleményem, szélsőbalra helyezük ma [...] azokat az embereket, akik koruknál, múltjuknál fogva, akik nem voltak ebben a pártban vezetők, csak párttagok voltak, csak dolgoztak. De hát istenem nem tudnak már 70 éves korukban másképp gondolkodni, csak úgy, mint ahogy eddig gondolkodtak, csak úgy, mint ahogy a párt megtanította őket gondolkodni. Na most ilyen jellegű tapasztalat van a középkorúaknál is, tehát mondjuk az én korosztályomnál is, mert engem a párt nevelt ilyené, amilyen lettem, az én gondolkodásomat nagyrészt beszabályozták, és én hagytam, hogy beszabályozzák, és én hittem, és rajtam kívül nagyon sokan vannak ilyenek...”¹⁵

A belügyi pártiratok természetesen felfoghatók pusztán kutatási segédeszközként is. A múltfeltárás jelenlegi fázisában az MSZMP-iratok jelentős segítséget nyújthatnak – többek között – a belügy változó belső struktúrájának rekonstruálásához. Ezek az információk szervezettörténeti értékükön túl rámutatnak arra, miként változott a politikai rendőrség, a pártállam figyelme a társadalom egyes rétegeivel, jelenségeivel kapcsolatban.

Szerencsés esetben az MSZMP szerveinek és szervezeteinek iratai kiegészíthetik az ÁBTL-ben található, egyes ügyekről, eljárásokról szóló O- (operatív), V- (vizsgálati), stb. dossziékat is. A pártközpontból érkező direktívák, illetve azok (időben elhúzódó) belügyi végrehajtásai magyarázatot adhatnak vizsgálati eljárások vagy operatív nyomozások irányainak megváltozásáról, a dossziékból „hiányzó” lapok okairól.

Végül, de nem utolsó sorban említést érdemelnek azok a dokumentumok, amelyek segítségével a Belügyminisztérium belső életét, a politikai nyomozók hangulatát, az osztályok mindennapjait ismerhetjük meg. Ezek feltárása és elemzése sokat segíthet abban, hogy a jelenlegi közbeszéd „ügynökközpontúságán” túllépve a történetek szereplőinek teljesebb körét ismerhessük meg. Azaz, hogy rávilágíthassunk a belügyesek munkáját, motivációját, szemléletét meghatározó belső tényezőkre is.¹⁶ Kései olvasóként, végső soron, a kutatási nehézségek ellenére is szerencsésnek érezhetjük magunkat, hogy az állambiztonság működését több oldalról is meg tudjuk világítani. A hatvanas-hetvenes évek párt- és belügyi dokumentumait egymás mellé állítva árnyaltabb képet rajzolhatunk a szervek munkájáról. A nyolcvanas évek esetében az ÁBTL-ből jelenleg hiányzó anyagok miatt ugyanakkor megállapítható az is, hogy az MSZMP-dokumentumok feltárása nélkül az BM III. Főcsoportfőnökség működésének jelentős időszaka maradna homályban.

Természetesen ezek a dokumentumok is gondos forráskritikát igényelnek. Igazi értékük akkor aknázható ki majd, ha a párhuzamosan keletkezett belügyi dokumentumokkal történő alapos összevetésük lehetőségessé válik.

Az állambiztonsági szolgálatok közelmúltjában nemcsak az egyes ügyeknek, hanem az iratoknak is sajátos történetük van. Ezek vizsgálata szintén izgalmas kutatások tárgya lehet. Az MSZMP BM-beli szervezeteinek iratai a pártanyagok irattározási gyakorlatának megfelelően a hetvenes évektől kerültek be a Köztársaság téri archívumba. Az iratok ennek a hetvenes-nyolcvanas években végzett munkának köszönhetően rendezettek. A rendszerváltás idején kalandos úton kerültek jelenlegi őrzési helyükre.¹⁷

A különböző őrzési egységeket böngészve így számos kérdés merül fel a dokumentumok sorsával kapcsolatban. Míg például az MSZMP BM Bizottság pártvégrehajtó-bizottságának 1989-es jegyzőkönyvei is olvashatók, addig a III/III. Csoportfőnökség iratai csak 1983-ig maradtak fenn.¹⁸ Vajon mi okozhatja ezt az eltérést?

Várható-e még újabb pártokumentumok előkerülése? Mikor és milyen megfontolások alapján került sor az iratok megrostálására? Az ilyen és ehhez hasonló kérdésekkel kapcsolatban átadás-átvételi és selejtezési jegyzőkönyvek is segítenek eligazodni. Ugyanakkor ma még csak reménykedhetünk, abban hogy a későbbi iratátadásoknak köszönhetően az említett fondok teljesebbé válnak, a hiányzó évkörök előkerülnek.

Vizsgálódásaim során egyébként eddig nem találok olyan dokumentummal, amely a rajta szereplő szenzitív adatok miatt anonimizálást igényelt volna, így semmi sem gátolja a kutatókat a betekintésben. Jelenleg mindkét levéltárban, az ÁBTL-hez hasonlóan, felkészült és segítőkész referensek várják a kutatókat. A irat-együttesek teljesen rendezettek. A kereséshez raktári jegyzékek és segédletek állnak rendelkezésre. A működési szabályzat szerint a kikért anyagokat három napon belül kézbe lehet venni.

Bízunk benne, hogy idővel ezeknek az iratoknak az alapos feldolgozása is megkezdődik. Az anyagok remélhetőleg a (digitális vagy papír alapú) forráskiadványok szerkesztőinek figyelmét is felkelti majd. A BM Kollégium jegyzőkönyveinek kiadásához¹⁹ hasonlóan a pártokumentumok megjelentetése is könnyebbé tehetné a korszakban történő eligazodást.

A belügyi pártiratok tanulmányozásával az állambiztonsági szolgálatok történetét egy alternatív nézőpontból világíthatjuk meg. Az így adódó hipotézisek, következtetések, kutatási tippek a továbbiakban a hatékony szakmai együttműködés és párbeszéd számára is alapul szolgálhatnak.

¹ Az MSZMP fennállásának időszakában 1956–1962 között a BM II. (Politikai Nyomozó) Főosztálya, 1962–1990 között a BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnöksége szervezetében tevékenykedtek a politikai rendőrség tagjai. A szervezettörténeti áttekintést lásd Cseh Gergő Bendegúz: A magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlata, 1945–1990. In: *Trezor I. A Történeti Hivatal Évkönyve 1999*. Szerk. Gyarmati György. Budapest, Történeti Hivatal, 1999. 73–90.

² A pártirányítással kapcsolatban egy adott időszak alapos elemzését lásd Krahulcsán Zsolt: A politikai rendőrség pártellenőrzése (1954–1958). *Századok*, 2006/5. 1123–1148.

³ A MOL-ban őrzött anyagok közül az MSZMP vezető testületeinek iratai (határozatok, jegyzőkönyvek), elsősorban az MSZMP KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztálya (KAO) és Párt- és Tömegszervezetek Osztálya (PTO) anyagai érdemelnek figyelmet.

⁴ A BM III/III. Csoportfőnöksége a fennmaradt pártiratok keletkezésének idejében (1971–1983) négy, illetve öt osztályra tagolódott (egyházi elhárítás; ifjúsági elhárítás; politikai elitéltek illetve veszélyes elemek; kulturális elhárítás).

⁵ Az MSZMP III/III. Csoportfőnökség pártbizottságának 1978. áprilisi információs jelentéséből. MOL 842. f. 4. csop. 7. ö. e.

⁶ Az MSZMP szerepével kapcsolatban lásd Urbán Attila: Kádár politikai rendőrsége. A BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség felépítése és működése. *Rubicon*. 2002/6–7. 120–121.; Uő: A magyar állambiztonsági szolgálatok (1962–1980). *Múltunk*, 2003/3. 3–74.; Krahulcsán: i. m.; Tabajdi Gábor–Ungváry Krisztián: *Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon. 1956-1990*. Budapest, 1956-os Intézet – Corvina, 2008. 17–50.

⁷ A belügyminisztériumi KISZ-tagok például az ELMŰ KISZ-eseivel tartottak fenn kapcsolatot a hetvenes években, a III/III pártbizottság a bajánsenyei iskola úttörőcsapatát patronálta, és a csepeli szerszámgépgyár pártszerveivel írt alá együttműködést. Lásd BFL XXXV 29 C (1971) 44. ö. e., illetve MOL 842 f. 2/45. ö. e.

⁸ BFL XXXV (29) 1957/a/1-7. ö. e.

⁹ A korabeli terminológiával élve a „szubjektív tényezőket”.

¹⁰ ÁBTL 2.8.1. 13634. Életrajzát ld. a levéltár honlapján: www.abtl.hu/index_h_start.html

¹¹ Lásd pl. ÁBTL 1.11.3 ÁBMHT anyagai között fellelhető csoportfőnökségi értekezletek határozati jegyzőkönyveit.

¹² ÁBTL 2.8.1. 13834. Életrajzát lásd a levéltár honlapján: www.abtl.hu/index_h_start.html

¹³ Galambos Józsefről, a BM II. Politikai Nyomozó Főosztályának vezetőjéről van szó. Életrajzát ld. a levéltár honlapján: www.abtl.hu/index_h_start.html

¹⁴ Hollós Ervin felszólalása a Politikai Nyomozó Főosztály párt-végrehajtóbizottsági (pvb) ülésén, 1958. január 23. BFL XXXV (29) 1958/C 2. ö. e.

¹⁵ Tichy Zoltánné hozzászólása a Grósz Károly párfőttkárral folytatott beszélgetéshez az MSZMP BM Bizottság pvb ülésén, 1989. március 20. MOL 838. fond 3/293. ö. e.

¹⁶ A BM III/III. Csoportfőnökség pártiratainak ilyen típusú feldolgozására már kísérletet tettem. Lásd Tabajdi–Ungváry: i. m. 92–96.

¹⁷ Az MSZMP dokumentumok sorsának története még megírásra vár. A pártiratok nagy részét 1989-ben a Köztársaság téri pártszékházban gyűjtötték össze, innen az Alkotmány utcába kerültek, évekkel később pedig a Várba a Magyar Országos Levéltár jelenlegi őrzési helyeire szállították át őket.

¹⁸ MOL 838. fond 3. csop. 297. ö. e. ill. MOL 842. fond 2. csop. 54. ö. e.

¹⁹ *A Belügyminisztérium Kollégiumának ülései 1953–1956*. 1–3. kötet. Összeáll. Kajári Erzsébet. Szerk. Gyarmati György és S. Varga Katalin. Budapest, Történeti Hivatal – Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2001–2006.

Nagy-Csere Áron

Történész a szövegek, a jelentések és az olvasók hálójában

Rainer M. János: *Jelentések hálójában. Antall József és az állambiztonság emberei 1957–1989. 1956-os Intézet, Budapest, 2008.*

Az egyik legelismertebb hazai jelenkortörténész új könyve több szempontból is kiemelkedően fontos munka. A szerző ugyanis a hagyományos politikatörténeti látásmóddal szembemenve nem események „rekonstrukciójára”, illetve biográfiaírásra vállalkozik, hanem a sokak által referenciálisnak gondolt állambiztonsági szövegek dekonstrukciójára tesz elismerésre méltó kísérletet. Ugyanakkor Rainer M. János az első, aki monogafikus igénygel mutatja be ezen iratok konstruált jellegét, valamint kizárólagos forrásként való használatuk korlátait, s ezzel új irányt mutat az állambiztonsági iratokat kutató, a módszertani és elméleti kihívásokat általában figyelmen kívül hagyó történészeknek.

Mielőtt rátérnék a szöveg részletes elemzésére, szeretném felhívni az olvasó figyelmét egy látszólag formai elemre, amely azonban központi jelentőséggel bír. Mivel ez az elem világosan érzékelteti a szerző történelmi látásmódját, ezért korántsem tekinthető pusztán apró tipográfiai fogásnak. Az állambiztonsági iratok termelői által a hálózati munka során használt fedőnevek ugyanis a szöveg többi részétől eltérően sötét színnel szedettek, ami arra utal, hogy Rainer a *szövegbeli* hálózati személyeket nem tartja azonosnak az így megnevezett *valódi* személyekkel. Mindebből persze az is következik, hogy az ügynöki jelentések szövegét (mint szűk értelemben vett narratív forrást) is konstrukciónak kell tekinteni, ám Rainer ezeket a textusokat már nem különíti el ilyen jól láthatóan (idézőjelet használ), sőt finoman beleszövi saját szövegébe.

Érdeemes összevetni Rainer M. János történetírói eljárását az Esterházy Péter széles körben ismert regényében, a *Javított kiadásban* megfigyelhető írói módszerrel. A *Javított kiadásban* – a megkülönböztetést szolgáló – a jelentések rozsdabarna színükkel kiemelkednek a szövegtestből. Ugyanakkor az irodalmár Dobos István rámutat arra, milyen következményekkel járhat, amikor a szerző – akárcsak Rainer – helyenként mégis azonos színnel olvasztja őket saját szövegébe: „a regény textúrájában láthatóvá tett materiális különbség idézett és idéző szöveg között eltűnik, amint más lejegyző rendszerbe [...] kerül át. Nem a szubjektum akarától függ tehát, hogy az apa és fiú szövege az olvasó újramondásában egymásba szövődik, hanem magának a nyelvi »anyagnak« a tulajdonságaiból következik. Az ügynöki jelentés olvashatóvá tétele az elbeszélő részéről áthelyezések sorozatát igényli, mely elsődlegesen fordításként nyilvánul meg különböző nyelvi világok között. E köztes értelmezői helyzet példaként a tartótisztek értékeléseit kísérő elbeszélő magyarázatai említhetők. [...] A *Javított kiadásban* a szó szoros értelmében látni való, hogy korántsem ugyanúgy fejti ki hatását az ügynöki jelentés, mondhatni másként jelent az olvasás eltérő távlatának függvényében. Jelen értelmezés felvetése szerint valójában az önéletírásba helyezett szövegek mediális működésének vezérlésében érvényesül másik szabályrendszer, ha a jelentést a tartó tiszt, a megfigyelt személy, a történelmi értekezésre vállalkozó vagy az önéletrajzi elbeszélő hasznosítja. [...] Mi a szöveg mediális átalakulásának mélyebb jelentősége a *Javított kiadásban*? A regény kétféle írásképének látható különbsége eltörlődik az új materiális játéktérben, s ennek következtében hozzáférhetlenné válnak az ügynöki jelentések. Eltűnnek az olvasó szeme elől a szó betű szerinti értelmében.”¹

Dobos értelmezése alapján tehát akár azt is kijelenthetjük, hogy ez esetben – a nyelvi anyag tulajdonságaiból következően – az *irodalmi* szövegből könnyebben „hozzáférhetőek” az ügynöki jelentések, mint a *történetiből*. Ugyanakkor felmerül a kérdés, vajon mi is tulajdonképpen a történész feladata, ha van neki ilyen egyáltalán. A konstruált forrásokat „minél hívebben” „hozzáférhetővé tenni” (bár természetesen már önmagában a szöveg kiválasztása, megvágása, szerkesztése is önkényes értelmező tevékenység)², vagy inkább – újabb konstrukciókat létrehozva – értelmezni azokat? Jelen esetben jómagam az utóbbi eljárásnak, a szűk értelemben vett interpretáció (vagyis

maga az ún. történeti forrás) tág értelemben vett interpretációjának, azaz Rainer M. Jánosnak a pártján állok, mivel ízlésem szerint ő tetszetősebb, érdekesebb narratíva megalkotására képes, mint az állambiztonsági szövegek szerzői.

Azonban az ügynöki jelentések számos más problémát is felvetnek. A szerzőség megállapításának és jelentőségének, a szerző megnevezésének és a jelentések referencialitásának kérdésével kapcsolatban Rainer a következő álláspontra helyezkedik: „Hogy ki a jelentés szerzője, több értelemben bizonytalan. X. elbeszéléséből a vele beszélgető Y. mint Z. fedőnevű hálózati személy leírást készít. X. a közléseit Y-nak szánja, anélkül, hogy annak Z. mivoltával tisztában lenne – ő azonban a leírás elkészítésekor, továbbításakor, esetleges kiegészítése, végső formába öntése során Z-ként gondolkodik és cselekszik. Ám Y./Z. (kettős vagy éppen hasadt) személyisége sem egyértelmű ahhoz, hogy a keletkezett szöveg szerzőjeként tekintsünk rá. [Rainer lábjegyzetben hozzáteszi: Nem beszélve arról a gyakori esetről, amikor Y./Z. képletéből csupán Z. megfogható, mert Y. azonosíthatatlan.] A jelentést »szerzője« írja le (leggyakrabban kézírással), de a jelentés nem csupán X-szel való diskurzusáról keletkezett. Amikor ez a beszélgetés jelentéssé válik, egy másik diskurzus része lesz, a hálózati ember és az intézmény, az állambiztonsági szervezet közötti kommunikáció lenyomata. A jelentő szövege – még mielőtt voltaképpen tárgyáról bármit mondana – előzetes formai és tartalmi kritériumok határai közé szorul. A jelentőt kiképezték, területére nézve eligazították, konkrét feladatát hosszabb távra meghatározták, az egyes találkozók során részletes utasításokat (rövid távra érvényes feladatokat) kapott. A jelentés tehát szinte adott. Legfeljebb apró (s csak néha nagyobb) részleteiben árnyal egy létező képet, leginkább argumentumokat szolgáltat hozzá. S mire a kép? [...] Az információk rövid távon többnyire a szervezetben keletkezett, már rögzült vélemények, meggyőződések igazolására szolgálnak. Olyan dolgok verifikálására, amiket az állambiztonsági szervezet tudott.” (16–17.)

Rainer szerint tehát az ügynöki hálózat működtetése elsősorban (foucault-i értelemben vett) felügyeleti szempontokat szolgált, célja nem a „valóság feltárása” volt, mint azt sokan gondolják. (Pedig már Virág elvtárs is megmondta: „Mi úgyis tudunk mindent.”³) Annál meglepőbb, hogy néhány oldallal korábban maga Rainer mond ellent saját meggyőződésének, amikor kijelenti: „A szövegek születésének alapvető motívuma az volt, hogy az intézmény tudni akarta, miként vélekednek a megfigyelték életük legtágabb körű rendszeréről: a politikai rendszerről, amelyben éltek.” (14.) Ugyanakkor Rainer – a posztstrukturalizmus, a kultúratudományok és az újhistorizmus szubjektumkritikáját figyelmen kívül hagyva – nem tud szabadulni a felhasznált szövegek szerzőinek, valamint az ezen szövegek szereplőinek a kilétét mindenáron felfedni akaró történész régi vágyától sem. Nem tudja megállni, hogy ne nevezze meg „társszerzőit”, amivel nyilvánvalóan textusának – Roland Barthes kifejezésével élve – „valóságghatását” kívánja erősíteni. Érvéleése során Rév István gondolatát idézi, miszerint „egy történeti mű szakmai hiteléért – többek között – valóságos, vagyis valódi nevükön szereplő, forrásokban fellelhető, azonosítható szereplők szavatolnak.” (21.) Rainer ehhez a következőt fűzi hozzá: „Mivel ezzel egyetértek, Antall történetének szereplőit minden esetben megnevezem.” (21.) Meglátásom szerint azonban – ezen referenciális olvasattal szemben – egy mű „szakmai hiteléért” (ha létezik ilyesmi egyáltalán) elsősorban a szöveg narratív koherenciája felel. Magának a referencialitásnak mint a történetírás alapvető paradigmájának az újragondolása ma már könyvtárnyi irodalmat tesz ki, ezek ismertetésére ezért itt nincs mód.

Rainer jogosan teszi fel a kérdést: „egyáltalán mi tudható meg az állambiztonság irataiból?” (16.) Mélyen egyetértek következő kijelentésével: „Az ügynöknek azt kellett írnia, amit vártak, amit amúgy is tudtak – de úgy, hogy bizonyos elemeiben újdonságnak hasson mégis. A jelentő – önkéntelenül vagy tudatosan – az állambiztonsági szervezet gondolkodásmódjának, logikájának, perspektíváinak és nyelvének keretei közé szorul. A jelentés, a szöveg struktúrája e keretek közt jön létre, az egyes események és közlések prezentációja rendőri kategóriák használatával történik. A szöveg a jelentés sajátos szituációjának nyelvi lenyomata. A külső világról informál, azt »idézi«, de rendje a szervezeté. A ma távlatából tehát a jelentés sokszorosan torz optikán át láttatja tárgyát. Az állambiztonság iratai leginkább a szervezetről szólnak.” (17–18.) Hasonló

következtetésre jut az általam korábban már idézett Dobos is: „Az ügynöki jelentés többféle értelemben is médiumként viselkedik a közvetítő elbeszélésébe áthelyezve. A másodlagos lejegyzés azt is nyilvánvalóvá teszi, hogy ezek az iratok [...] mindenekelőtt a diktatúra indexei, magyarán okozati kapcsolaton alapuló jelei, s csak másodsorban a történelem alakítói. A *Javított kiadás* elbeszélőjének figyelmét szinte teljesen leköti a nyelv működésének tanulmányozása. Az ügynöki jelentés mint materiális képződmény és mediális termék magát a jelentésképződés tanulmányozását kínálja fel az olvasás számára elsődleges tapasztalatként. A kéziratos ügynöki jelentés [...] felfogható a diktatúra sajátos lejegyzőrendszerének, amelynek három funkciója van: az információ rögzítése, az értelem közvetítése és a jelentések felhasználása. Ezek közül egyiknek a működése sem magától értetődő: »NINCS JÓ (RENDES) JELENTÉS« – összegzi az elbeszélő a tanulságot, aki a jelentéseket írásműként közelíti meg, s megállapítása magára a műfajra értendő. Való igaz, hogy az idézett jelentések döntő részben nem tekinthetők magától értetődően ellenőrizhető adatok, tények, események írott nyelvi reprezentációinak. A közvetítésükre vállalkozó elbeszélőt azért sem foglalkoztatja a megfeleltetés, a referenciális jelentés keresése, hanem elsődlegesen az ügynöki jelentés medialitására és materialitására irányul a figyelme.”⁴

A kötet szerzője deklaráltan nem Antall József életrajzának megírására vállalkozik, hanem az állambiztonsági iratok által konstruált Antall-képnek, illetve az állambiztonsági nyelv működésének a bemutatására. Ugyanakkor nagyon valószínű, hogy az olvasók (természetesen a történészeket is ide sorolom) jelentős része a szerző szándéka ellenére egy újabb Antall-életrajzként recipiálja és kanonizálja majd a szöveget. A következőkben ezért azt is vizsgálom, hogy a történeti munkákat (elsősorban a „nagy emberekről” szóló biográfiákat) fogyasztó közönség nyilvánvalóan hagyományos olvasói attitűdjén túl mennyiben járul hozzá ehhez Rainer esetleges következetlensége, illetve az olvasói elvárásoknak való megfelelés kényszere.

Rainer többször is ellentmondásba keveredik, amikor a bevezető részben arra keres magyarázatot, hogy miért érdekelte a két Antall az állambiztonságot. Egyszer azt állítja, hogy „keresztény középosztályi” származásuk miatt számítottak ellenségnek, másszor azt, hogy politikai nézeteik miatt. (21–23.) Ifjabb Antall Józseffel kapcsolatban egy másik fejezetben kijelenti: „A budapesti nyomozók eleve nem a politikusra, inkább a (fiatal) értelmiségire összpontosítottak.” (58.) Rainer az Antallékról szóló szövegek vizsgálata során társadalomtörténeti elemzésre is vállalkozik, az ehhez felhasznált források korlátaira azonban ő maga hívja fel a figyelmet: „A kétezres évek elején elsősorban az érdekelt, mi történt a magyar társadalommal, ezen belül pedig kiváltképpen az egykori »keresztény középosztállyal« 1956 után. [...] Jóllehet már a vizsgálódás kezdetén látszott, hogy a társadalomtörténeti kérdésre ily módon aligha lehetséges választ adni, s ezekből a forrásokból nem konstruálható mégoly sajátos biográfia sem, a munkának – úgy véltem – mégis van társadalomtörténeti és biográfiai horizontja.” (14–15.) Nem érzem meggyőzőnek a Rainer által használt középosztályfogalma(ka)t. Ugyanis átfogó fogalomtörténeti elemzés nélkül bukkan fel a szöveg legkülönbözőbb részeiben a „régii középosztály”, a „régii értelmiség”, a „történelmi középosztály”, a „köztisztviselői középosztály” és a „keresztény középosztály” terminus, ám ezek egymáshoz való viszonyáról sajnos nem esik szó. Amint arra recenziójában Takács Tibor már rámutatott, Rainer feltételez egy nyelven túli, „objektíve létező” társadalmi struktúrát (ez esetben egy osztályt), miközben másutt ő maga mutat rá a társadalmi hovatartozás konstruált voltára.⁵ Mindezek után talán nem jogosulatlan az a feltevés, vajon lehetséges-e így vizsgálni a „keresztény középosztályi” identitást és mentalitást? Meggyőződésem, hogy az állambiztonsági iratok alapján legfeljebb az állambiztonság (ilyen vagy olyan) „középosztállyal” kapcsolatos képzetei vizsgálhatóak.

Teleologikus szemlélettől vezérelve Rainer szükségét érzi (elsősorban idősebb Antall Józsefről szóló) „előtörténetek”, vagyis a két Antall megfigyelése előtti életszakaszok (27–44.) biográfiaszerű elmondásának. Az „előtörténetek” megalkotásához „megkísérli rekonstruálni e minden bizonnyal elveszett környezettanulmány keletkezéstörténetét és szerkezetét.” A szerző így folytatja: „Az állambiztonság biográfiai munkáját az érthetőség, a főszereplő(k) bemutatása céljából – csak itt – olykor történeti-életrajzi elemekkel egészítettem ki. Hasonló adatokat és módszereket ugyanis a

szervezet is használt.” (27.) Érdekes kísérlet egy nem létező (ám egykor minden bizonnyal létezett) szöveg (újra)alkotása, ám ha Rainer nem Antall József élettörténetére kíváncsi, hanem az állambiztonsági szervezet és nyelv működésére, vajon mi szükség van arra, hogy egyéb forrásokból „rekonstruálja” az előbbit?

A kötet második nagy szerkezeti egysége a *Hálózati emberek* címet viseli. A *Szöveg* című alfejezetben Rainer nagyszerűen mutatja be az állambiztonsági hálózat építésének módszereit, a beszerzés különféle taktikáit és az iratképzés rendjét. Senki nem írt még erről ennyire világos és érthető összefoglalást. Ehhez olyan méltatlanul elhanyagolt forrásokat is bevon, mint az állambiztonsági oktatófilmek és elméleti-módszertani háttéranyagok, tanulmányok. (70–76.) A befektetett munkát és időt számba véve Rainer joggal élcelődik a szervek hatékonyságán, illetve inkább annak hiányán (77.), ugyanakkor a bevezető részben maga jelenti ki, hogy az állambiztonság elsősorban felügyelni akart, nem pedig büntetni. (14.) A hatalmas létszámú apparátus bevetése, az elképesztő mennyiségű irat termelése („papírgyár-effektus”) a felügyeleten túl az intézmény saját legitimációját is szolgálta.

Rainer nagy érdeme, hogy számos példával mutat rá arra, hogy az állambiztonság – a közvélekedéssel ellentétben – korántsem volt mindenható szervezet. A legérdekesebb ilyen eset talán az, amikor a szerv még ifjabb Antall József gimnáziumból való áthelyezését sem tudja elintézni. Rainer hatalmas forrásanyagot gyűjtött össze, s egészen kiválóan elemzi az ügynöki jelentéseket és ezek rendőri értékeléseit. Finom humorral beszéli el, miként próbálták egyes ügynökök (elsősorban korábbi vezető kispapok) saját céljaikra felhasználni a szervezetet, több-kevesebb sikerrel. Ennek során tartja magát azon kiindulóponthoz, miszerint a jelentések elsősorban az állambiztonság működéséről tudósítanak. A szövegben előrehaladva azonban egyre inkább észrevehető, hogy Rainer arcot akar adni a hálózati személyeknek (a „társzerzőknek”: vagyis az ügynököknek és rendőröknek). A „Kátai György” fedőnéven jelentő „jó barátrol”, Kiss Györgyről például úgy ír helyenként pszichologizáló jellemzést, hogy közben „Kátai” névvel illeti. Azonosítja tehát az állambiztonsági jelentések szerzőjét a „valóságos személlyel”, s közben referenciális forrásként kezeli „Kátai” ismerőseinek visszaemlékezéseit. (154–157.) Ők azonban csak Kiss Györgynek lehettek ismerősei, „Kátainak” nem.

Az életrajzoknál megszokott jellembrázolás máshol is tetten érhető. Idősb Antall Józseffel kapcsolatban például Rainer többször is kiemeli, hogy „megőrizte személyisége egységét.” (263.) „Ami veszélyessé tette, az inkább személyiségének egysége volt, a stílus, ahogyan tette, amit tett – vagy ahogyan valamit nem tett.” (44.) Mindez azért is meglepő, mert a szerző korábban – véleményem szerint nagyon helyesen – Paul Ricoeur-t idézi az „azonosság és őmagaság” problémája kapcsán: „Hogyan maradhatna az én a lehető leghasonlóbb önmagához, hacsak nem úgy, hogy van benne valami szilárd mag, amely mindenféle időbeli változástól mentes. Viszont egész emberi tapasztalatunk az ellen szól, hogy a személyiségnek lenne egy ilyen változhatatlan összetevője. A benső tapasztalásban semmi sem menekül meg a változástól.” (24.)⁶

Rainer M. János – megfogalmazott szándékai ellenére – a *Következtetések* című zárófejezetben azonosítja a két Antallról az állambiztonsági iratok alapján konstruált képet a „valódi” idősb és ifjabb Antall Józseffel, s tanulságokat von le „élettörténeteikből”, magyarázatokat próbál adni döntéseikre, „életútjuk” (az apa és a fiú két útja: „puha-passzív rezisztencia”, illetve „burkolt ellenállás”) alakulására. Ezek a magyarázatok azonban elsősorban a Rainer által vizsgálni kívánt „keresztény középosztályal” kapcsolatos sztereotípiákból, illetve ifjabb Antall József rendszerváltás utáni szerepének, politikai és ideológiai megnyilatkozásainak, valamint a miniszterelnökkel kapcsolatos mítoszoknak a múltba való visszavetítéséből, vagyis teleologikus szemléletből táplálkoznak: „A kiválás és a rejtőzködés célja: megmaradni és megőrizni a személyes integritást és politikai feddhetetlenséget arra az időre, amikor a politikai szerepvállalás ismét lehetővé válik.” (263.) „Reményét az idő beteljesítette (neki szinte csodával határos módon sikerült, ami apjának nem), és a rejtőzködést – *tisztán praktikus értelemben* – igazolta.” (264.) „De lehetségesek olyan immanens motívumok is, amelyek nem függték sem rendszertől, sem pillanatnyi konstellációktól. Ilyen a patriotisztikus-vallásérkölcsi alapon nyugvó (köz)szolgálati ethosz. Ilyen a vezetésre való

hivatottság hagyományos tudata, valamifajta kiválasztottságé. Ilyen az önmagában vett karrier felépítésére irányuló vágy, amely mintegy előírja, hogy bizonyos képzettség, tudás, kulturális háttér, családi és tágabb tradíció birtokosa »előrejusson« – bármilyen is a rendszer. Ha miniszteriális tisztviselőként, közíróként, képviselőként nem – akkor ott, ahol lehet: tanárként, könyvtárosként, levéltárosként. Így a hatvanas évek közepétől a fenntartásokon alapuló együttélés mindkét fél számára előnyös társulási formává, afféle határokat kölcsönösen és hallgatólagosan tiszteletben tartó szimbiózissá érett.” (265–266.)

Az általa konstruáltnak tekintett Antall-képet a szerző a gyakorlatban egy szerinte „valóságos”, szerintem inkább csak egy általa elképzelt, valósnak hitt Antall-képhez viszonyítja. Rainer ezáltal saját maga teszi a legtöbbet azért, hogy könyvét – deklarált céljával ellentétben – biográfiként olvassák: a történész a szövegek, a jelentések és az olvasók hálójában marad. Félreértés ne essék: ebből a hálóból teljesen kikecmeregni még senkinek sem sikerült, a történetírás célja pedig valószínűleg „a küzdés maga”, s Rainer M. János nemes küzdelme igencsak elismerésre méltó.

- ¹ Dobos István: Az értelmezés lezárhatatlansága. Mediális játékterek az önéletírásban (Esterházy Péter: *Javított kiadás*). In: Uő.: *Az én színrevitele. Önéletírás a XX. századi magyar irodalomban*. Balassi Kiadó, Budapest, 2005. 268–269.
- ² Vö. Ricoeur, Paul: Történelem és retorika. In: *Narratívák 4. A történelem poétikája*. Szerk. Thomka Beáta. Kijárat Kiadó, Budapest, 2000. 11–25.
- ³ A tanú (magyar játékfilm, rendezte: Bacsó Péter). 1969.
- ⁴ Dobos: i. m. 267–268.
- ⁵ Takács Tibor: Behálózva – Az állambiztonság és Antall József. *Kommentár*, 2008/5. szám. 100–101. Interneten: http://www.kommentar.info.hu/takacs_tibor-behalozva-az_allambiztonsag_es_antall_jozsef.pdf Utolsó letöltés dátuma: 2009. 01. 19.
- ⁶ Ricoeur, Paul: A narratív azonosság. In: *Narratívák 5. Narratív pszichológia*. Szerk. László János – Thomka Beáta. Budapest, Kijárat, 2001. 15–26. Az idézet helye: 15–16. A személyes identitás fogalmához lásd még: Kovács Éva: Vakmerő tézisek az identitásról. In: *Nemzet a társadalomban*. Szerk. Fedinec Csilla. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2004. 221–234. 221–227. Interneten: http://www.szochalo.hu/uploads/media/kovacseva_vakmero_tezisek.pdf Utolsó letöltés dátuma: 2009. 01. 19.